

Menneske- rettighetene i Norge 2022

NIMs årsmelding, Dokument 6 (2022–2023)

Norges institusjon for
menneskerettigheter

NIM i samfunnet

NIM er Norges institusjon for menneskerettigheter

NIM er et uavhengig, offentlig organ, som er organisatorisk tilknyttet Stortinget

NIMs oppgave er å fremme og beskytte menneskerettighetene i Norge

NIM ble opprettet ved lov 22. mai 2015

NIM arbeider på systemnivå og er ikke et klageorgan

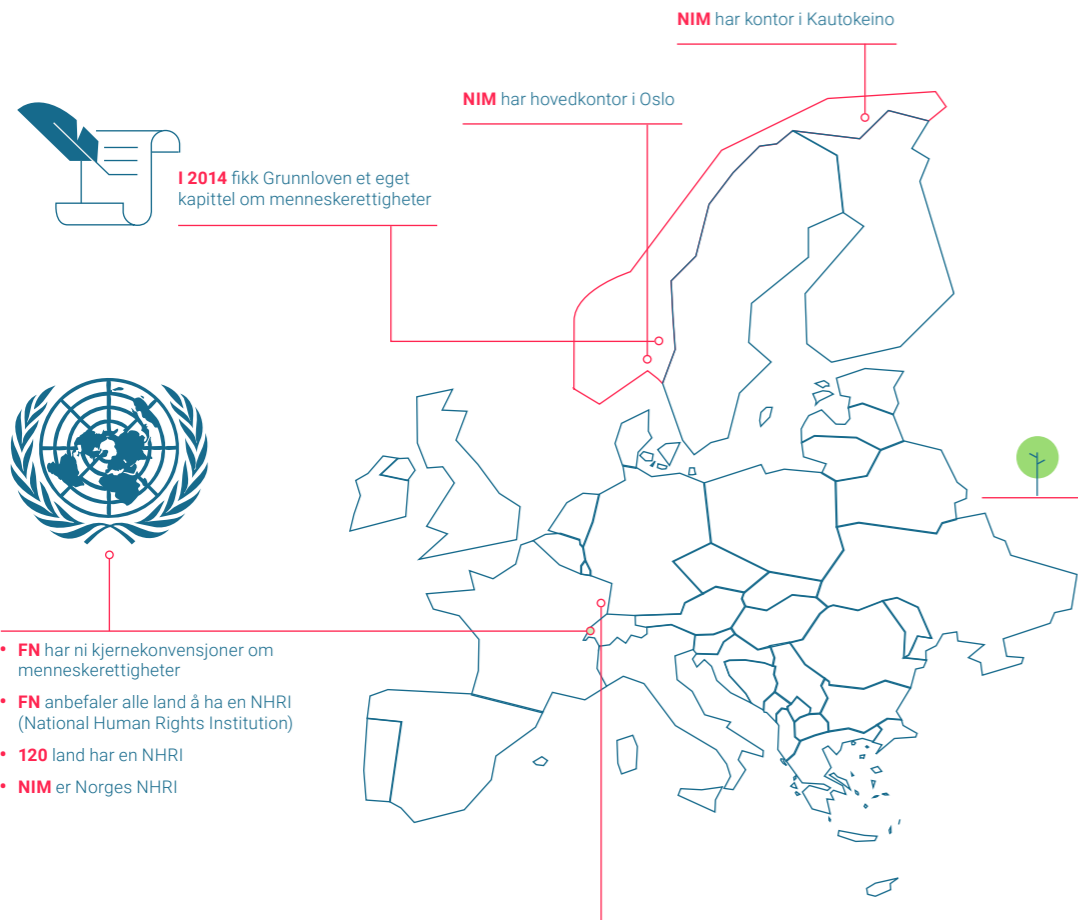
NIM har gitt **2** innspill til FN's overvåkningsorganer i **2022** om den norske menneskerettighets-situasjonen

NIM ble omtalt i **743** medieoppslag i **2022**

NIM avga **59** høringsuttalelser, innspill og brev i **2022**

I 2014 fikk Grunnloven et eget kapittel om menneskerettigheter

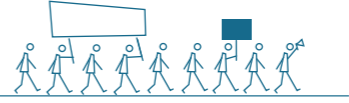
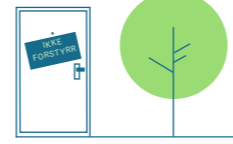
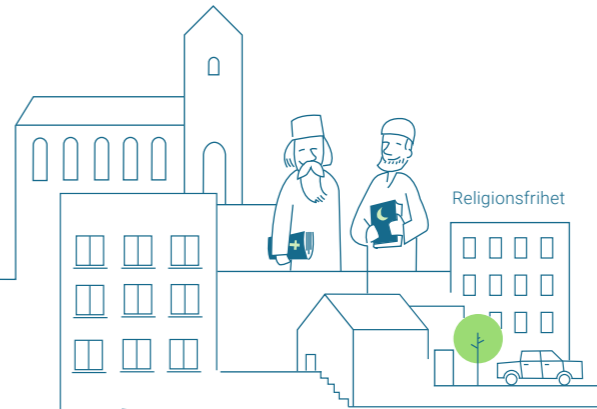
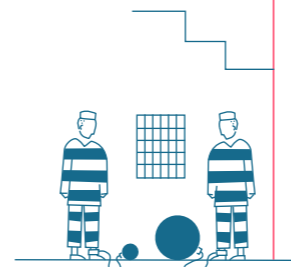
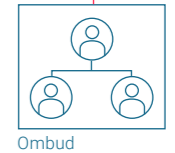
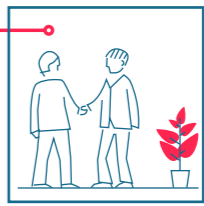
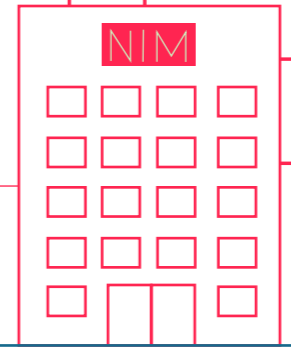
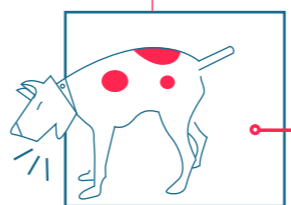
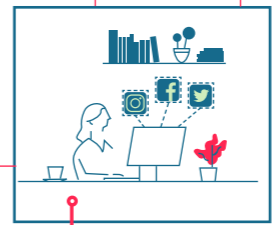

- **FN** har ni kjernekonvensjoner om menneskerettigheter
- **FN** anbefaler alle land å ha en NHRI (National Human Rights Institution)
- **120** land har en NHRI
- **NIM** er Norges NHRI

Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) behandler saker om Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK)

Menneskerettsloven gir EMK og flere FN-konvensjoner forrang i norsk rett

NIM har arrangert eller vært medarrangør for **17** arrangementer i **2022**

Menneskerettighetene i Norge 2022

«[NIM] har som hovedoppgave å fremme og beskytte menneskerettighetene i tråd med Grunnloven, menneskerettsloven og den øvrige lovgivning, internasjonale traktater og folkeretten for øvrig.»

Lov om Norges institusjon for menneskerettigheter av 22. mai 2015, som endret 20. desember 2022, § 1 annet punktum.

Innhold

Forord	6
Direktøren har ordet	7
Kapittel 1: Menneskerettighetsåret 2022	9
Kommuners menneskerettighetsansvar	9
Rus og menneskerettigheter	10
Covid-19	13
Klima og menneskerettigheter	15
Fengsel og arrest	17
Rettsystemet	19
Barn og familie	21
Asyl og innvandring	25
Ytringsfrihet og personvern	27
Likestilling og diskriminering	32
Urfolk	35
Nasjonale minoriteter	37
Vold og overgrep	38
Næringsliv og menneskerettigheter	41
Kapittel 2: NIM anbefaler	43
Anbefalinger for 2022	44
<i>Reparasjon av menneskerettighetskrenkelse i Fosen-saken</i>	44
<i>Barn og ulovlige rusmidler</i>	46
<i>Hatefulle ytringer og hets</i>	48
<i>Soningsforhold for innsatte med utviklingshemming</i>	50
<i>Kommuners menneskerettighetsansvar</i>	52
Tidligere anbefalinger	55
Kapittel 3: Menneskerettigheter i Høyesterett, EMD og FN	63
Menneskerettigheter i Høyesterett i 2022	63
EMD og Norge – en historisk oversikt	68
FNs overvåkningsorganer og Norge – en historisk oversikt	73
Kapittel 4: Høringsuttalelser, innspill og rapporter	77
Høringsuttalelser, innspill og brev	77
Tredjepartsintervensjoner	93
Rapporter	94
Kapittel 5: NIMs formidlingsarbeid	100
NIM i media	100
NIMs kanaler	101
Formidlingsprosjekter	102
Arrangementer	103
Kapittel 6: Om NIM	107
Vedlegg	112
Årsregnskap og styrets beretning	112

Forord

I 2022 har Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) ytterligere styrket sin posisjon som en uavhengig nasjonal institusjon som skal beskytte og fremme menneskerettighetene i Norge. Aktivitetsnivået var høyere enn noensinne, og vi fikk fornyet A-status basert på FNs krav for nasjonale institusjoner.

I 2022 publiserte NIM åtte nye rapporter som har fått være med å prege samfunnsdebatten. Tematikken spenner fra menneskerettslig vern mot inngrep i samiske bruksområder til metaverset og menneskerettigheter, og dekker for øvrig temaer som holdninger til samer og nasjonale minoriteter, funksjonshemmedes ytringsfrihet, inkorporering av FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD), barns rett til beskyttelse mot vold, overgrep og omsorgssvikt, ny teknologi og rus. Bak hver rapport ligger det et grundig arbeid som igjen danner grunnlag for kommunikasjon, kontakt med myndigheter og anbefalinger i årsmeldingen.

NIM oppnådde A-status for første gang i 2017 etter ett års drift. Forut for opprettelsen av NIM var det en utfordring at daværende Nasjonal institusjon ved Norsk senter for menneskerettigheter fikk B-status av FN-komiteen i 2012. I oktober 2022 ble NIMs A-status fornyet etter en omfattende prosess. Dette var en viktig milepæl og en anerkjennelse av at NIM ivaretar det brede mandatet på en uavhengig og faglig måte.

NIM forholder seg til menneskerettighetene som et juridisk rammeverk. Rettighetenes funksjon er å sette rettslige grenser for det politiske handlingsrommet. Grunnen til at det virker slik, er at Stortinget selv har valgt å gi dem forrang i norsk rett. Fra tid til annen oppstår det debatt om NIMs rolleforståelse og mandat. Gitt at vi er en forholdsvis ny institusjon er det forståelig. Det er heller ikke til å unngå at uavhengige råd om jussen kan skape frisk debatt og lede til kritikk. Vi er trygge på at aktiviteten vår skjer innenfor

de rammer som følger både av NIM-loven og prinsippene FN har fastsatt.

NIM skal gi råd til offentlige myndigheter og overvåke menneskerettighetenes stilling i Norge. I tillegg skal NIM fremme kunnskap, og være en brobygger mellom myndigheter og sivilsamfunn. I motsetning til domstoler og kontrollorganer kan ikke NIM prøve enkelt-saker, og vi har heller ingen sanksjonsmuligheter. At våre råd kan berøre politiske betente spørsmål er uunngåelig, ettersom alle menneskerettighetsforpliktelser gjennomføres gjennom politikk. Men vi forsøker å ivareta det viktige skillet mellom jus og politikk gjennom faglighet.

Vår lovpålagte hovedoppgave er å «fremme og beskytte» menneskerettighetene. Det innebærer at NIM må gjøre mer enn å påpeke menneskerettighetsbrudd som er uomtvistet eller rettslig avklart. Å «fremme» menneskerettighetene innebærer også at NIM etter beste faglige vurderinger må arbeide for å realisere dem bedre, og avverge risiko for brudd. I «fremme og beskytte» ligger det også at NIM skal bidra til å utvikle menneskerettighetene, i tråd med utviklingen i samfunnet.

Vi vil fortsette å forvalte dette mandatet med samme uavhengighet og faglighet i årene som kommer.

Marit Berger Røsland
styreleder

Direktøren har ordet

Den 24. februar 2022 angrep Russland Ukraina, og startet med det en brutal angrepskrig som har påført enorme sivile tap og omfattende brudd på menneskerettigheter og internasjonal humanitær rett. Krigen er en påminner om at menneskerettighetene aldri kan tas for gitt.

Fortalen til FNs verdenserklæring om menneskerettigheter, som ble utarbeidet etter andre verdenskrig, minner oss om at «tilsidesettelsen av og forakt for menneskerettighetene har ført til barbariske handlinger som har rystet menneskehetens samvittighet». Krig gjør det.

Et av virkemidlene for å sikre den dirrende nødvendigheten av «aldri igjen» etter de to verdenskrigene, var etableringen av rettslig bindende menneskerettigheter og internasjonale organer til å håndheve dem. Dette skulle være et bolverk mot fremtidige kriger. Når det nå igjen er krig i Europa, blir fortalen til Verdenserklæringen sørgelig aktuell. Både fordi krig undergraver menneskerettigheter, men også fordi krig kan nødvendiggjøre menneskerettighetsinngrep som ikke er tenkelige i fredstid, og aktualiserer med det et klassisk dilemma mellom sikkerhet og frihet. Statene må ta i bruk virkemidler for å beskytte oss borgere mot trusler – fysiske og digitale, samtidig som slike virkemidler kan gripe inn i demokratiske rettigheter som ytringsfriheten og personvernet. Dette er dilemmaer som krever årvåkenhet.

Men krigen er ikke den eneste krisen som har preget menneskerettighetsåret. Da vi gikk inn i 2022, var det fortsatt pandemi, og skolene ble stengt nok en gang. Norske domstoler har det siste året behandlet flere saker om menneskerettslige sider ved ulike pandemiltak, men konkludert med at tiltakene har vært forholdsmessige. Dette har understreket, som NIM gjennomgående har pekt på, at staten har et stort handlingsrom til å beskytte retten til liv og helse under en pandemi. Samtidig er det tydelig at pande-

mien har skapt større bevissthet om hvorfor menneskerettigheter som retten til familieliv, barns rett til utdanning og bevegelsesfriheten, er beskyttet. Vi opplever særlig en økt interesse for kommuners menneskerettighetsansvar. Kommuner er førstelinjen for ivaretagelse av en rekke rettigheter. Kommunenes arbeid med menneskerettigheter er derfor et prioritert område for NIM.

I tillegg til krig og pandemi ble også dette menneskerettighetsåret preget av klimakrisen. Klimaendringer som fører til økt flom, ras, skred og hetebølger innebærer en dramatisk trussel mot grunnleggende rettigheter, som retten til liv, hjem og helse. Klimaendringer vil på sikt kunne føre til en massiv flyktningkrise. Klimakrisen vil også kunne forsterke eksisterende, og skape nye, konflikter, både mellomstatlige og interne.

I en resolusjon støttet av Norge uttalte FNs menneskerettighetsråd den 7. oktober 2022 at nasjonale institusjoner for menneskerettigheter har en viktig rolle i arbeidet med å overvåke og gi råd til myndighetene og private aktører om kutt i klimagassutslipp, og oppfordret nasjonale institusjoner, som NIM, til å gjøre mer på klimaområdet.

NIM har over flere år prioritert klima og menneskerettigheter høyt. I 2022 ledet vi, på vegne av det europeiske nettverket for nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner (ENNHRI), arbeidet med å skrive innlegg til storkammeret i Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD), som behandler tre klimasaker i 2023. Disse sakene vil bidra til å avklare hvilke menneskerettslige forpliktelser statene har til å kutte i klimagass-

utslipp. NIM har de siste årene også fremmet anbefalinger til Stortinget om klima, herunder om opprettelse av en klimakommisjon og styrking av den norske klimaloven, for å hindre risikoen for fremtidige menneskerettighetsbrudd som følge av manglende gjennomføring av vedtatte kutt mål. Vi vil videreføre arbeidet med klima og menneskerettigheter i 2023.

Et annet tema NIM prioriterer er hvordan ny teknologi påvirker våre grunnleggende rettigheter. Det mest åpenbare er hvordan tech-gigantenes innsamling av persondata for kommersielle formål griper inn i vårt privatliv. Nye reguleringer er på vei fra EU, som vil kreve god implementering og presist innrettet institusjonelt rammeverk. Også diskrimineringsvernet og ytringsfriheten påvirkes drastisk av vår endrede teknologiske virkelighet. Teknologien kan bringe folk nærmere hverandre, men kan også skape digitale utenforskap. NIM vil fortsette å jobbe bredt med spørsmål knyttet til ny teknologi og hele bredden av menneskerettigheter, tilpasset vår nye digitale virkelighet i 2023.

Selv om det er mørke skyer på menneskerettighetshimmelen, finnes det også lyspunkter. Regjeringen besluttet på tampen av 2022 å utrede spørsmålet om erstatning for menneskerettighetsbrudd i norsk rett, i tråd med NIMs anbefaling. Dette er viktig, fordi retten til et effektivt rettsmiddel ved brudd på menneskerettighetene er en bærebjelke for et effektivt rettighetsvern.

NIMs mandat er bredt. Menneskerettighetene i norsk rett er innført med forrang, og setter rammer for politikken på svært mange områder. Det siste året har vi jobbet med rettighetene til funksjonshemmede, barn og urfolk, for å nevne noe. Vi har også igangsatt et større arbeid med rus og menneskerettigheter. Vårt mål er å bidra til at en rusreform blir menneskerettighetsbasert. Dette er nødvendig for å sikre en dreining vekk fra stigma til hjelp og for å ivareta grunnleggende menneskelig verdighet.

Vi håper denne årsmeldingen kan gi et overblikk over sentrale utviklingstrekk og vårt arbeid gjennom året.

God lesning.

Adele Matheson Mestad
direktør

Kapittel 1

Menneskerettighetsåret 2022

Da pandemien endelig var på retrett, invaderte russiske styrker Ukraina. Det medførte en flyktningstrøm, også til Norge. Angrepet under Oslo Pride natt til 25. juni spredte frykt og uro. Klimaendringene skjer raskere enn antatt. Det er fortsatt store menneskerettighetsutfordringer i norske fengsler, og rusbrukeres menneskerettigheter ivaretas ikke godt nok. I Fosen-saken er krenkelsen av samenes rett til kulturutøvelse fortsatt pågående. I turbulente tider er menneskerettighetene viktigere enn noensinne. Her er menneskerettighetsåret 2022 i korte trekk.¹

Kommuners menneskerettighetsansvar

Høyesterett avklarte i 2022 at kommuner kan bli erstatningsansvarlige for brudd på Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK), og at konvensjonen er like bindende for kommunene som for staten.

Kommunene har et selvstendig ansvar for å respektere og sikre menneskerettighetene. Dette følger blant annet av Grunnloven § 92. Kommunene er førstelinjen og er de som ivaretar mange menneskerettigheter i praksis, for eksempel innenfor barnevern, eldreomsorg og skole. NIM fremmer en

anbefaling om kommuners menneskerettighetsansvar i kapittel 2.

Tolga-saken

I 2022 behandlet Høyesterett en sak om kommuners erstatningsansvar for menneskerettighetsbrudd. Saken gjaldt to brødre som reiste søksmål mot Tolga kommune for brudd på EMK. Bakgrunnen for søksmålet var at kommunen i flere år hadde registrert saksøkerne som psykisk utviklingshemmede, og hadde meldt fra til Fylkesmannen om at de hadde behov for vergemål. Det viste seg i ettertid at det ikke var grunnlag for diagnosene. Brødrene fremmet derfor krav om erstatning.²

¹ Sakene som omtales i dette kapitlet gir ikke et uttømmende bilde av menneskerettighetssituasjonen i Norge i 2022, men er et utvalg saker som er basert på NIMs systematiske overvåkning og bygger på seleksjon av saker vi mener er særlig relevante innenfor våre temaområder.

² HR-2022-401-A. Saken er i dag forlikt.

MENNESKERETTLIGE UTFORDRINGER I KOMMUNENE

- Kommunenes menneskerettighetsansvar er en rød tråd i gjennomføringen av menneskerettighetene i Norge.
- Det er mangler og svakheter på flere områder i gjennomføringen av menneskerettighetene på kommunalt nivå.
- F.eks. har Sivilombudet påpekt at måten tvungen helsehjelp praktiseres på sykehjem kan utfordre forbudet mot nedverdiggende behandling.
- Riksrevisjonen har også påpekt svakheter knyttet til dokumentasjon av det kommunale barnevernets vurderinger og begrunnelser.
- NIM mener at kompetansen om menneskerettigheter bør økes i kommunene, og at kommunenes arbeid med å gjennomføre menneskerettighetene bør styrkes.

I kjennelsen presiserte Høyesterett at EMK er like bindende for kommuner som for staten. Høyesterett vektla at det etter norsk erstatningsrett er rettssubjektet som har begått et rettighetsbrudd som vil være erstatningsansvarlig. Dette tilsa at søksmål der den private parten påsto at kommunen hadde overtrådt EMK, kunne rettes mot kommunen. Selv om det er staten som er part til EMK, har dette kun betydning for statens folkerettslige ansvar. Etter Tolga-saken er det ikke lenger tvilsomt at erstatningssøksmål for brudd på menneskerettig-

hetene kan fremmes mot det organet som var ansvarlig for myndighetshandlingen.

Dette er også bekreftet i en dom i Midtre Hålogaland tingrett, hvor en kommune ble dømt til å betale erstatning for brudd på menneskerettighetene.³ Justis- og beredskapsdepartementet har lovet å gjennomføre en utredning av en generell lovhjemmel for erstatning ved brudd på menneskerettighetene. Utredningen skal også vurdere hvordan dette bør reguleres der en kommune er ansvarlig for menneskerettighetsbruddet. Dette understreker betydningen av at kommunene har tilstrekkelig kunnskap, kompetanse og kapasitet til å ivareta slike forpliktelser.

Rus og menneskerettigheter

Det skjedde store endringer på rusfeltet i 2022. Høyesterett slo fast at rusavhengiges befatning med narkotika til eget bruk ikke lenger skulle straffes. Riksadvokaten avdekket at politiets tvangsmiddelbruk i mindre alvorlige narkotikasaker i mange tilfeller var i strid med straffeprosessuelle og menneskerettslige krav.

Personer som bruker ulovlige rusmidler, opplever ofte å få menneskerettighetene sine utfordret. Aktuelle rettigheter på rusfeltet er blant annet retten til privatliv, retten til helse, barns rettigheter, statens plikt til å beskytte voldsutsatte og diskrimineringsvernet.

³ Midtre Hålogaland tingretts dom i sak 20-181243TVI-TMHA/TNAR.

Straff for rusavhengige

Våren 2022 avsa Høyesterett tre dommer om rusavhengiges befatning med mindre mengder narkotika.⁴ Bruk og besittelse av mindre doser narkotika til eget bruk er straffbart, og møtes normalt med bøter.⁵ Høyesterett fant at slik befatning heretter skulle møtes med straffutmålingsfravall, dersom man er rusavhengig.⁶ Det betyr at dette fremdeles er straffbart, men at rusavhengige ikke får utmålt noen straff. Høyesterett baserte seg på Stortingets signaler om at det var lite hensiktsmessig å straffe rusavhengige for slike forhold.⁷

I en av sakene vurderte Høyesterett om kriminalisering og straff for befatning med narkotika overfor rusavhengige er et inngrep i retten til privatliv etter EMK artikkel 8. Høyesterett la til grunn at uavhengig av om straff må anses som et inngrep, kan straff rettfærdiggjøres som nødvendig og forholdsmessig i et demokratisk samfunn, og at statene har en vid skjønnsmargin.⁸ Saken ble klaget inn til Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), som avviste klagen. EMD fant imidlertid i et annet tilfelle at straff for dyrking av cannabis til medisinsk bruk var et inngrep i artikkel 8, men at inngrepet var rettmessig.⁹ Dermed kan straff for befatning med narkotika til eget bruk være et inngrep i artikkel 8. Det betyr at de menneskerettslige kravene til inngrep (hjemmel i lov, formålstjenlighet og forholdsmessighet) må

være oppfylt. Dette er viktig fordi det fordrer nærmere vurderinger av straffens begrunnelser og funksjon i slike saker.

Tvangsmiddelbruk i mindre alvorlige narkotikasaker

En undersøkelse fra Riksadvokaten avdekket i februar 2022 mange tilfeller av tvangsmiddelbruk som var i strid med vilkårene i straffeprosessloven i mindre alvorlige narkotikasaker.

EMK artikkel 8 om retten til privatliv innebærer at tvangsmidler som ransaking eller rusprøver må

- utføres i tråd med lovverket
- forfølge et legitimt formål
- være forholdsmessige sett hen til dette formålet

Ulovlige eller uforholdsmessige tvangsmidler vil dermed kunne stride mot EMK artikkel 8. NIM sendte i etterkant av undersøkelsen et brev til Riksadvokaten om de menneskerettslige rammene. I november 2022 publiserte Riksadvokaten en oppfølgende undersøkelse for å vurdere om praksis var blitt bedret. Rapporten viste en klar forbedring ved at bruk av tvangsmidler nå i større grad besluttes innenfor lovens rammer. Samtidig viste rapporten at det har vært en feilaktig oppfatning blant enkelte i politiet om at det har vært anledning til å beslutte tvangsmidler uten å gå via påtalejurist.

⁴ HR-2022-731-A, HR-2022-732-A, HR-2022-733-A.

⁵ Jf. Legemiddeloven § 24 jf. § 31.

⁶ Jf. § 61.

⁷ Prop. 92 L (2020–2021).

⁸ HR-2022-731-A, avsn. 39.

⁹ *Thörn v. Sverige* (24547/18).

De som har vært utsatt for mulig urettmessig tvangsmiddelbruk må ha en praktisk måte å få prøvet lovligheten av inngrepet på, jf. EMK artikkel 8, og artikkel 13 som pålegger statene å ha et system for reparasjon av menneskerettighetskrenkelser. I en nylig sak hadde lagmannsretten avvist å bruke bevis innhentet ved ulovlig tvangsmiddelbruk i en narkotikasak. Høyesterett var imidlertid ikke enig i at bevisene ikke kunne brukes, og la blant annet vekt på at administrative tiltak mot ulovlig tvangsmiddelbruk var iverksatt og hadde hatt effekt.¹⁰ I den forbindelse ble det vist til Riksadvokatens oppfølgende undersøkelse som viser at tvangsmiddelpraksis fra politiets side var vesentlig bedret. I en annen sak fant Høyesterett at ulovlig tvangsmiddelbruk ikke kunne lede til redusert straff.¹¹ Statens sivilrettsforvaltning kan imidlertid tilkjenne erstatning der dette fremstår som rimelig.¹² I 2022 ble slik erstatning tilkjent for første gang i forbindelse med ulovlig tvangsmiddelbruk mot rusbrukere.

Etter disse dommene fra Høyesterett, ga Riksadvokaten nye retningslinjer for hvordan politiet skal gå frem i saker om bruk og besittelse av narkotika for rusavhengige.¹³ Det gjenstår imidlertid krevende spørsmål i kjølvannet av det skillet som i praksis ble etablert mellom rusavhengige, som ikke skal straffes, og andre, som skal straffes. Det er for eksempel ikke klart hvem som skal anses som rusavhengig, og hvordan

dette skal avgjøres. Dette kan få følger både for bruk av tvangsmidler og for straffmålingen. Også selvinkrimineringsvernet, vernet mot ikke å bidra til egen domfellelse, aktualiseres av dette skillet: I praksis kan situasjonen for en som mener seg rusavhengig være at vedkommende må fortelle om historisk bruk for å unngå straff. Innrømmelse av historisk bruk vil imidlertid kunne straffes, og kan derfor reise vanskelige grensedragninger opp mot selvinkrimineringsvernet.

Hjelpetilbudet til rusbrukere

Rusbrukere har som resten av befolkningen rett til helsetjenester etter blant annet FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK). Samtidig må helsehjelpen som ytes, respektere retten til privatliv.

Våren 2022 lanserte Helsedirektoratet nye retningslinjer for legemiddelassistert rehabilitering (LAR). Retningslinjene reflekterer i større grad enn tidligere at det skal foretas individuelle vurderinger når kontrollvilkår som urinprøver og henteordninger for legemidler fastsettes. Dette kan bedre ivareta de menneskerettslige kravene, og er noe som NIM har påpekt at er viktig.

I 2022 har regjeringen startet arbeidet med en forebyggings- og behandlingsreform på rusfeltet som skal legges frem i 2023, som

¹⁰ HR-2022-2420-A, avsn. 32–34.

¹¹ HR-2022-2421-A.

¹² Straffeprosessloven § 447 annet ledd. Se avgjørelser fra Statens sivilrettsforvaltning ESTR-2021-1990-1 og ESTR-2021-1990-2. Klager ble tilkjent 15 000 kr i erstatning.

¹³ Riksadvokaten, *Retningslinjer av 13. mai om etterforskning, reaksjonsfastsettelse mv. etter ny høyesterettspraksis om rusavhengiges befatning med narkotika til eget bruk*, RA-2022-826, 13. mai 2022.

skal bedre rusbrukeres tilgang til hjelpeapparatet. I september 2022 lanserte NIM rapporten «Rus og menneskerettigheter», som også er NIMs innspill til regjeringens reform. Rapporten viser at det er betydelige menneskerettslige svakheter ved hjelpetilbudet til rusbrukere, herunder tilbudet til voldsutsatte i aktiv rus, praktiseringen av kontrolltiltak i LAR og behandlingstilbudet til personer med samtidige rusproblemer og psykiske lidelser. Rapporten konkluderer også med at deler av forebyggings- og behandlingstilbudet til barn som bruker ulovlige rusmidler, bør styrkes. NIM fremmer en anbefaling om hjelpetilbudet til barn som bruker rusmidler i kapittel 2.

Covid-19

En hverdag med restriksjoner og smitteverntiltak føles nå heldigvis fjern for mange. Året ble imidlertid innledet med stengte skoler, antallsbegrensning på arrangementer, hjemmekontor og skjenkestopp. I takt med den gradvise avviklingen av tiltakene, tiltok også diskusjonene om tiltakenes begrunnelse og rettmessighet, både i samfunnsdebatten og i domstolene.

Staten har en menneskerettslig plikt til å beskytte individenes liv og helse. Samtidig vil en rekke smitteverntiltak kunne gripe inn i andre rettigheter, slik som retten til privatliv, bevegelsesfriheten og retten til utdanning.

Covid-19 i Høyesterett

Høyesterett behandlet to saker om smitteverntiltak i 2022.

Den første saken ble anlagt av en gruppe hytteeiere med fritidseiendom i Sverige.¹⁴ Fra mars 2020 til juni 2021 ble hytteeiere unntatt fra karanteneplikt ved reise til Sverige, men bare hvis besøket var for å utføre strengt nødvendig vedlikehold og tilsyn, og bare hvis de ikke overnattet der. Ved overnatting måtte de i innreisekarantene ved retur til Norge. Hytteeierne saksøkte staten med påstand om at forskriften var ugyldig, blant annet under henvisning til EMK artikkel 8 om retten til hjem og privatliv. Høyesterett fant at karantenereglene utgjorde et inngrep i EMK artikkel 8, men at inngrepet var rettmessig. Det ble blant annet vektlagt at inngrepet, slik Høyesterett vurderte det, hadde en klar medisinskfaglig begrunnelse. Høyesterett understreket likevel at det hadde «utvilsomt vært ønskelig» om myndighetene ved vurderingen av hytteeierens situasjon hadde redegjort for og vurdert de menneskerettslige kravene.

Under pandemien etterlyste NIM løpende nettopp slike vurderinger når myndighetene innførte inngripende smitteverntiltak. I januar skrev NIM et brev til Helse- og omsorgsdepartementet om behovet for menneskerettslige begrunnelser ved inngripende koronatiltak.¹⁵ Etter NIMs syn er det viktig at myndighetene offentliggjør hvilke vurderinger som ligger til grunn når det gjøres inngrep i menneskerettighetene. Selv om Høyesterett har lagt til grunn at dette ikke i seg selv kan være avgjørende ved prøving av slike vedtak, såfremt menneskerettighetene faktisk er etterlevd, vil

¹⁴ HR-2022-718-A.

¹⁵ Se NIMs brev til Helse- og omsorgsdepartementet *Om begrunnelser for inngrep i koronatiltak som griper inn i menneskerettighetene*, 7. jan. 2022.

INNGREP I MENNESKERETTIGHETENE

- Noen menneskerettigheter, som forbudet mot tortur, nedverdiggende eller umenneskelig behandling, er absolutte.
- De aller fleste menneskerettigheter er ikke absolutte og kan begrenses på visse vilkår. Dette gjelder f.eks. retten til privat- og familieliv og ytrings- og forsamlingsfriheten.
- Tidvis må slike menneskerettigheter avveies mot andre legitime samfunnsinteresser eller andre menneskerettigheter.
- Grovt oppsummert kan det gjøres inngrep i menneskerettighetene om tre vilkår er oppfylt: (i) lovhjemmel, (ii) legitimt formål og (iii) inngrepet er forholdsmessig sett hen til formålet.
- Dette kan innebære vanskelige avveininger og fordrer bl.a. særlige krav til begrunnelse og prosess.
- Et viktig moment er om formålet kan nås med mindre inngripende tiltak.

slike begrunnelser kunne ha betydning i forholdsmessighetsvurderingen.¹⁶

Den andre saken for Høyesterett gjaldt to personer som nektet å vedta et forelegg for overtredelse av smittevernloven. Personene hadde vært på en privat sammenkomst med flere enn fem personer, noe som på det tidspunktet var straffbart. Slike forbud griper inn i retten til privatliv etter EMK artikkel 8. Høyesterett kom i motsetning til lagmanns-

retten til at forbudet i forskriften var gyldig. Også her ble det vektlagt at inngrepet hadde en klar medisinskfaglig begrunnelse, og lagmannsrettens frifinnende dom ble opphevet.¹⁷

Rødt nivå i skolen

Et omstridt tiltak som strakk seg inn i 2022 var innføringen av rødt nivå i skolen, som blant annet innebar at elevene hadde økt digital undervisning og mindre fysisk tilstedeværelse i klasserommet. Rødt nivå i skolen berører barns rett til utdanning, og kan utfordre deres rett til beskyttelse mot vold, overgrep og omsorgssvikt. Verken Folkehelseinstituttet, Helsedirektoratet eller Utdanningsdirektoratet anbefalte rødt nivå på tidspunktet, og det ble i ettertid diskutert om begrunnelsen for beslutningen var god nok. NIM var kritisk og etterlyste bedre begrunnelse for tiltaket.¹⁸ Et viktig læringspunkt etter pandemien er etter NIMs syn at det er nødvendig med strenge vurderinger av tiltak som berører barns grunnleggende rett til utdanning.

Myndighetenes videre oppfølging

I april 2022 nedsatte regjeringen et utvalg som skal vurdere myndighetenes håndtering av covid-19-pandemien samlet sett. Utvalget skal også evaluere håndteringen av omikron-varianten i perioden november 2021 til mai 2022. Arbeidet skal være ferdig innen utgangen av mai 2023.

¹⁶ HR-2022-718-A og HR-2022-2172-A, avsn. 61.

¹⁷ HR-2022-2172-A.

¹⁸ Se kronikk skrevet av NIMs seniorrådgiver Kirsten Kolstad Kvalø i Dagens Næringsliv, 8. feb. 2022.

Klima og menneskerettigheter

Etter et midlertidig fall under koronapandemien, nådde globale utslipp et nytt toppnivå i 2022, og FNs klimapanel kom våren 2022 med en advarsel: Vinduet for å sikre en levelig fremtid for alle er i ferd med å lukkes.

Grunnloven § 112 første ledd bestemmer at enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares. I tillegg har staten plikt til å beskytte retten til liv, helse og fysisk integritet mot klima- og miljøtrusler i samsvar med Grunnloven, EMK, FNs barnekonvensjon og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP).

Nye klimasaker i rettssystemet

Stadig flere går til domstolene for å beskytte sin rett til liv, helse, eiendom og retten til et levelig miljø. FNs klimapanel har anerkjent at vellykkede klimasøksmål kan forsterke et lands ambisjonsnivå og utslippskutt.

I 2022 besluttet EMD å behandle klagen over Høyesteretts avgjørelse i det norske klimasøksmålet, nå kalt *Greenpeace Nordic m.fl. mot Norge*.

I juni kom en tsjekkisk domstol til at tsjekkiske myndigheter umiddelbart måtte redusere sine klimagassutslipp for å respektere menneskerettighetene. Dommen viser blant annet til hvordan nederlandsk høyesterett tolket EMK i den såkalte *Urgenda-dommen* fra 2019. Andre domstoler, blant annet i Storbritannia, har derimot vært forbeholdne i påvente av avklarende praksis fra EMD.

I 2022 besluttet EMD å løfte tre saker til behandling i storkammer, noe som kun skjer når en sak reiser så viktige spørsmål at avgjørelsen vil kunne få stor betydning for rettighetsvernet etter EMK. Sakene *Klima-Seniorinnen m.fl. mot Sveits* og *Carême mot Frankrike* skal ha en muntlig høring i EMDs storkammer 29. mars 2023, mens *Duarte m.fl. mot Portugal m.fl.* behandles etter sommeren. NIM har i 2022, sammen med det europeiske nettverket for nasjonale institusjoner for menneskerettigheter (ENNHRI), levert innlegg som tredjepart i disse sakene, samt i *Greenpeace Nordic m.fl. mot Norge*.

ALVORLIG KRITIKK FRA RIKSREVISJONEN

- I 2022 utga Riksrevisjonen en undersøkelse om hvordan norske myndigheter har fulgt opp målet om å tilpasse bebyggelse, veier, jernbane og kystinfrastruktur til et klima i endring.
- Riksrevisjonen retter alvorlig kritikk mot myndighetene for at de ikke har sikret seg tilstrekkelig oversikt og iverksatt nødvendige tiltak for å sikre eksisterende bebyggelse og infrastruktur.
- Klimaendringene gir økt risiko for naturfarer som flom, skred, stormflo og kvikkleireskred i Norge.
- Dette handler i ytterste konsekvens om innbyggernes sikkerhet, og om myndighetene har gjort nok for å beskytte retten til liv, hjem og eiendom mot ekstremværhendelser forårsaket av klimaendringene.

Historisk vedtak i FNs generalforsamling

I juli anerkjente 161 land i FNs generalforsamling, inklusive Norge, for første gang at alle har rett til å leve i et rent, sunt og bærekraftig miljø. Selv om resolusjonen ikke er rettslig bindende, gir den uttrykk for en internasjonal enighet om at alle, overalt, har rett til et levelig miljø. Begrunnelsen er blant annet at miljøødeleggelse, klimaendringer og tap av biomangfold utgjør en av de mest alvorlige og presserende truslene mot at nåværende og fremtidige generasjoner kan nyte alle menneskerettighetene.

Urfolks rett til beskyttelse mot klimaendringer

I en uttalelse om en klage fra medlemmer av urfolksgruppen Torres Strait Islanders, konkluderte FNs menneskerettighetskomité i september 2022 med at Australia krenket både retten til privat- og familieliv og retten til å utøve sin kultur og tradisjonelle næringer etter SP artikkel 17 og 27. Australia hadde ikke iverksatt tilstrekkelige tilpasningstiltak for å beskytte urfolket mot skadelige klimaendringer, som flom, erosjon, havstigning og tap av tradisjonelle landområder og fiskeressurser. Flertallet tok imidlertid ikke stilling til om klimagassutslipp utgjorde brudd på konvensjonen, fordi manglende tilpasningstiltak allerede var tilstrekkelig til å konstatere brudd. Et mindretall av komiteen påpekte at hvis ikke roten til problemet – klimagassutslipp – adresseres nå, vil skaden (her havstigning) bare forverres, og tilpasningstiltak vil med tiden bli umulig.

Klima og menneskerettigheter – NIMs rolle

Som ledd i NIMs oppfølging av Høyesteretts klimadom,¹⁹ sendte NIM 18. mars 2022 en utredning til Olje- og energidepartementet om plikten til å konsekvensutrede klimavirkningen av forbrenningsutslipp før behandlingen av søknader om plan for utbygging og drift av petroleumforekomster (PUD). Det rettslige grunnlaget for denne plikten er blant annet petroleumloven § 4-2 tolket i lys av Grunnloven § 112 annet ledd. NIM var kritisk til at departementet ikke konsekvensutreder disse utslippene, til tross for klare føringer i Høyesteretts dom. Departementet har i etterkant vedgått at forbrenningsutslipp ikke er utredet før innvilgelse av PUD, og varslet 1. juli 2022 en justering av saksbehandlingen fremover. I en høring i Stortingets energi- og miljøkomité fremholdt NIM at justeringen ikke var tilstrekkelig for å vareta borgernes rett til miljøinformasjon. Dette skyldes blant annet at departementet fremdeles ikke sender utredningene av forbrenningsutslipp på høring, og at vurderingene bare fremgår av selve vedtaket om PUD.

Utredningen av 18. mars 2022 inneholdt også vurderinger av andre deler av Høyesteretts dom.²⁰ I dommen fremgår det at staten vil kunne ha «rett og plikt» til å nekte tilatelse når «omsynet til klima og miljøet elles» tilsier det, jf. Grunnloven § 112. Siden statens myndigheter plikter å etterleve Grunnloven fullt ut, vil plikten til å nekte kunne inntreffe før den svært høye terskelen for å overprøve stortingsvedtak i domsto-

¹⁹ HR-2020-2472-P.

²⁰ HR-2020-2472-P, avsn. 222 og 223.

lene overtres. NIM argumenterte blant annet for at det er naturlig å tolke «omsynet til klima» som en tålegrense i lys av prinsippet om samlet belastning. NIM pekte også på at det er relevant om produksjons- og forbrenningsutslippene er forenelige med det gjenværende karbonbudsjettet for å begrense oppvarmingen til 1,5 grader. Ettersom FNs klimapanel viser at dette karbonbudsjettet uttømmes ved de estimerte fremtidige utslippene fra eksisterende fossil infrastruktur, har NIM argumentert for at staten konkret må kunne påvise at det likevel er rom for utslippene.

Fengsel og arrest

NIM har i mange år prioritert innsattes rettigheter, og har fremmet anbefalinger om deres rettigheter i alle årsmeldinger. Myndighetene har iverksatt noen tiltak, for eksempel for å redusere isolasjon, men det er fortsatt store menneskerettighetsutfordringer i norske fengsler.

Staten har en særlig plikt til å sikre innsattes rettigheter. Utgangspunktet er at innsatte har de samme rettighetene som andre, med de iboende begrensningene som ligger i et soningsregime. Innsatte i fengsel er totalt underlagt myndighetenes kontroll, og de kan ikke kontakte omverdenen eller skaffe seg tjenester de trenger uten tillatelse eller bistand fra fengselet. For innsatte er det særlig EMK artikkel 3, som forbyr umenneskelig og nedverdiggende behandling, samt EMK artikkel 8, som sikrer retten til privat- og familieliv, som er relevante. NIM fremmer i år en anbefaling om soningsforholdene for innsatte med utviklingshemming i kapittel 2.

Mange innsatte får ikke tilstrekkelig helsehjelp, de blir i for stor grad utelukket fra fellesskap, det benyttes tvangsmidler i strid med menneskerettslige krav og Sivilombudet har kritisert telefonkontroll i strid med EMK artikkel 8. Det er med andre ord en rekke holdepunkter for at straffegjennomføringslovens regler ikke fullt ut ivaretar menneskerettslige standarder. Justis- og beredskapsdepartementet sendte imidlertid ut et høringsforslag om endringer i straffegjennomføringsloven og helse- og omsorgstjenesteloven om fellesskap, utelukkelse og tvangsmidler i fengsel i februar 2023. Endringene kan bidra til å redusere utfordringene med isolasjon i norske fengsler.

ISOLASJON I NORSKE FENGLER

Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) publiserer månedlig statistikk over antallet innsatte som er helt utelukket fra fellesskap. Målingen foretas den siste dagen hver måned.

- Utelukkelse som skyldes smitteforebygging synker naturlig nok mye fra 2021 til 2022, etter pandemiens slutt, fra 388 innsatte til 36.
- Utelukkelse for å opprettholde ro og orden går også betydelig ned, fra 198 til 164, det samme gjør utelukkelse dersom innsatte selv ønsker det (2021: 131/2022: 108).
- Det er en liten økning i utelukkelse for å hindre skade på seg selv eller andre, fra 47 til 61 tilfeller.
- For de øvrige grunnlagene er tallene relativt uforandret.

Kilde: kriminalomsorgen.no.

For svakt rammeverk for telefonkontroll

Kriminalomsorgen har i stort omfang kontrollert telefonsamtalene til innsatte, ved at en ansatt lytter til samtaler inn og ut av fengsel. Sivilombudet publiserte i 2022 en vurdering av denne telefonkontrollen. Konklusjonen var at verken regelverk eller praksis er i samsvar med kravene etter EMK artikkel 8 og EMDs praksis. Sivilombudet fant at hjemmelsgrunnlaget for telefonkontroll i straffegjennomføringsloven ikke satte gode nok rammer for myndighetenes kontroll av samtaler, og heller ikke tilstrekkelige rettssikkerhetsgarantier eller tidsmessige avgrensninger for kontrollen. Justis- og beredskapsdepartementet planlegger en gjennomgang av straffegjennomføringsloven og -forskriften, blant annet for å sikre at lov og forskrift er i samsvar med de krav som følger av EMK og Grunnloven. Departementet har nå sendt midlertidige føringer for praktiseringen av regelverket om telefonkontroll til Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI).

Saken illustrerer behov for en helhetlig gjennomgang av hvordan straffegjennomføringsloven med tilhørende forskrifter og retningslinjer bedre kan reflektere menneskerettslige krav, noe NIM har anbefalt gjentatte ganger. KDI har igangsatt et prosjekt med NIM for å kartlegge behov for endringer, slik at loven med tilhørende regelverk er i overensstemmelse med gjeldende menneskerettslige standarder, og slik at regelverket sikrer oppfyllelse av menneskerettighetene i praksis.

SELVMORD I NORSKE FENGSLER

- 69 personer har tatt livet sitt i fengsel siden 2008.
- 44 av disse satt i varetekt, uten rettskraftig dom.
- Flere av dem var også alvorlig syke.
- Staten har en menneskerettslig plikt til å sikre innsattes rett til liv og et forsvarlig helsetilbud til psykisk syke innsatte.
- Det finnes flere dommer fra EMD hvor stater er dømt for manglende ivaretagelse av psykisk syke og suicidale innsatte.

Kilde: Tallene er hentet fra VG 11. des 2022.

Riksrevisjonens undersøkelse

Riksrevisjonen publiserte i oktober en undersøkelse av helse-, opplærings-, og velferdstjenester til innsatte i fengsel.²¹ Her fremgår det blant annet at innsatte med rusproblemer og psykiske lidelser ikke får tilstrekkelig tilgang til helsetjenester. Ansatte i fengsels-helsetjenesten og noen helseforetak opplever at enkelte innsatte har for store utfordringer knyttet til psykiatri og/eller rus til å være i fengsel, men ikke store nok utfordringer til å få en behandlings- eller institusjonsplass i spesialisthelsetjenesten. I tillegg opplever de som får slik behandling at oppholdet er for kort, ifølge ansatte i enkelte helseforetak. Dette er en problematikk NIM også har påpekt overfor myndighetene over flere år. Manglende helsehjelp i fengsel kan utfordre retten til helse etter ØSK, og også innebære risiko for brudd på EMK artikkel 3 om nedverdiggende eller umenneskelig behandling.

²¹ Dokument 3:4 (2022–2023).

Oppreisning for urettmessige nakenvisitasjoner

I november fant Oslo tingrett at tre tidligere innsatte hadde blitt utsatt for nedverdiggende behandling, i strid med EMK artikkel 3, gjennom rutinemessige kroppsvisitasjoner i fengsel. Dette er alvorlig. Likevel ble de ikke tilkjent noen erstatning, fordi det ikke finnes noen generell hjemmel for erstatning for ikke-økonomisk tap (oppreisning) ved menneskerettighetsbrudd i norsk rett. Tingretten påpekte at det ser ut til å være behov for en slik hjemmel. Ettersom de innsatte hadde sonet ferdig, kunne menneskerettighetsbruddet heller ikke kompenseres gjennom fradrag i straffen, slik domstolene ellers ofte gjør. Saken er ikke rettskraftig og er anket til lagmannsretten.

NIM har i flere år påpekt det uheldige ved denne situasjonen overfor Justis- og beredskapsdepartementet, og bedt om at en slik mulig lovregulering utredes. Regjeringen besluttet i desember 2022 å innhente en utredning om mulig lovregulering av adgangen til å kreve erstatning for visse menneskerettighetsbrudd.

Avvikling av sikkerhetsseng

Beltelegging i sikkerhetsseng er et svært inngripende tvangsmiddel, som innebærer risiko for brudd på EMK artikkel 3 om nedverdiggende og umenneskelig behandling. Både Sivilombudet, Den europeiske torturforebyggingskomiteen og NIM har vært kritiske til bruken av slike senger i fengsler.

KDI har besluttet å avvikle sikkerhetsseng som tvangsmiddel og arbeider med en handlingsplan for å avvikle bruken innen

2024. Justis- og beredskapsdepartementet har sluttet seg til at det er ønskelig å oppheve sikkerhetsseng som tvangsmiddel i fengsel. En avvikling forutsetter imidlertid at det iverksettes andre tiltak som kan erstatte sikkerhetsseng i de tilfellene hvor det er nødvendig å intervensere med tvang overfor den innsatte. Noen av de aktuelle tiltakene er bruk av polstret celle, beskyttelsseshjelm og løse belter for immobilisering av hender.

Rettsystemet

Rettsystemet har i 2022 vært preget av store saker som har satt tilliten til rettstaten på prøve. Viggo Kristiansen ble i desember formelt frikjent for drapene i Baneheia, og myndighetene skal sette ned en granskingskommisjon. Fetteren til Birgitte Tengs fikk gjenopptatt erstatningssaken mot seg. I tillegg ble det avdekket at et stort antall personer urettmessig kan ha sonet i fengsel på grunn av ubetalte bøter.

Menneskerettighetene stiller en rekke krav til rettsystemet. Sentralt står retten til en rettferdig rettergang etter blant annet EMK artikkel 6, der viktige stikkord er tilgang til domstolene, domstolenes uavhengighet og upartiskhet, retten til kontradiksjon, uskyldspresumsjonen, offentlighet og rimelig saksbehandlingstid.

Sviikt ved innkalling til soning for ubetalte bøter

Riksadvokaten avdekket høsten 2022 at en rekke personer urettmessig var innkalt til soning for ubetalte bøter fordi beslutningen om innkalling var tatt av polititjenestepersoner og ikke av påtalemyndigheten, slik

straffeprosessloven krever.²² Det var også tvil om vilkårene for bøtesoning var oppfylt i alle sakene. En slik vesentlig prosessuell mangel vil utgjøre brudd på EMK, fordi konvensjonens artikkel 5 krever at frihetsberøvelse, herunder de prosessuelle vilkårene, skal skje i tråd med loven. Statsadvokatembetene har ifølge VG rapportert at svikten kan ha rammet så mange som 4000 personer de siste årene. Riksadvokaten har nå varslet en gjennomgang av rutiner for innkalling til bøtesoning.

Gjenåpning av erstatningsdom

I november bestemte Agder lagmannsrett at dommen hvor fetteren til Birgitte Tengs ble dømt til å betale erstatning til Tengs sine etterlatte, skulle gjenåpnes, selv om lovens frist for å kreve gjenåpning klart var utløpt.²³ Årsaken var ifølge lagmannsretten at fetteren ikke ville hatt et effektivt rettsmiddel etter EMK artikkel 13 dersom begjæring om gjenåpning ikke førte frem. EMD fant allerede i 2003 at lagmannsretten hadde begrunnet avgjørelsen om oppreisning på en måte som krenket uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2.²⁴ Ifølge lagmannsretten gjorde tiltalen mot en ny person for drapet at man i praksis kan se bort ifra at fetteren hadde begått det. Gjenåpning var dermed nødvendig for at fetteren skulle få reparert menneskerettighetsbruddet.

Viggo Kristiansen frikjent

I desember ble Viggo Kristiansen formelt frikjent for drapene i Baneheia, som han har

sonet 21 år i fengsel for. Justis- og beredskapsminister Emilie Enger Mehl har uttalt at regjeringen vil nedsette et uavhengig granskingsutvalg for å finne årsakene til at han ble uriktig dømt og hvorfor gjenåpning først ble besluttet etter så lang tid.

Retten til et effektivt rettsmiddel

Som omtalt tidligere fant Høyesterett i 2022 at kommuner også kan pådra seg erstatningsansvar for brudd på EMK. Det er likevel ikke avklart i hvilken grad EMK artikkel 13 i seg selv kan utgjøre hjemmelsgrunnlag for oppreisningserstatning i norsk rett, enten kravet fremmes mot stat eller kommune. I 2022 fant Oslo tingrett at EMK artikkel 13 ikke kunne danne selvstendig grunnlag for oppreisningsansvar uten en internrettslig lovhjemmel, mens Midtre Hålogaland tingrett kom til motsatt resultat, slik at spørsmålet er uavklart.

NIM har i flere omganger, også i 2022, oppfordret Justis- og beredskapsdepartementet til å utrede en hjemmel for å sikre forpliktelsene etter EMK artikkel 13. I desember besluttet Justis- og beredskapsdepartementet at en slik hjemmel nå skal utredes. Dette er et viktig skritt i retning av en bedre menneskerettighetsbeskyttelse i Norge.

Sivilsamfunnets rettsstatsmelding

Advokatforeningen har initiert en rettsstatsmelding fra sivilsamfunnet som ble lansert i 2022. Meldingen tar sikte på å analysere den norske rettsstaten, herunder svakheter,

²² Riksadvokaten, *Politidistriktenes rutiner for beslutning om soning av subsidiær fengselsstraff – pålegg om umiddelbar oppfølging*, 20.okt. 2022.

²³ LA-2021-157502.

²⁴ *Y v. Norge* (56568/00).

utfordringer og forbedringspunkter, og inneholder anbefalinger til myndighetene. Meldingen er basert på innspill fra en rekke organisasjoner og miljøer.

Barn og familie

I 2022 har EMD avgjort flere barnevernssaker mot Norge. Stortinget forkastet et forslag om tilslutning til tilleggsprotokollen til FNs barnekonvensjon, som ville gitt barn adgang til å klage til FNs barnekomité.

Barn har de samme rettighetene som voksne, men har også egne rettigheter etter blant annet Grunnloven og FNs barnekonvensjon. Barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle saker som berører barn, og barn har rett til å bli hørt i

DE NORSKE BARNEVERNSSAKENE I EMD

- De siste årene har EMD tatt inn over 40 norske barnevernssaker til behandling.
- Siden 1990 har Norge blitt dømt i 16 barnevernssaker i EMD.
- Sett i lys av at det gjennom domstolens historie har vært avsagt til sammen 70 dommer mot Norge, er dette oppsiktsvekkende høye tall.
- Manglende ivaretagelse av retten til familieliv i barnevernssaker utgjør dermed en gjentatt og alvorlig menneskerettighetsutfordring i Norge.
- Også i internasjonal sammenheng (utenfor EMD-systemet) er norsk barnevern et tema som vekker oppsikt.

alle saker som vedrører dem. Barns særlige rettigheter kan av og til komme i konflikt med andre rettigheter, som mange av sakene på barnevernfeltet illustrerer.

Barnevern

I januar avgjorde EMD to nye barnevernssaker mot Norge. I *E.M. m.fl. mot Norge* ble staten frikjent for opprettholdelse av omsorgsovertakelse, fratakelse av foreldreansvar, og total nektelse av samvær.²⁵ I saken var det mistanke om straffbare forhold, og barna selv ønsket ikke samvær, noe som ble vektlagt. Saken viser at total nektelse av samvær kan være i tråd med EMK når dette er godt begrunnet. Norge ble derimot domfelt i *A.L. m.fl. mot Norge* for brudd på EMK artikkel 8.²⁶ Saken føyer seg inn i rekken av saker der fylkesnemnda og domstolene har fastsatt et skjematisk lavt samvær i saker der det er antatt at barnet vil være plassert i fosterhjem i lang tid, i strid med det såkalte gjenforeningsmålet som innebærer at staten skal arbeide aktivt for at barn og foreldre blir gjenforent. Dette har vært en viktig faktor i en rekke av sakene mot Norge.

NIM har fulgt sakene i EMD tett, og siden utgivelsen av en rapport om temaet i 2020, har NIM holdt en rekke foredrag og gitt innspill til myndighetene om kjernen i avgjørelsene fra EMD, som handler om bedre ivaretagelse av gjenforeningsmålet.²⁷ Bufdir utga i 2022 en ny faglig retningslinje for vurdering av samvær etter omsorgsovertakelse, som blant annet bygger på praksis fra EMD og Høyesterett om etterlevelse av kravene etter

²⁵ *E. M. m.fl. v. Norge* (53471/17).

²⁶ *A. L. m.fl. v. Norge* (45889/18).

²⁷ Se NIMs rapport *Hvorfor dømmes Norge i EMD? En statusrapport om barnevernfeltet*, 2020.

menneskerettighetene.²⁸ Forskning viser nå at praksis langt på vei er i samsvar med føringene fra EMD og Høyesterett.²⁹ Et hovedinntrykk er at begrunnelsene for samværsfastsettelse er grundige og konkrete, samt at relevante hensyn tillegges vekt og avveies mot hverandre. Samtidig reiser flere aktører spørsmål ved om gjenforeningsmålet kunne og burde vært forlatt i flere tilfeller. NIM er opptatt av å understreke at dommene ikke innebærer at alle barn skal gjenforenes eller ha mer samvær med foreldrene sine. Dommene har heller ingen konsekvens for terskelen for når man kan gå til omsorgsovertakelse.

Ny barnevernslov ble vedtatt i 2021, og trådte i kraft 1. januar 2023. NIM har kommet med en rekke innspill, og mener den i større grad enn den gamle er egnet til å ivareta de menneskerettslige kravene. Loven løser imidlertid ikke alle de menneskerettslige problemstillingene knyttet til barnevernsfeltet uten videre. Som tidligere nevnt er det viktig å følge med på praksis for å vurdere om gjenforeningsmålet ivaretas slik EMD og Høyesterett forutsetter, samtidig som det ikke skal fastsettes samvær som ikke er til barnets beste.

Det er også en rekke andre menneskerettslige utfordringer knyttet til barnevernsfeltet som ikke knytter seg til sakene fra EMD. For eksempel viser en undersøkelse fra Riksrevisjonen at det er svakheter ved doku-

ALVORLIGE HENDELSER VED NORSKE BARNEVERNINSTITUSJONER

- Det er registrert over 1650 alvorlige hendelser ved norske barnevernsinstitusjoner.
- Det vil si at det i snitt skjer to alvorlige hendelser hver dag.
- Fra mars 2020 til august 2022 har 102 barn forsøkt å ta sitt eget liv til sammen 190 ganger ved norske barnevernsinstitusjoner.
- Ti barn døde under barnevernets omsorg i denne perioden, flere av dem i selvmord.

Kilde: Aftenposten 13. jan. 2023.

mentasjon av det kommunale barnevernets vurderinger og begrunnelser.³⁰ I tillegg er fremdriften i mange undersøkelsessaker for lav, og mange barn blir ikke hørt i sin egen barnevernssak.³¹ Dette utfordrer barns rettigheter etter FNs barnekonvensjon. En annen problemstilling er knyttet til alvorlig syke barn under barnevernets omsorg, som opplever å bli kasteballer mellom barnevern og psykisk helsevern.

Det er flere større utredningsprosesser på gang som adresserer disse problemstillingene. To offentlige utvalg, som henholdsvis skal arbeide med styrking av rettssikkerheten i alle ledd i barnevernet og styrking av

²⁸ Bufdir, *Samvær – kunnskapsbasert retningslinje for vurdering av samværsordning om omsorgsovertakelse*, 12. des. 2022.

²⁹ Ingunn Alvik, *Samvær etter omsorgsovertakelse. En undersøkelse av praksis fra fylkesnemnder og lagmannsretter*, (Oslo: OsloMet, skriftserie nr. 4, 2021).

³⁰ Dokument 3:5 (2022–2023).

³¹ Helsetilsynet, *Det handler om ledelse – Oppsummering av landsomfattende tilsyn med barnevernets arbeid med undersøkelser 2020–2021, 2022.*

barns rettigheter på barnevernsinstitusjoner, skal levere sine utredninger i 2023.³²

Stortingsdebatter om klagerett for barn

Flere partier gikk sammen om et representantforslag om at Norge bør tiltre FNs barnekonvensjons tredje tilleggsprotokoll, som sikrer barn individuell klagerett etter barnekonvensjonen. Forslaget ble ikke vedtatt.

NIM ga flere innspill til Stortinget underveis i behandlingen av saken, hvor vi blant annet analyserte avgjørelsene fra barnekomiteen. NIM mener at avgjørelsene fra komiteen først og fremst tydeliggjør for statene at de må foreta grundige vurderinger av det enkelte barns situasjon når deres rettigheter kan være krenket eller stå i fare for å krenkes. En «prøving» på dette nivået vil kunne bidra til å øke bevisstheten om å inkludere individualiserte vurderinger av barns rettigheter i alle saker som angår barn, og Norge bør oppmuntre til dette som en internasjonal standard gjennom selv å tilslutte seg protokollen.

Etter at Stortinget stemte ned dette forslaget, har NIM, sammen med flere andre aktører, tatt initiativ overfor Stortinget til at de nasjonale klageordningene bør utredes, slik at barn som opplever brudd på sine rettigheter får en grundig behandling av dette nasjonalt. Et representantforslag om dette ble fremmet for Stortinget høsten 2022, og NIM sendte skriftlig innspill og deltok i muntlig høring om forslaget.

Barns rett til å bli hørt på gruppenivå

Barns rett til å bli hørt etter barnekonvensjonen artikkel 12 er ikke bare en rett for barn i enkeltsaker, men den omfatter også en rett til å bli hørt og konsultert som gruppe i ulike prosesser som angår barn. FNs barnekomité har gitt Norge anbefalinger om å styrke denne delen av barns rett til medvirkning.

De siste årene har oppmerksomheten om denne rettigheten økt. Koronakommisjonen påpekte at barns rett til å bli konsultert i beslutningsprosesser var dårlig ivaretatt under pandemien, både på lokalt og nasjonalt nivå. Samtidig øker interessen for å inkludere barn og unge i beslutningsprosesser, for eksempel ved at flere offentlige utvalg ønsker å inkludere synspunkter fra barn i sine utredninger. NIM har i flere møter med barne- og familieminister Kjersti Toppe bedt om at myndighetene tar ansvar for oppbygging av et kompetansemiljø for å sikre gode, trygge og reelle medvirkningsprosesser for barn. Et slikt kompetansemiljø bør både holde oversikt over eksisterende innsamlede erfaringer fra barn, formidle kontakt med barneorganisasjoner og grupper, og tilrettelegge for egne medvirkningsprosesser.

Rettsutvikling om foreldreskap

Spørsmålet om beskyttelse av relasjoner mellom barn og de som har en relasjon til barnet uten å være biologisk forelder er i utvikling, både nasjonalt og internasjonalt. Norge ble i 2022 frikjent i EMD under dissens i en sak som omhandlet foreldre-

³² Les mer om utvalgene på barnevernsutvalget.no og barnevernsinstitusjonsutvalget.no.

STATENES FORPLIKTELSER TIL Å BESKYTTE BARN MOT VOLD, OVERGREP OG OMSORGSSVIKT

Kriminalisere: Menneskerettighetene stiller krav til at myndighetene må sørge for at en rekke handlinger, herunder alle former for vold og seksuelle overgrep mot barn, er kriminalisert.

Forebygge: Staten må iverksette forebyggingstiltak på samfunnsnivå, for eksempel opplærings- og bevisstgjøringstiltak.

Identifisere: Staten har en plikt til å sørge for at man har mekanismer på plass som kan identifisere barn som står i fare for å bli utsatt for vold, overgrep og omsorgssvikt.

Rapportere: Staten skal ha mekanismer som gjør det mulig å melde inn vold, overgrep og omsorgssvikt, for eksempel åpne telefonlinjer.

Avverge: Staten må i visse tilfeller ta skritt for å avverge vold og overgrep mot barn. Der risikoen er reell og umiddelbar, må myndighetene med en gang iverksette alle tiltak det er rimelig å forvente for å forhindre vold eller overgrep mot barn.

Etterforske og straffeforfølge: Menneskerettighetene stiller krav til at myndighetene må sørge for etterforskning, og i visse tilfeller også straffeforfølgning.

Ivareta retten til familieliv: Både foreldre og barn har rett til familieliv med hverandre. Denne rettigheten må også vurderes og hensyntas hele veien når man vurderer inngrep i familier for å beskytte barn.

Følge opp: Dersom et barn har vært utsatt for vold eller overgrep, er staten forpliktet til å følge opp barnet, for eksempel ved rådgivning eller oppfølging fra psykolog eller andre helsetjenester.

Reparere krenkelser: Et barn som har vært utsatt for vold, overgrep og omsorgssvikt skal ha mulighet til å prøve saker om krenkelse av menneskerettighetene for domstoler eller andre organer.

Samarbeide internasjonalt: De menneskerettslige kildene oppfordrer også statene til å samarbeide internasjonalt om arbeidet med vold og voldsforebygging.

skapsrettigheter for en kvinne som sammen med sin tidligere samboer hadde fått barn ved hjelp av surrogati. EMD mente at det ikke var krenkelse av artikkel 8 at hun ikke ble anerkjent som mor.³³

En annen sak ble behandlet av Høyesterett, og gjaldt spørsmål om foreldreansvar, fast bosted og samvær for en mann som lenge hadde trodd at han var faren til et barn, men som viste seg å ikke være det. Høyesterett kom til at mannen og barnet skulle ha samvær med hverandre, ettersom deres relasjon var beskyttet av familielivsbegrepet i EMK artikkel 8, selv om barneloven ikke ga en åpning for utmåling av slikt samvær.³⁴

En annen relasjon som kan være beskyttet av EMK artikkel 8 om retten til familieliv, er relasjonen mellom fosterforeldre og barn. Høyesterett fant imidlertid i en sak at fosterforeldre ikke skulle tilkjennes partsstatus i sak om opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse og tilbakeføring.³⁵

Disse tre sakene viser at familierelasjoner er et dynamisk felt der rettsutviklingen går fort. Samtidig innebærer ikke den utvidede forståelsen av familielivsbegrepet at enhver relasjon gir rett til det partene selv måtte ønske, men at dette må balanseres mot andre hensyn, herunder hensynet til barnets beste.

³³ *A. M. v. Norge* (30254/18).

³⁴ HR-2022-847-A.

³⁵ HR-2022-729-A.

³⁶ Se NIMs rapport *Omsorg for enslige mindreårige asylsøkere* fra 2016. NIM har også avgitt flere høringsuttalelser tilknyttet dette spørsmålet, tilgjengelig på nhri.no.

Asyl og innvandring

Etter invasjonen av Ukraina har mange millioner ukrainske statsborgere flyktet fra landet. Ved årsskiftet hadde cirka 30 000 av dem søkt opphold i Norge. Sett bort ifra Ukraina, var det flest asylsøknader fra statsborgere fra Syria, Afghanistan og Eritrea i 2022.

Menneskerettighetene stiller krav til hvordan myndighetene behandler asylsøkere. Dette gjelder også personer uten lovlig opphold.

Statene har i utgangspunktet rett til å bestemme hvem som skal få tilgang til deres territorium. Likevel setter menneskerettighetene, herunder vernet mot tortur og umenneskelig behandling og retten til privat- og familieliv etter EMK artikkel 3 og 8, noen grenser. Dersom en utlending har en velbegrunnet frykt for forfølgelse på grunn av blant annet etnisitet, avstamning, hudfarge, religion eller nasjonalitet ved retur til sitt hjemland, vil vedkommende ha rett på asyl etter utlendingsloven og flyktningstatus etter flyktningkonvensjonen. Menneskerettighetene kan uansett sette en stopper for tilbakesendelse av personer ved risiko for tortur eller nedverdiggende eller umenneskelig behandling i hjemlandet selv om de ikke oppfyller vilkårene for flyktningstatus.

Enslige mindreårige asylsøkere

NIM har tidligere uttrykt bekymring for menneskerettighetssituasjonen til enslige mindreårige asylsøkere.³⁶ I 2022 vurderte

ØSK-komiteen Norges oppfølgingsrapport, blant annet om enslige mindreårige asylsøkere og ulovlige migranternes tilgang på helsetjenester. Komiteen uttrykte bekymring for at Utlendingsdirektoratet fortsatt har ansvar for enslige asylsøkende barn mellom 15 og 18 år, og at disse barna ikke får samme behandling og omsorg som barn på samme alder underlagt barnevernets ansvar. Komiteen mente at staten ikke har truffet tilstrekkelige tiltak for å sikre likebehandling av enslige mindreårige asylsøkere, og heller ikke gitt nok informasjon om tiltak for å fange opp enslige mindreårige asylsøkere med psykiske lidelser. Myndighetene fikk i 2022 kritikk fra flere aktører for manglende økonomisk støtte til beboere på asylmottak, også til enslige mindreårige asylsøkere. I statsbudsjettet for 2023 er satsene økt med 50 prosent.

Forskjellene i tilbudet til enslige mindreårige asylsøkende sammenliknet med andre barn under offentlig omsorg, er en betydelig menneskerettslig utfordring. I årsmeldingen for 2021 anbefalte NIM at myndighetene burde utarbeide et lovforslag som sikrer at enslige mindreårige asylsøkere over 15 år får et omsorgstilbud som er likeverdig med tilbudet som gis enslige mindreårige asylsøkere under 15 år, og andre barn på samme alder som det offentlige har omsorgen for. NIM mener fortsatt at denne forskjellsbehandlingen utgjør et brudd på Norges menneskerettslige forpliktelser, og at det er viktig å sikre likebehandling.

FORSVINNINGER FRA ASYLMOTTAK

- Det har siden 2015 forsvunnet 432 barn fra norske asylmottak og omsorgssentre, som ingen kan gjøre rede for, ifølge NRK.
- Dette har jevnlig vært et tema i anbefalingene fra FN-komiteene til Norge.
- Når barn kommer til Norge uten foreldre eller følgepersoner, har staten omsorgsansvaret. Dette gjelder helt uavhengig av hva som blir utfallet av asylsaken deres.
- NIM har i en årrekke påpekt at Norge bryter FNs barnekonvensjon når det gjelder omsorgen for enslige mindreårige asylsøkere mellom 15 og 18 år.
- Denne gruppen barn får et omsorgstilbud som er langt dårligere enn andre barn på samme alder som er under statens omsorg, bl.a. når det gjelder bemanning og fysiske forhold.
- Myndighetene gir selv uttrykk for at denne gruppens omsorgstilbud er mer begrenset enn for andre barn under statens omsorg.
- Når en skal vurdere tiltak som forebygger forsvinninger, er det derfor viktig å vurdere om omsorgstilbudet deres er forsvarlig.

Norge frikjent i EMD

EMD fant i saken *Alleleh m.fl. mot Norge* at utvisningen av en firebarnsmor som hadde oppgitt falsk identitet i asylsøknaden ikke var i strid med EMK artikkel 8.³⁷ Hennes statsborgerskap ble, grunnet de feilaktige opplysningene, trukket tilbake, og hun ble utvist med et innreiseforbud for to år. Kvinnen,

³⁷ *Alleleh m.fl. v. Norge* (569/20).

hennes ektemann og barna anførte at utvisning ville stride mot retten til privat- og familieliv etter EMK artikkel 8, blant annet fordi samvær mellom dem ville bli vanskelig gjort.

EMD fant at utvisningen var et forholdsmessig inngrep i retten til familieliv og at Norge dermed ikke hadde brutt EMK artikkel 8. EMD var enig med norske myndigheter i at det ikke forelå eksepsjonelle forhold som var til hinder for utvisning. Samtidig pekte domstolen på at det var et paradoks at det var kvinnens familiemedlemmer som ville bli rammet hardest av utvisningen. EMD fant likevel at myndighetene hadde gjort en grundig avveining av individets og samfunnets interesser. Hensynet til barnets beste ble forsøkt ivaretatt i så stor utstrekning som mulig, sett i forhold til samfunnets interesse i å sanksjonere kvinnen for hennes lovbrudd.

Menneskerettighetsbrudd på Trandum

I 2022 behandlet FNs menneskerettighetskomité én sak mot Norge. Komiteen mente at Norge hadde brutt menneskerettighetene til en toåring som var internert på Trandum sammen med foreldrene sine i 76 dager i 2014 i påvente av retur til hjemlandet.³⁸ Ifølge komiteen hadde ikke Norge i tilstrekkelig grad tatt hensyn til hva som ville være til barnets beste, og komiteen fant derfor at gutten hadde krav på erstatning.

I etterkant av interneringen (i 2014) har det kommet en rekke lov- og regelverksendringer. Barn interneres ikke lenger på

Trandum, men ved en egen avdeling for barnefamilier på Haraldvangen.

Likevel er forholdene ved Trandum utlendingsinternat blitt kritisert i en årrekke, blant annet av Sivilombudet og Tilsynsrådet for Politiets utlendingsinternat på Trandum. Tilsynsrådets kritikk de senere årene er gjentatt i årsmeldingen deres for 2022. Særlig blir innlåsningspraksisen og muligheten for kommunikasjon med omverdenen trukket frem i Tilsynsrådets rapport. Tilsynsrådet fremholder samtidig at det pågår flere prosesser hvor grunnleggende endringer i driften av Trandum er under etablering. Dette vil kunne styrke gjennomføringen av rettighetene til de internerte, men endringene trekker ut i tid. Justis- og beredskapsdepartementet varslet i mars 2021 om endringer i regelverket for Trandum, men har ikke angitt et planlagt tidspunkt for et høringsforslag.

Ytringsfrihet og personvern

[Både offentlige utredninger om ytringsfrihet og flere saker om hatefulle ytringer har bidratt til diskusjon om ytringsfrihetens rammer i 2022. Regjeringen vurderer nye regler for innsyn i straffesaksdokumenter. Nye hjemler for innsamling av informasjon om borgerne kan utfordre personvernet, og Personvernkommissjonen har levert sin utredning.](#)

Ytringsfriheten og personvernet er vernet av både Grunnloven, EMK og flere andre menneskerettighetskonvensjoner. Disse må ofte avveies mot enten hverandre eller andre rettigheter, slik som diskrimineringsvernet

³⁸ CCPR/C/135/2926/2017.

som blant annet er reflektert gjennom forbudet mot hatefulle ytringer etter straffeloven § 185. Staten har plikt til å legge til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale, og ytringsfriheten kan komme under press ved mangelfull tilgang på informasjon. Samfunnets infrastruktur for ytringsfrihet er i stadig endring med ny teknologi, sosiale medier og nye plattformer å ytre seg på. Personvernet utfordres på sin side også av ny teknologi, som kunstig intelligens, men også datainnsamling og overvåking, både fra staten og private aktører.

Tre offentlige utredninger

I 2022 har tre regjeringsoppnevnte utvalg levert utredninger som omhandler ytringsfrihet og personvern. *NOU 2022: 2 – Akademisk ytringsfrihet – God ytringskultur må bygges nedenfra, hver dag* omhandler forholdene for ytringsfrihet i akademias, inkludert forutsetningene for akademias bidrag til samfunnsdebatten. Utredningen inneholdt forslag til tiltak for å tydeliggjøre vitenskapelige ansattes akademiske ytringsfrihet, og institusjonenes ansvar for å fremme dette. Utredningen foreslo få regelendringer, og la større vekt på å beskytte akademias autonomi gjennom opplæring og bevisstgjøring enn detaljregulering ved lov. Betydningen av formidling til allmenheten ble særlig fremhevet.³⁹

Ytringsfrihetskommisjonen la frem sin utredning *NOU 2022: 9 – En åpen og opplyst offentlig samtale* i august.⁴⁰ Utvalget gjennomgikk statusen for ytringsfriheten i Norge, herunder dens teknologiske, juridiske og økonomiske rammer. Utvalget foreslo også en rekke tiltak, av både juridisk og strukturell art, for å styrke ytringsfrihetens kår. Eksempler er endringer i straffelovens bestemmelser om hatefulle ytringer og bestemmelsen om forulemping av offentlige tjenestepersoner.

Personvernkommissjonen la frem sin utredning *NOU 2022: 11 Ditt personvern – vårt felles ansvar* i september. Kommisjonen kartla personvernutfordringer, utviklingstrekk og konsekvenser, og foreslo flere tiltak. Blant emner som særlig gjennomgås er teknologiske utviklingstrekk, personvern i digital forvaltning i justissektoren, i skolen og barnehagen, samt forbrukeres personvern. Kommisjonen foreslo blant annet å utrede et forbud mot overvåkningsbasert markedsføring. Utredningen ble sendt på høring i november.

NIMs rapport «Ny teknologi og menneskerettigheter» peker også på hvordan personvernet utfordres ved bruk av ny informasjonsteknologi og helautonome beslutningssystemer, særlig innen forvaltningen. I samarbeid med Teknologirådet publiserte NIM også rapporten «Menneskerettigheter

³⁹ NIMs spesialrådgiver, Anine Kierulf, ledet utvalget som skrev NOUen.

⁴⁰ NIMs direktør, Adele Matheson Mestad, var medlem i Ytringsfrihetskommisjonen.

i metaverset», om de særlige problemstillingene som kan oppstå ved bruk av VR- og AR-teknologi i fremtiden.⁴¹

Hatefulle ytringer

Hatefulle ytringer kan være straffbare etter straffeloven § 185, og staten har en plikt til å beskytte mot slike ytringer etter blant annet FNs rasediskrimineringskonvensjon. Hatefulle ytringer og hatkriminalitet har i flere år vært blant sakstypene Riksadvokaten har besluttet at politiet skal prioritere. Saker om hatefulle ytringer reiser ofte spørsmål om grensene mot ytringer som er vernet av ytringsfriheten.

Høyesterett behandlet i 2022 to saker om hatefulle ytringer. Den ene saken gjaldt en mann som hadde uttalt «dra tilbake til Somalia så får du det mye bedre, for der får du ikke noe NAV» til en jente på 16 år med somalisk bakgrunn.⁴² Høyesterett mente at ytringen ikke ville vært straffbar dersom den var ytret mot en voksen, men at den kunne være det når den var ytret til en mindreårig. Dommen har ledet til diskusjoner om straffeloven § 185 har beveget seg for langt fra å være en bestemmelse om vern av grupper og samfunnsinteresser, til en bestemmelse som i større grad verner individer. Den andre saken handlet om hatefulle ytringer mot transpersoner, og er den første saken Høyesterett har behandlet om dette temaet. Dommen avklarer at transpersoner har det

samme vernet som de øvrige gruppene opplistet i straffeloven § 185.⁴³

Straffeloven § 185 er foreslått endret av Ytringsfrihetskommisjonen, og forslaget har vært på høring. Blant forslagene til kommisjonen er å klargjøre og forenkle vilkårene i straffeloven § 185, fordi bestemmelsen har en språkdrakt og en utforming som ikke fullt ut reflekterer rettstilstanden i dag. NIM støtter dette i sin anbefaling om hatefulle ytringer i kapittel 2.

Innsamling av informasjon fra åpne kilder

I år som i fjor er myndighetenes innsamling av informasjon om befolkningen for å bekjempe terror eller annen kriminalitet, et aktuelt tema. Staten har en plikt til å arbeide for å sikre innbyggernes liv og helse. Samtidig vil hjemler for overvåkning eller innsamling av informasjon om borgerne utfordre både personvernet og ytringsfriheten.

Justis- og beredskapsdepartementet foreslo på tampen av 2021 regler for å gi PST mulighet til å samle inn store mengder informasjon fra åpne kilder på internett. NIM påpekte at forslaget gikk langt når det gjaldt

- hva slags informasjon som kunne samles inn
- at informasjonen kunne lagres svært lenge (15 år)
- at rettssikkerhetsmekanismene som var foreslått ikke fremsto betryggende

⁴¹ VR står for «virtual reality», mens AR er forkortelsen for «augmented reality». Ved bruk av VR-teknologi erstattes sanseinntrykkene av digital informasjon, ved AR-teknologi legges derimot denne informasjonen til et bilde av virkeligheten.

⁴² HR-2022-1707-A.

⁴³ Les mer i delen om likestilling og diskriminering.

Derfor mente NIM at forslaget ikke ville være forholdsmessig etter EMK artikkel 8 om retten til privatliv. NIM mente også at muligheten for en nedkjølende effekt på ytringsfriheten ikke var vurdert i tilstrekkelig grad. Regjeringen publiserte i desember 2022 en proposisjon hvor enkelte av NIMs innspill var innarbeidet i lovforslaget. Blant annet ble det foreslått et nytt vilkår for å innnevne når informasjon kan samles inn, og at lagringstiden kortes ned. NIM har likevel uttrykt bekymring både for den nedkjølende effekten for ytringsfriheten, og hvorvidt rettssikkerhetsmekanismene er gode nok.

EKSEMPLER PÅ TILTAK FOR KONTROLL I JUSTISSEKTOREN

I dagens digitaliserte hverdag legger vi igjen utallige digitale spor etter oss hver dag. Myndighetene har en rekke verktøy for å samle inn og analysere disse, blant annet med sikte på å forhindre eller etterforske kriminalitet. Blant vedtatte og foreslåtte verktøy finnes blant annet

- tilrettelagt innhenting i etterretningstjenesteloven, som gir mulighet til å innhente elektronisk kommunikasjon som passerer Norges grenser
- ekomtilbyderes plikt til å lagre IP-adresser
- PSTs innhenting av åpent tilgjengelig informasjon
- opplysninger om flypassasjerer (PNR-register)
- politiets tilgang til motorvognregister mv.
- straffeprosesslovens regler om telefonavlytting mv.

Forsvarsdepartementet foreslo i 2022 endringer i etterretningstjenesteloven. Bakgrunnen var at departementet i lys av nyere praksis fra EU-domstolen og EMD foretok en ny vurdering av tidligere forslag om regler om såkalt «tilrettelagt innhenting». NIM gjentok i høringsrunden at det fortsatt var bekymring for ivaretagelsen av kildevernet. Selv om domstolskontroll var foreslått som sikkerhetsmekanisme, var det uklart om dette ville være en tilstrekkelig effektiv og reell rettssikkerhetsgaranti. Etter NIMs syn er det et gjennomgående trekk ved innføringen av nye systemer for overvåkning og kontroll, at det ikke gjøres tilsvarende styrking av ressursene til de organene som skal kontrollere de nye virkemidlene, slik som EOS-utvalget og domstolene. Dette går ut over effekten i de rettssikkerhetsmekanismene systemene forutsetter. Forslaget har også blitt kritisert av blant annet Datatilsynet og Tekna. Også Personvernkommissjonen pekte i sin utredning på at tiltak i justissektoren, som bruk av åpne kilder på nett og masseovervåkning, reiser flere personvernmessige problemstillinger. Personvernkommissjonen pekte dessuten på at verken myndighetene eller borgerne har vært i stand til å se de samlede virkningene av de mange nye hjemlene for kontroll i justissektoren.

Ytringsfrihet og straffesaker

En rett til innsyn i offentlige dokumenter kan i visse tilfeller følge av EMK artikkel 10 om ytrings- og informasjonsfrihet. Flere saker om mediers innsyn i straffesaksdokumenter har nådd domstolene de siste årene. I 2022 fremla regjeringen en utredning om endring av reglene om innsyn i straffesaksdoku-

menter, hvor adgangen ble foreslått utvidet sammenliknet med i dag. NIM har ønsket en revisjon av regelverket velkommen. Dagens regler er fragmenterte og lite tilgjengelige, og gir i mange tilfeller ikke godt uttrykk for hvordan slike innsynskrav skal vurderes etter EMDs praksis. Innsyn kan være en sentral del av pressens samfunnsoppdrag i å føre kontroll med rettspleien og forvaltningen. Samtidig mener NIM at også forholdet til personvernet etter EMK artikkel 8 og retten til en rettfærdig rettergang, herunder uskyldspresumsjonen, i EMK artikkel 6, bør utredes nærmere før nye innsynsregler blir vedtatt.

I en nylig avsagt kjennelse fra Høyesterett ble et produksjonsselskap nektet å publisere opptak fra domfeltes forklaring i en straffesak i en dokumentarserie.⁴⁴ I opptaket anklaget domfelte den fornærmede og hennes ektemann for å ha truet med å ta livet av ham. Den domfelte hadde samtykket til bruk av opptaket. Høyesterett fant at nektelse av publisering ikke var i strid med ytringsfriheten til journalistene, og viste både til uskyldspresumsjonen, og til at fornærmedes personvern måtte veie tyngre. Avgjørelsen ble avsagt under dissens 3-2, hvor mindretallet mente ytringsfriheten skulle gå foran, særlig fordi det som fremkom i opptaket var offentlig kjent, uskyldspresumsjonen var ivaretatt ved at det forelå rettskraftig dom, og at domfelte hadde samtykket. Avgjørelsen illustrerer de vanskelige grensdragningene mellom ytringsfriheten etter EMK artikkel 10, personvernet etter EMK artikkel 8 og de rettssikkerhetsgarantiene som følger av EMK artikkel 6.

⁴⁴ HR-2022-2106-A.

SIVIL ULYDIGHET

- Forholdet mellom demonstrasjonsfriheten etter EMK art. 11 på den ene siden, og hensynet til bl.a. offentlig orden og sikkerhet på den andre, har gitt opphav til diskusjoner nasjonalt og internasjonalt.
- Høyesterett behandlet i 2022 en sak mot klimaaktivister fra gruppen Extinction Rebellion.
- Aktivistene hadde sperret trafikken i Oslo, og de ble innbrakt av politiet og bøtelagt da de ikke fulgte pålegg om å flytte seg.
- Høyesterett fant at inngrepet i EMK art. 10 og 11 var rettmessig, og vektla særlig at formålet med demonstrasjonen var å stanse trafikken, og at det kunne hindre viktig ferdsel, og at aktivistene ikke hadde varslet demonstrasjonen på forhånd.

Sosiale medier og ny teknologi

Sosiale medier og ny teknologi har lenge vært et område med lite rettslig regulering, men flere større lovarbeider pågår i EU, og disse kan få betydning i Norge. Digital Services Act og Digital Markets Act tar sikte på å regulere de store sosiale medieplattformene. EU arbeider også med et forslag til ny forordning kalt Media Freedom Act for å styrke redaktørstyrte mediers rolle i samfunnet, og denne var nylig på høring i Norge. Forordningen vil ikke medføre betydelige endringer i Norge, ettersom pressefriheten allerede har et sterkt vern. Den må sees på bakgrunn av den politiske utviklingen i Europa, hvor pressefriheten i mange land har et langt svakere vern.

Funksjonshemmedes yringsfrihet

Ytringsfrihetskommisjonen pekte på at det var behov for flere tiltak for å bedre vilkårene for funksjonshemmedes yringsfrihet. Situasjonen betegnes som særlig alvorlig når det gjelder muligheten til deltakelse i offentligheten. NIM utga i 2022 en rapport om funksjonshemmedes yringsfrihet. Rapporten gjennomgår det menneskerettslige rammeverket for funksjonshemmedes yringsfrihet, funn fra en egen undersøkelse, samt eksisterende forskning på feltet. På bakgrunn av funnene i undersøkelsen fremmet NIM også anbefalinger til myndighetene, sivilt samfunn, politiske partier, mediene og kulturinstitusjoner.

DIGITALT UTENFORSKAP

- Digitalt utenforskap innebærer manglende tilgang eller mulighet til å bruke digitale tjenester som er nødvendige for å få innfridd sine rettigheter.
- Stadig flere offentlige tjenester blir digitale, og digital kompetanse blir derfor stadig viktigere.
- I dag er over 600 000 personer i Norge så lite digitale at de har store utfordringer med å ta i bruk digitale selvbetjeningsløsninger og andre offentlige tjenester.
- De som risikerer å falle ut kjennetegnes av høy alder, funksjonsnedsettelse, lavt utdanningsnivå, eller det å ikke være i utdanning eller arbeid.

Kilde: Tallet er hentet fra Kompetanse Norge (2021).

Likestilling og diskriminering

Likestillings- og diskrimineringsfeltet var i utvikling på flere områder i 2022.

Transpersoners vern mot hatefulle ytringer, regulering av konverteringsterapi, rettighetene til personer med utviklingshemming, vergemål, og etniske minoriteters møte med politiet er blant de viktigste temaene.

Diskriminering er usaklig forskjellsbehandling, og kan forekomme på alle livs- og samfunnsområder. Både Grunnloven § 98 og menneskerettighetskonvensjonene forbyr diskriminering, og staten har en menneskerettslig forpliktelse til å hindre diskriminering. Likestillings- og diskrimineringsregelverket håndheves blant annet av Diskrimineringsnemnda, i tillegg til de ordinære domstolene.

I 2022 avgjorde Diskrimineringsnemnda 416 klagesaker. I 71 saker ble det konstatert brudd på likestillings- og diskrimineringsregelverket, mens det i 85 saker ikke ble konstatert brudd. 279 saker ble enten henlagt, avvist eller avsluttet uten avgjørelse.⁴⁵ Sakene der nemnda kom til at det forelå brudd gjaldt blant annet arbeidsgivers plikt til å forebygge og hindre seksuell trakassering, manglende universell utforming av IKT, diskriminering i ansettelsesprosesser, og enkelte utlendingers tilgang til grunnleggende banktjenester.

⁴⁵ I noen av sakene nemnda avgjorde som omhandlet flere forhold ble det både konstatert brudd og ikke brudd.

MASSESKYTINGEN NATT TIL 25. JUNI

- Natt til 25. juni ble to personer drept og over 20 mennesker skadet da en mann gikk til angrep med skytevåpen i Oslo sentrum.
- Hendelsen skjedde dagen før paraden under Oslo Pride skulle avholdes, i et område med utesteder som forbindes med det skeive miljøet. På bakgrunn av dette ble angrepet ansett som et angrep på skeive.
- I etterkant av angrepet ble det anbefalt at resten av Pride-markeringen ble avlyst etter sikkerhetsmessige vurderinger. Dette førte til diskusjoner om ytrings- og forsamlingsfriheten og hvordan disse sikres i møte med denne typen sikkerhetsvurderinger.

Høyesterettsdom om hatefulle ytringer mot transpersoner

I september avsa Høyesterett dom i en sak om hatefulle ytringer på grunn av kjønnsidentitet.⁴⁶ «Kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk» trådte i kraft som diskrimineringsgrunnlag i straffeloven § 185 i 2021. Formålet var ifølge forarbeidene å verne transpersoner og andre som har et kjønnsuttrykk som bryter med samfunnets forventninger. I dommen anvendte Høyesterett dette grunnlaget for første gang, og understreket at terskelen for vern skulle være det samme for denne gruppen som for andre grupper vernet i straffeloven § 185. Flere nedsettende karakteristikk av en transperson ble ansett som straffbare. Høyesterett understreket samtidig at det var anledning til å ha

negative synspunkter på kjønnsbekreftende behandling, men at dette må skje uten grovt nedvurderende karakteristikk av transpersoner. Dommen er den første rettskraftige avgjørelsen om hatefulle ytringer på grunn av kjønnsidentitet etter at kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk ble innført som vernede diskrimineringsgrunnlag i straffelovens bestemmelser om hatkriminalitet.

Nytt lovforslag om forbud mot konverteringsterapi

Kultur- og likestillingsdepartementet sendte et nytt lovforslag om forbud mot konverteringsterapi på høring i juni, med frist i oktober. På samme måte som den forrige regjeringens forslag, skapte det nye forslaget stor debatt. Forslaget ligger i skrivende stund til behandling i departementet. NIM mener at forslaget må presiseres og tydeliggjøres for at det ikke skal medføre uforholdsmessige inngrep i ytrings- og religionsfriheten samt retten til privatliv.

Utredning av et tredje juridisk kjønn

Regjeringen har, i tråd med Hurdalsplattformen, igangsatt utredning av et tredje juridisk kjønn. Bufdir har fått i oppdrag av Kultur- og likestillingsdepartementet å gjennomføre en utredning om innføring av et tredje juridisk kjønn og andre mulige innretninger for rettslig anerkjennelse av ikke-binære transpersoner og andre som ikke identifiserer seg som mann eller kvinne. I utredningen skal det også sees på andre tiltak for å bedre levekårene til både binære og ikke-binære transpersoner. NIM har gitt

⁴⁶ HR-2022-1843-A.

innspill til menneskerettslige aspekter ved utredningen.

Inkorporering av FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD)

Regjeringen nedsatte i 2022 et ekspertutvalg som skal vurdere hvordan CRPD kan inkorporeres i norsk lov. Ekspertvurderingen skal gi regjeringen anbefalinger om hvordan konvensjonen bør innlemmes i norsk rett, og skal særskilt vurdere inkorporering i menneskerettsloven. Utvalget skal levere sin utredning innen utgangen av 2023. NIM har i rapporten «Inkorporering av CRPD i norsk rett» påpekt at en inkorporering av CRPD i menneskerettsloven vil gi funksjonshemmede en svært viktig anerkjennelse av deres menneskerettigheter, og bidra til at konvensjonen får større synlighet og gjennomslagskraft. En av konklusjonene i rapporten er at bekymringen for at inkorporering av CRPD vil føre til stor rettsusikkerhet, synes overdreven.

Endringer i vergemålsloven

Det har også blitt fremmet forslag om endringer i vergemålsloven. Formålet med endringene er å tydeliggjøre at alminnelig vergemål er en frivillig støtteordning for personer som trenger og ønsker bistand til å håndtere økonomiske eller personlige forhold. Endringene innebærer blant annet en tydeliggjøring av at det i utgangspunktet ikke kan opprettes vergemål for noen som ikke ønsker det, og at vergen ikke kan handle i strid med personens vilje, uavhengig av hva som anses å være i personens «beste

interesse». Videre foreslås det å senke aldersgrensen for når barn har rett til å bli hørt fra tolv til syv år, og innføre en skjønnsmessig regel om at også yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter skal høres. NIM mener at de foreslåtte endringene er bedre egnet til å ivareta verghavers rett til selvbestemmelse og personlig autonomi i tråd med kravene i CRPD, som NIM har anbefalt ved flere anledninger. Samtidig mener NIM fortsatt at det er behov for å innføre et system for beslutningsstøtte, slik CRPD forutsetter.

Mangler i tjenestetilbudet til personer med utviklingshemming

Flere rapporter viser at det er mangler i tjenestetilbudet til personer med utviklingshemming. Blant annet har Sivilombudet publisert flere besøksrapporter i løpet av året om boliger for utviklingshemmede. Sivilombudet peker på at det kan være risiko for brudd på forbudet mot umenneskelig eller nedverdiggende behandling i flere boliger. I tillegg peker en rapport fra Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) på mangler i kommunale helse- og omsorgstjenester. Dette innebærer alvorlige begrensninger i den retten personer med utviklingshemming har til å leve selvstendig og til å være en del av samfunnet.

Regjeringen la i november 2022 frem en stortingsmelding om menneskerettighetene til personer med utviklingshemming.⁴⁷ Meldingen er en oppfølging av *NOU 2016: 17 På lik linje*. NIM ønsker stortingsmeldingen velkommen som et første steg i arbeidet for

⁴⁷ Meld. St. 8 (2022–2023).

bedre etterlevelse av rettighetene til personer med utviklingshemming. Stortingsmeldingen synliggjør at mange av utfordringene knyttet til utviklingshemmedes menneskerettigheter ligger i kommunene. NIM savner at meldingen omtaler kommunenes menneskerettslige ansvar på dette rettighetsområdet, og etterspør også konkrete tiltak fra statlige myndigheter for hvordan utviklingshemmedes rettigheter skal realiseres lokalt.

Etnisk profilering i politiet og lav tillit til politiet blant skeive

Regjeringen har satt i gang et pilotprosjekt med utprøving av en kvitteringsordning for politiets personkontroller i Oslo. En rapport fra LDO konkluderte høsten 2022 med at mange med etnisk minoritetsbakgrunn mener at de blir stoppet av politiet på grunn av sin hudfarge eller etniske bakgrunn.⁴⁸ Dette kan være i strid med diskrimineringsvernet. En kvitteringsordning kan gjøre det enklere å kartlegge omfanget av eventuell etnisk profilering, og kan gi grunnlag for å vurdere behovet for tiltak, selv om kvitteringsordningen i seg selv ikke skal registrere denne typen opplysninger.

I forbindelse med Oslo Pride gjennomførte politiet en spørreundersøkelse for å få mer kunnskap om lhbt+-personers tillit til politiet. Undersøkelsen fikk stor respons etter masse-skytingen som fant sted natt til 25. juni, med 10 238 svar. Hovedfunnene i undersøkelsen var at kun 37 prosent har høy tillit til at politiet ivaretar behovene til den skeive befolkningen. Videre hadde 40 prosent av respondentene

opplevd hatkriminalitet basert på seksuell orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk, men kun åtte prosent anmeldte dette til politiet. Undersøkelsen viser også at 30 prosent har ganske, eller svært lav, tillit til at politiet ivaretar deres behov. Mange av respondentene uttrykte at politiet må få mer kunnskap om, og i større grad følge opp hatkriminalitet mot skeive, og at politiet må få bukt med negative fordommer og holdninger internt. Politidirektoratet har utarbeidet en ny handlingsplan om mangfold, dialog og tillit for perioden 2022–2025. Planen inneholder flere tiltak rettet mot å styrke politiets kompetanse og kunnskap om mangfold og levere likeverdige tjenester til alle grupper i samfunnet, som for eksempel innvandrere, samer, nasjonale minoriteter og lhbt+-personer.

Urfolk

Spørsmål om vindkraft, gruveindustri og oppfølging av Fosen-dommen har preget 2022. Tiltak mot samehets, og behov for bedre kompetanse om samiske forhold, har også vært høyt oppe på dagsorden.

Urfolk har et særlig menneskerettighetsverv. Samene har status som urfolk i Norge. Dette innebærer blant annet særlige plikter for staten til å sikre samenes rettigheter til kulturutøvelse, herunder naturressursutnyttelse, deres mulighet til å bevare og utvikle sitt språk, kultur og samfunnsliv, samt deres rett til å bli konsultert i relevante saker.

⁴⁸ Se LDOs rapport *Kontroller uten kontroll – En kartlegging av etniske minoriteters møte med norsk politi, og en menneskerettslig vurdering av lovverk og praksis, 2022.*

Fosen-dommen og retten til kulturutøvelse

Høyesterett slo fast i Fosen-dommen i 2021 at samenes rettigheter etter SP artikkel 27 ble krenket gjennom tillatelse til og etablering av vindkraftverk på Fosen.⁴⁹ Retten til kulturutøvelse etter SP artikkel 27 kan ikke oppfylles. Det betyr at menneskerettighetsbruddet er pågående. En sentral del av SP artikkel 2 (3), den menneskerettslige reparasjonsplikten, er plikten til å avslutte et pågående brudd.⁵⁰ Ettersom SP er inkorporert i menneskerettsloven, er også bestemmelsen om menneskerettslig reparasjonsplikt en del av norsk rett, og har forrang ved eventuelle regelkollisjoner.

I januar 2022 utga NIM rapporten «Menneskerettslig vern mot inngrep i samiske bruksområder», der betydningen av og rekkevidden til SP artikkel 27 gjennomgås. Selve Fosen-dommen var en sentral del av rapporten, men den videre oppfølgingen av dommen ble ikke omtalt. Derimot har NIM tatt opp oppfølgingen av dommen i brev til Olje- og energidepartementet og skrevet en rekke artikler om temaet.

Ved utgangen av 2022 var det fortsatt uavklart hvordan Olje- og energidepartementet vil rette opp menneskerettighetsbruddet som ble fastslått av Høyesterett i Fosen-dommen. Departementet har foreslått nye utredninger av forholdene for reindriften i vindparkene, selv om det ble foretatt en rekke utredninger om dette i til-

knytning til den årelange rettsprosessen. NIM har understreket at nye utredninger ikke bør komme i konflikt med plikten til å avslutte krenkelsen, og har anmodet departementet om en snarlig oppfølging av dommen og effektive tiltak som vil reparere den pågående krenkelsen.⁵¹ NIM fremmer en anbefaling om Fosen-saken i kapittel 2.

Samehets

I løpet av året ble det skrevet om flere eksempler på samehets i mediene. Dette skapte mye engasjement, og i juni vedtok Sametinget sin egen handlingsplan mot samehets. Planen inneholder en rekke tiltak.⁵² I tillegg ønsker Sametinget at regjeringen lager en egen handlingsplan mot samehets, at Statsadvokaten undersøker kvaliteten på politiets arbeid mot samehets og at det utvikles en ombudsfunksjon under LDO som fokuserer på arbeid med samehets.

I 2022 utga NIM rapporten «Holdninger til samer og nasjonale minoriteter i Norge». Rapporten viser at det finnes negative holdninger til samer og at mange har observert hatprat/hets mot gruppen. Hatprat/hets mot samer er vanligst i Midt- og Nord-Norge. NIM fremmer en anbefaling om hatefulle ytringer og hets i kapittel 2.

Annet

I september 2022 presenterte Reindriftslovutvalget, oppnevnt av Sametinget og Norske Reindriftsamers Landsforbund (NRL),

⁴⁹ HR-2021-1975-S, avsn. 151.

⁵⁰ CCPR/C/21/Rev.1/Add.13, avsn. 15 flg.

⁵¹ Se NIMs brev til Olje- og energidepartementet *NIMs rapport om SP artikkel 27 og oppfølging av Fosen-dommen*, 1. apr. 2022.

⁵² Sametinget, *Handlingsplan mot samehets*, 22/9569, vedtatt i plenum 14. juni 2022.

sin utredning med forslag til endringer i reindrifftsloven. Utvalget har foreslått blant annet å styrke reindriffts arealvern, med henvisning til menneskerettighetene.

I 2020 rapporterte Norge for første gang, etter ønske fra Sametinget, om samiske forhold under Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter.⁵³ Europarådets ministerkomité ga i juli 2022 anbefalinger til Norge om gjennomføringen av konvensjonen. Komiteen pekte blant annet på behov for dialog om data om oppfølging av tiltak, og at staten bør sikre oppdaterte lærebøker på nordsamisk til skolene.

Nasjonale minoriteter

NIMs rapport om holdninger til samer og nasjonale minoriteter viser at mange i befolkningen har lite kunnskap om Norges nasjonale minoriteter. Manglende kunnskap kan lede til negative holdninger mot gruppen.

I Norge finnes fem nasjonale minoriteter: jøder, kvener/norskfinner, rom, tater/romani og skogfinner. De nasjonale minoritetene har, i tillegg til å ha etniske, religiøse eller språklige særtrekk som skiller dem fra resten av befolkningen, langvarig tilknytning til landet. I tillegg til de menneskerettighetene som gjelder for alle, har nasjonale minoriteter et særlig menneskerettslig vern, blant annet etter Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter og minoritetsspråkpakten.

Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter

Europarådet har opprettet en rådgivende komite som bistår Ministerkomiteen med å overvåke gjennomføringen av rammekonvensjonen. Komiteen behandler periodiske rapporter fra statene og besøker statene som ledd i overvåkingen. Ministerkomiteen kom i 2022 med anbefalinger til Norge. Komiteen anbefalte blant annet at Norge iverksetter tiltak for å bygge tillit mellom romani/taterorganisasjonene, medlemmer av minoritetene og myndighetene. Videre oppfordres myndighetene til å utarbeide en handlingsplan for å bekjempe antisiganisme i nært samarbeid med romene og romanifolket/taterne (i anbefalingen brukes uttrykket «antigypsyism»)⁵⁴. Myndighetene bes også om å iverksette ytterligere tiltak for å sikre at romske barn har den samme tilgangen til utdanning som andre barn.

Anbefalinger om minoritetsspråk

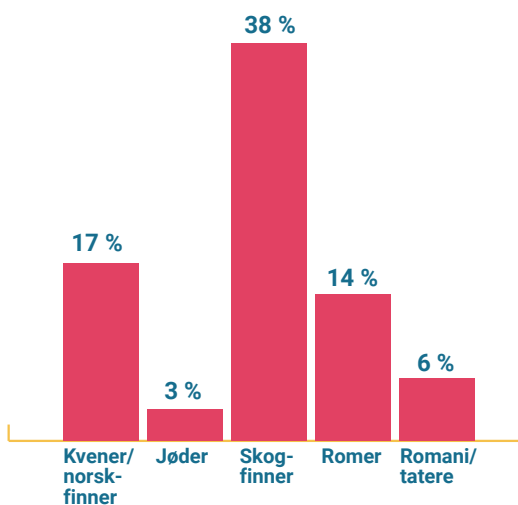
Ministerkomiteen kom i 2022 med anbefalinger til Norge om gjennomføring av minoritetsspråkpakten. Myndighetene blir blant annet anbefalt å iverksette bærekraftige tiltak for å revitalisere og utvikle kvensk, lulesamisk og sørsamisk, romani og romanes. Det anbefales også at man følger opp kravet om å undervise i og på samiske språk på alle utdanningsnivåer fra barnehage til høyere utdanning, om å imøtekomme behovet for barnehager som bruker samisk, og å treffe tiltak for å styrke rekrutteringen til kvensk og samisk lærerutdanning.

⁵³ Dette medfører ikke endringer av samenes rettigheter som urfolk.

⁵⁴ Les mer om overvåkingen av Norge på Europarådets nettside om rammekonvensjonen.

Lite kunnskap om og negative holdninger til nasjonale minoriteter

Som tidligere nevnt utga NIM en rapport om befolkningens holdninger til samer og nasjonale minoriteter i 2022. Rapporten er basert på en omfattende spørreundersøkelse, og viser at mange i befolkningen har lite kunnskap om nasjonale minoriteter og at de har lært lite om flere av gruppene på skolen. I tillegg har mange negative holdninger til noen av gruppene. Disse utfordringene påvirker de ulike nasjonale minoritetene i ulik grad. Befolkningens kjennskap og kunnskap er særlig lav når det gjelder skogfinner og kvener. Undersøkelsen viser at særlig romer og romani/tatere er gjenstand for mer negative holdninger i befolkningen. I tillegg viser den at en betydelig andel har observert hatprat mot jøder, samer, romer eller romani/tatere det siste året.⁵⁵

Andel av de spurte i NIMs undersøkelse som ikke har hørt om de forskjellige nasjonale minoritetene.

Vold og overgrep

I 2022 ble det publisert flere rapporter som skildrer omfanget og arten av vold og overgrep i Norge, og særlig vold i nære relasjoner. Ny lov om voldsoffererstatning er blitt vedtatt, og Straffelovrådet har levert en NOU om reguleringen av seksuallovbrudd.

Staten har en menneskerettslig plikt til å forebygge, avverge, etterforske og straffeforfølge vold og overgrep mellom privatpersoner. Den følger blant annet av Grunnloven, EMK og en rekke andre konvensjoner. Sentralt står Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Istanbulkonvensjonen).

Myndighetenes tiltak mot vold og overgrep

I juni kom Riksrevisjonens undersøkelse av myndighetenes innsats mot vold i nære relasjoner. Undersøkelsen omfatter perioden 2015–2020, og ser på myndighetenes innsats opp mot stortingsvedtak og internasjonale forpliktelser, herunder Istanbulkonvensjonen. Innsatsen mot vold i nære relasjoner har vært et prioritert område for norske myndigheter i en årrekke. Likevel viste undersøkelsen at politi og hjelpetjenester ikke hadde iverksatt tilstrekkelige tiltak til å redusere risikoen for alvorlig partnervold og kriminalitet, og statlige myndigheter hadde ikke i tilstrekkelig grad fulgt opp og stimulert kommunene til å ivareta sitt ansvar. Undersøkelsen viste også at viktige aktører er usikre på hvorvidt og hvordan de skal melde fra om mistanke om vold, at det er mangler i det helhetlige

⁵⁵ Se NIMs rapport *Holdninger til samer og nasjonale minoriteter i Norge, 2022*.

KRIPOS SIN DRAPSOVERSIKT

- I 2022 publiserte Kripos sin drapsoversikt for 2021, som gjennomgår karakteristika for gjerningspersoner og ofre i drapsaker i Norge.
- Oversikten viste at 70 % av drapene i 2021 skjedde i private hjem, og i 41 % av tilfellene hadde offeret en nær relasjon til gjerningspersonen.
- Videre viste oversikten at kvinner oftest ble drept av nær familie, mens menn oftest ble drept av en venn eller bekjent.
- Ifølge oversikten var 96 % av gjerningspersonene menn, og 55 % av ofrene var kvinner.

hjelpetilbudet og samordning av dem, samt lang saksbehandlingstid i politiet og nedgang i oppklaringsprosent. Undersøkelsen viste også at det var mangel på kunnskap og kompetanse om æresrelatert vold, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Det kan føre til at de som blir utsatt for disse formene for vold ikke får tilstrekkelig og egnet hjelp.

NIM mener funnene i rapporten er alvorlige. Staten har forpliktelser til å avverge, etterforske og straffeforfølge vold i nære relasjoner, blant annet etter Istanbulkonvensjonen og EMK. Det finnes en rekke eksempler på at stater er dømt i EMD i saker som har fellestrekk med funnene i Riksrevisjonens undersøkelse. Statene dømmes for svikt i forebyggings- og avvergingsarbeidet, plikten til å beskytte voldsutsatte gjennom for eksempel besøksforbud og krisesentertilbud, for lav kvalitet og tempo i etterforskningen,

og for manglende ivaretagelse og oppfølging av de som utsettes for vold. NIM mener derfor at funnene i Riksrevisjonens undersøkelse kan indikere menneskerettighetsbrudd. Funnene stadfester også funn fra rapporter og utredninger fra tidligere år.

I november publiserte Istanbulkonvensjonens overvåkningsorgan (GREVIO) sin første rapport om Norges etterlevelse av Istanbulkonvensjonen. GREVIO peker på flere positive sider ved myndighetenes arbeid for å hindre vold mot kvinner og i nære relasjoner. GREVIO viser blant annet til at Norge har hatt nasjonale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner og mot voldtekt, og at Norge har et veletablert nettverk av både generelle og spesialiserte støttetjenester for voldsutsatte. Samtidig identifiserer GREVIO en rekke utfordringer:

- For det første er det mangler i hjelpetjenestetilbudet til noen grupper av voldsutsatte kvinner, og særlig i tilbudet til samiske kvinner, kvinner i aktiv rus og kvinner med funksjonsnedsettelse.
- For det andre er det store variasjoner i både kvaliteten på tilbudet og tilgjengeligheten til krisesentre. Flere krisesentre sliter også med å opprettholde et tilstrekkelig tilbud på grunn av geografiske utfordringer og utilstrekkelige økonomiske ressurser.
- For det tredje kritiseres den norske seksuallovbruddlovgivningen for å ikke være tilstrekkelig sentrert rundt samtykke. I tillegg kritiseres mangler i statistikk knyttet til vold og overgrep og flere elementer i både etterforskningen og straffeforfølgningen av vold mot kvinner i nære relasjoner.

GREVIO – ISTANBULKONVENSJONENS OVERVÅKNINGSORGAN

- GREVIO, som står for Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence, er Istanbulkonvensjonens internasjonale overvåkningsorgan.
- GREVIO gjennomfører rutinemessige landbesøk til statene som er tilsluttet konvensjonen, og publiserer rapporter i etterkant med vurderinger av hvordan overvåkningsorganet mener statene oppfyller sine forpliktelser etter konvensjonen til å forebygge, avverge, etterforske og straffeforfølge vold mot kvinner og i nære relasjoner, og til å sikre vern og støtte for voldsutsatte.
- I rapportene fremmer GREVIO også anbefalinger til statene om hvordan de bedre kan etterleve sine forpliktelser etter konvensjonen.
- GREVIO var på sitt første landbesøk til Norge i slutten av 2021.

NIM mener at rapporten fra GREVIO er et viktig verktøy for myndighetenes arbeid med å forebygge og bekjempe vold. NIM har over tid pekt på flere av de samme utfordringene som GREVIO tar opp i sin rapport.

Voldsoffererstatning og utredning om seksuallovbrudd

I mai ble det vedtatt ny lov om voldsoffererstatning. Den nye loven innebærer flere endringer i gjeldende ordning for å søke voldsoffererstatning. Loven trådte i kraft 1. januar 2023. Den har vært gjenstand for

kritikk, blant annet fra Juridisk rådgivning for kvinner, for å i praksis gjøre det mer krevende for voldsutsatte å søke om voldsoffererstatning enn etter den gamle ordningen. Etter NIMs syn har kritikken gode grunner for seg.

Regjeringen har igangsatt et arbeid med å evaluere krisesenterloven og krisesentertilbudet til befolkningen. NIM mener at dette arbeidet er viktig for å sikre at krisesentertilbudet i Norge er i tråd med internasjonale forpliktelser, blant annet Istanbulkonvensjonen som har spesifikke forpliktelser om krisesentre. Et viktig poeng er at de må kunne ivareta utsatte grupper. NIM har tidligere fremhevet mangler i krisesentertilbudet til blant annet den samiske befolkningen, rusbrukere og funksjonshemmede.

I desember kom Straffelovrådet med forslag til endring av straffelovens regler om seksuallovbrudd.⁵⁶ NIM hadde spilt inn til rådet at menneskerettighetene tilsier at det er behov for at straffelovens bestemmelser om seksuallovbrudd endres, slik at de i større grad enn det som følger av dagens straffelov fanger opp ufrivillig seksuell omgang. Samtidig må reglene være forståelige og ikke for skjønsmessige. NIM fremholdt blant annet at det er en mangel at lovgivningen om voldtekt i dag ikke fanger opp tilfeller der en person verbalt eller på annen måte har avvist den seksuelle omgangen. Disse innspillene var reflektert i Straffelovrådets forslag.

⁵⁶ NOU 2022: 21.

Næringsliv og menneskerettigheter

Verden har utviklet seg mye siden de internasjonale menneskerettighetene ble til i kjølvannet av andre verdenskrig. Det er en økende forståelse for at den faktiske ivaretagelsen av menneskerettighetene er avhengig av ikke bare statenes, men også selskapers atferd og praksis.

Åpenhetsloven trådte i kraft

1. juli 2022 trådte lov om virksomheters åpenhet og arbeid med grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold (åpenhetsloven) i kraft. Loven skal fremme virksomheters respekt for grunnleggende menneskerettigheter. Med forpliktelser og verktøyene i åpenhetsloven vil det bli enklere å sikre at norske selskaper gjør sitt for at menneskerettighetene gjennomføres i praksis. Denne menneskerettighetsloven for næringslivet er ambisiøs og viser at Norge tar en lederrolle for å sikre at selskapene ivaretar menneskerettighetene. Det er imidlertid avgjørende at loven blir praktisert i tråd med intensjonen, slik at den bidrar til reell ivaretagelse av grunnleggende rettigheter i selskapenes virksomhet og i leverandørkjedene.

Nytt EU-direktiv

Et utkast til EU-direktiv om selskapers menneskerettighets- og miljøansvar ble sendt på høring i 2022, og er til behandling i EU-kommisjonen. Direktivet vil til en viss grad overlape med den norske åpenhetsloven.

Fosen-saken

Fosen-dommen fra 2021 er et eksempel på en menneskerettighetskrenkelse som ikke bare myndighetene, men også selskaper, har ansvar for. Åpenhetsloven krever at selskaper skal iverksette tiltak for å stanse, forebygge eller begrense negative konsekvenser som følge av selskapenes virksomhet. NIM har flere ganger uttrykt bekymring for at det foreløpig ikke har vært truffet tiltak for å avslutte eller avhjelpe menneskerettighetsbruddet i Fosen-saken.

Kapittel 2

NIM anbefaler

Hvert år setter NIM søkelys på noen utvalgte temaer og problemstillinger som løftes fram som anbefalinger i årsmeldingen.⁵⁷

NIM arbeider med mange menneskerettighetsspørsmål og kommer med konkrete anbefalinger til ansvarlige myndigheter i ulike sammenhenger. Anbefalingene som presenteres i årsmeldingen, viser et lite utvalg av problemstillinger som reiser viktige menneskerettighetsspørsmål, og som NIM mener Stortinget bør være særlig oppmerksom på.

NIMs mandat er å «fremme og beskytte» menneskerettighetene i tråd med blant annet Grunnloven og de menneskerettighetskonvensjonene som Norge er bundet av. Dette setter rammer for hvilke typer anbefalinger NIM fremmer. Noen ganger forutsetter menneskerettighetsforpliktelsene konkrete tiltak fra statene. Ofte etablerer forpliktelsene mer overordnede målsettinger basert på sammensatte helhetsvurderinger. Grunnen er at menneskerettighetskonvensjonene forplikter mange forskjellige stater som har innrettet sine nasjonale systemer på ulike

måter, og de rettslige forpliktelsene kan ivaretas gjennom ulike politiske løsninger. NIMs anbefalinger er derfor av noe ulik karakter. Noen av dem forutsetter en bestemt løsning, mens andre gir uttrykk for mer overordnede målsettinger. For å ivareta skillet mellom jus og politikk er NIM tilbakeholden med å komme med anbefalinger om helt konkrete tiltak der menneskerettighetene ikke krever en bestemt løsning.

Samtidig er det også NIMs oppgave å peke på områder hvor vi mener det er risiko for brudd, på bakgrunn av relevante menneskerettslige utviklingstrekk. Det forsøkes imidlertid å tydelig skille mellom anbefalinger basert på optimalisering av praksis, og anbefalinger som knytter seg til risiko for brudd på bindende forpliktelser. I tillegg mener NIM at det er viktig å peke på områder som ikke nødvendigvis er avklart rettslig, men hvor vi ser rettsutvikling som skaper risiko for brudd.

⁵⁷ Anbefalingene velges ut på bakgrunn av NIMs kriterier for prioritering, som bygger på NIMs mandat etter NIM-loven.

Reparasjon av menneskerettighets- krenkelse i Fosen-saken

NIM anbefaler:

Stortinget bør be regjeringen om å raskt reparere menneskerettighetskrenkelsen som er fastslått av Høyesterett i Fosen-dommen, i tråd med Norges menneskerettslige forpliktelser.

Begrunnelse

NIM mener det er alvorlig at menneskerettighetskrenkelsen i Fosen-saken fortsatt er pågående. Norge er ikke bare forpliktet til å reparere menneskerettighetsbruddet, men også til å gjøre det tidsnok.

Samers tradisjonelle næringsutøvelse har et sterkt menneskerettslig vern. Dette ble bekreftet av Høyesterett i Fosen-dommen i oktober 2021. Dommen konkluderte med at tillatelsen til å etablere vindkraftverk i reinbeiteområder på Roan og Storheia var ugyldig. Ett år etter dommen (sept. 2022) foreslo Olje- og energidepartementet ytterligere utredninger. Saken var imidlertid allerede godt belyst gjennom rettssaker i flere instanser. Samiske aktører og departementet er uenige om hva som står i veien for en løsning i Fosen-saken.

FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 27 er den mest sentrale internasjonale menneskerettighetsbestemmelsen om urfolks rettigheter. Den sier at minoriteter skal sikres retten til blant annet å utøve sin kultur. Begrepet kultur omfatter tradisjonell næringsvirksomhet, som reindrift. SP artikkel 27 er reflektert i norsk lovgivning, blant annet i Grunnloven § 108, og er inkorporert i menneskerettsloven. Den har dermed forrang fremfor annen norsk lovgivning ved eventuell regelkonflikt.

I Fosen-saken foretok Høyesterett en omfattende drøftelse av relevante kriterier etter konvensjonsbestemmelsen, herunder betydningen av eventuelle avbøtende tiltak, og konkluderte med at forvaltningsvedtakene måtte kjennes ugyldige ettersom inngrepet samlet hadde en «vesentlig negativ effekt» på samenes mulighet for å dyrke sin kultur, noe som innebar brudd på SP artikkel 27.

Olje- og energidepartementet har gitt uttrykk for at Høyesterett mener at inngrepet vil kunne bli et menneskerettighetsbrudd «på sikt», altså at menneskerettighetsbruddet ikke har skjedd ennå. Høyesterett sa imidlertid at «konsesjonsvedtaket strider mot reieneiernes rettigheter etter konvensjonsbestemmelsen». Det er dette som danner grunnlaget for at vedtaket ble kjent ugyldig. Vindparkene er bygget, og det er ikke iverksatt tiltak som bringer dette under terskelen for brudd på artikkel 27. Dette betyr at menneskerettighetsbruddet er pågående så lenge retten til kulturutøvelse etter SP artikkel 27 ikke kan oppfylles.

Etter SP artikkel 2 (3) har stater som har brutt konvensjonen en menneskerettslig reparasjonsplikt, og er forpliktet til å sikre «effektive rettsmidler» for dem som utsettes for menneskerettighetsbrudd. En sentral del av SP artikkel 2 (3) er avslutning av et pågående brudd så fort det lar seg gjøre. Ettersom SP er inkorporert i menneskerettsloven er også bestemmelsen om menneskerettslig reparasjonsplikt en del av norsk rett, og har forrang ved eventuelle regelkollisjoner. Norge har dermed en plikt, ikke bare til å stanse menneskerettighetsbruddet, men til å stanse det så raskt som mulig.

Barn og ulovlige rusmidler

NIM anbefaler:

Stortinget bør be regjeringen om å sørge for at forebyggings- og behandlingsreformen på rusfeltet sikrer at barn som bruker rusmidler har et hjelpetilbud som ivaretar deres rettigheter etter FNs barnekonvensjon. Reformen må være menneskerettsbasert og ivareta barns særlige rettigheter som hensynet til barnets beste, barns rett til privatliv, helse og utvikling samt barns rett til å bli hørt.

Begrunnelse

Myndighetene har etter FNs barnekonvensjon artikkel 33 en menneskerettslig plikt til å beskytte barn mot ulovlige rusmidler. Samtidig må barns rett til helse, privatliv, medvirkning og hensynet til barnets beste oppfylles.

Staten har en relativt vid skjønnsmargin når det gjelder hvilke tiltak som iverksettes, men tiltakene må

- være effektive og kunnskapsbaserte, altså egnet til å oppnå formålet
- være i samsvar med andre menneskerettsforpliktelser
- ikke være mer inngripende enn strengt nødvendig

NIM utga i 2022 rapporten «Rus og menneskerettigheter». Den viser blant annet at deler av forebyggings- og behandlingstilbudet til barn på rusfeltet bør styrkes.

Retten til helse etter barnekonvensjonen artikkel 24 og statens forpliktelser etter konvensjonens artikkel 33 forutsetter at barn med samtidige psykiske lidelser og rusproblemer har tilgang til et kvalitativt godt helsetilbud. En fersk undersøkelse fra Riksrevisjonen viser imidlertid at de ofte står uten et reelt behandlingstilbud. Både i kommunesektoren og i spesialisthelsetjenesten mangler det kompetanse og ressurser.⁵⁸

Barn som bor på barnevernsinstitusjon og som i ulik grad bruker rusmidler, har også krav på et kvalitativt godt og likeverdig hjelpetilbud etter disse bestemmelsene i barnekonvensjonen. Rapporter viser at det ikke alltid fanges opp hvorvidt eller i hvilken grad barnet har rusvansker ved plassering på barnevernsinstitusjon.⁵⁹ Riktig valg av barnevernsinstitusjon er sentralt for å sikre

at tilbudet i og utenfor institusjonen er godt nok tilpasset barnets behov. Videre tyder mye på at kompetanse på rusproblematikk mangler ved mange barnevernsinstitusjoner, og at barn med rusproblemer ikke alltid får den hjelpen de trenger, herunder adekvat helsehjelp fra helsevesenet, mens de er på institusjon.⁶⁰ Samlet sett utfordrer dette barns rettigheter etter barnekonvensjonen artikkel 24 og 33.

Ungdom kan underlegges rusprøver for å kontrollere rusfrihet enten som del av en straffereaksjon, eller som del av en frivillig ruskontrakt. Disse virkemidlene er ikke bare kontrolltiltak, men også en del av hjelpetilbudet det offentlige tilbyr barn.⁶¹ Både Helsedirektoratet og Rusreformutvalget har påpekt at det mangler dokumentasjon på at slike tiltak har effekt.⁶² Det er derfor uvisst om disse er egnede virkemidler etter barnekonvensjonen artikkel 33. Det mangler også regler som sikrer at samtykke til frivillige ruskontrakter blir innhentet uten press og med god nok informasjon om mulige konsekvenser ved positiv rusprøve.

Regjeringen har varslet at den vil gjennomføre en forebyggings- og behandlingsreform på rusfeltet. Reformen vil være et naturlig sted å adressere de overnevnte problemstillingene. NIM anbefaler derfor at reformen er menneskerettsbasert og har et uttalt barnerettighetsperspektiv.

⁵⁸ Dokument 3:13 (2020–2021).

⁵⁹ Dokument 3:7 (2019–2020), s. 45, Barneombudet, *De tror vi er shitkids*, 2020, s. 25–27. Nye regler for tverrfaglig helsekartlegging vil antakelig avhjelpe noe, se Prop. 133 L (2020–2021).

⁶⁰ Barneombudet, *De tror vi er shitkids*, 2020, s. 45–65.

⁶¹ NOU 2019: 26, kap. 11.6.

⁶² Se NOU 2019: 26, s. 320 og Helsedirektoratets høringsuttalelse til NOUen, s. 21.

Hatefulle ytringer og hets

NIM anbefaler:

Stortinget bør be regjeringen om å iverksette langsiktige og systematiske tiltak for å forebygge og bekjempe hatefulle ytringer og hets mot blant annet samer, nasjonale minoriteter og andre utsatte grupper. NIM foreslår følgende tiltak:

- sikre registrering og lik behandling av saker om hatefulle ytringer/hets i alle politidistrikter og videreutvikle statistikk og analyser av anmeldte tilfeller
- opprette et lavterskeltilbud for å melde inn og registrere hatefulle ytringer/hets
- revidere straffeloven § 185
- inkludere urfolk og nasjonale minoriteter i nye eller eksisterende handlingsplaner

Begrunnelse

Hatefulle ytringer og hets er et samfunnsproblem og en menneskerettighetsutfordring som kan bidra til både økte fordommer og hat i samfunnet, og til at enkeltpersoner kvier seg for å delta i den offentlige debatten, slik at viktige stemmer uteblir. Dette kan også virke nedkjølende på viljen til å påta seg tillitsverv og delta politisk.

Grensen mellom ytringsfrihet og minoritetsvern er omdiskutert og knyttes ofte til bruken av straffeloven § 185 om diskriminerende eller hatefulle ytringer mot minoriteter. Bestemmelsen skal primært beskytte offentligheten mot spredning av hat og de alvorlige samfunnsmessige følger det kan få, men har i nyere rettspraksis også blitt brukt i rene sjikanetilfeller. NIM mener at § 185 bør revideres for å gjøre den mer språklig tilgjengelig, for å anskueliggjøre den høye terskelen som Høyesterett har lagt for å ivareta ytringsfrihetsvernet og for å avklare hvilke interesser bestemmelsen primært skal verne.

Ytringsfrihetskommisjonen har gjennomgått studier av omfanget av hatefulle ytringer/hets, og konkluderte med at forskjellige grupper rammes i ulik grad.⁶³ For eksempel er etniske og religiøse minoriteter og funksjonshemmede utsatt.⁶⁴ Undersøkelser viser at også lhbt-personer utsettes for hatefulle ytringer/hets i langt større grad enn befolkningen ellers.⁶⁵

NIM kartla i 2022 befolkningens holdninger til samer og nasjonale minoriteter.⁶⁶ Undersøkelsen viser at andelen av befolkningen som har observert hatefulle ytringer/hets de siste tolv månedene er størst når det gjelder jøder (19 %) og samer (15 %), etterfulgt av romani/tatere (12 %) og romer (10 %). Observert hets rettet mot samer øker til

33 prosent i Nord-Norge. I tillegg rapporterer over 30 prosent at de har et negativt inntrykk av romer og romani/tatere, og tolv prosent ville mislike å ha disse gruppene som nabo.

NIM gjennomførte også i 2022 en kvalitativ undersøkelse om ytringsfriheten til funksjonshemmede, som dokumenterer hatefulle ytringer og hets mot denne gruppen.⁶⁷

Statistikk om hatefulle ytringer/hets er avgjørende for å kunne iverksette treffende tiltak. NIM mener at et lavterskeltilbud for å melde inn dette, samt lik registrering i alle politidistrikter, vil bidra til å sikre et bedre beslutningsgrunnlag. Politiet har iverksatt en viktig satsing på mangfold, dialog og tillit som bør gjennomføres over hele landet med særlig fokus på utsatte grupper og grupper med lav tillit til politiet.⁶⁸

Regjeringen har vedtatt en handlingsplan mot antisemittisme, og det finnes enkelte tiltak mot hatefulle ytringer/hets i handlingsplaner om diskriminering av muslimer, personer med funksjonsnedsettelse og lhbt+-personer. Sametinget har vedtatt en handlingsplan mot samehets. Ut over dette finnes det ingen statlig plan mot hatefulle ytringer/hets mot samer, romer og romani/tatere, selv om disse gruppene er særlig utsatt. De bør inkluderes i nye eller eksisterende handlingsplaner.

⁶³ NIMs direktør Adele Matheson Mestad var medlem i kommisjonen.

⁶⁴ NOU 2022: 9, kap. 5.

⁶⁵ Audun Fladmoe, Marjan Nadim og Simon Roald Birkvad, *Erfaringer med hatefulle ytringer og hets blant LHBT-personer, andre minoritetsgrupper og den øvrige befolkningen* (Institutt for samfunnsforskning, rapport nr. 4, 2019).

⁶⁶ Se NIMs rapport *Holdninger til samer og nasjonale minoriteter i Norge, 2022*.

⁶⁷ Se NIMs rapport *Funksjonshemmedes ytringsfrihet – åtte utfordringer, 2022*.

⁶⁸ Politidirektoratet, *Mangfold, dialog og tillit – Handlingsplan for politiets arbeid (2022–2025)*, 2022. Samtidig viser en spørreundersøkelse som politiet gjennomførte i forbindelse med Oslo Pride i 2022 at 30 % av skeive respondenter har ganske eller svært lav tillit til at politiet ivaretar deres behov. 40 % av de spurte oppgir å ha blitt utsatt for hatkriminalitet, men kun 8 % av disse har anmeldt hendelsene. 30 % av respondentene svarer at de vil anmelde hatkriminalitet i fremtiden. Les mer om undersøkelsen på politiets nettsider.

Soningsforhold for innsatte med utviklingshemming

NIM anbefaler:

Stortinget bør be regjeringen om å redegjøre for, og komme med forslag til, lovendringer om hva slags soningsforhold utviklingshemmede skal ha. Det bør foreslås regler om hvordan utviklingshemmede i norske fengsler skal kartlegges og hvordan soningen skal tilrettelegges for denne gruppen.

Begrunnelse

Studier tyder på at om lag ti prosent av innsatte i norske fengsler har kognitive vansker og at kriminalomsorgen i mange tilfeller ikke er kjent med dette.⁶⁹ Regler og retningslinjer for hvilke soningsforhold som egner seg, og for kartlegging av funksjonsnivå, er mangelfulle.

Etter CRPD skal myndighetene sikre at funksjonshemmede som lovlig frihetsberøves, ivaretas gjennom rimelig tilrettelegging.⁷⁰ NIM mener myndighetene må sikre at valg av institusjon for soning er basert på institusjonens evne til å møte personens behov.

Alle personer som innkalles til soning, skal av domstolene være funnet tilregnelige på handlingstidspunktet i strafferettslig forstand.⁷¹ Den medisinske diagnosen *lett psykisk utviklingshemming* innebærer en IQ på anslagsvis mellom 50 og 69. Dette kan innebære at man har en mental alder på 9 til 13 år, men man kan likevel anses som strafferettslig *tilregnelig* selv om den kriminelle lavalder er 15 år.⁷² Etter straffeloven kan visse personer i denne kategorien (personer med IQ på mellom 50 og 55) imidlertid anses *utilregnelige*, avhengig av funksjonsevne.⁷³ Strafferetten bygger på at det skal tas hensyn til utviklingshemmingen ved fastsettelsen av straff. Dette bør også etter NIMs syn gjelde straffegjennomføringen. NIM mener derfor reglene bør inneholde krav til rutiner for å identifisere utviklingshemming og kartlegging av betydningen av dette for soningen.

Regler med tilhørende retningslinjer bør gi klare føringer for valg av straffegjennomføringsform. Reglene bør også gi føringer for hvilket soningstilbud som skal gis, for eksempel soning i institusjon. Regjeringen har varslet at det skal settes ned et utvalg

som skal vurdere hvordan innsatte med alvorlige psykiske lidelser eller utviklingshemming blir fulgt opp. NIM mener det er nødvendig at en vurdering av tiltakene det pekes på i denne anbefalingen, inngår som del av utvalgets mandat. I tillegg er det nødvendig å iverksette tiltak straks.

NIM har i en årrekke fremmet anbefalinger til myndighetene om innsatte i fengsel. Disse står fast.⁷⁴ Soningsforholdene i norske fengsler generelt medfører en rekke menneskerettighetsutfordringer, særlig knyttet til isolasjon, tvangsbruk, selvmord, retten til privatliv og manglende ivaretagelse av personer med utviklingshemming og psykisk syke innsatte. Problemene har i stor grad strukturelle og økonomiske årsaker, i tillegg til mangler ved regelverk og retningslinjer.

Den alvorlige situasjonen knyttet til selvmord i fengsel understreker at det særlig haster å få på plass et forsvarlig helsetilbud for innsatte med psykiske lidelser. I 2022 styrket Stortinget bevilgningene til fengslene, og regjeringen sendte i februar 2023 ut et høringsforslag om endringer i straffegjennomføringsloven og helse- og omsorgstjenesteloven som kan bidra til å redusere utfordringene med isolasjon i norske fengsler.

⁶⁹ Christine Friestad, m.fl., *Innsatte med utviklingshemming – en deskriptiv undersøkelse av ulike etaters arbeid med identifikasjon og tilrettelegging* (Lillestrøm: Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter – KRUS, 2020).

⁷⁰ CRPD art. 14 nr. 2.

⁷¹ Straffeloven § 20 annet ledd.

⁷² Straffeloven § 20 annet ledd bokstav c sier at en person med *høygradig* psykisk utviklingshemming ikke er strafferettslig tilregnelig. Se også ICD-10: Den internasjonale statistiske klassifikasjon av sykdommer og beslektede helseproblemer.

⁷³ Prop. 154 L (2016–2017), s. 229.

⁷⁴ Les alle anbefalingene på NIMs nettsider.

Kommuners menneskerettighets- ansvar

NIM anbefaler:

Stortinget bør be regjeringen om å utrede hvordan kommunenes gjennomføring av menneskerettighetene kan styrkes, herunder vurdere hvilke styringsverktøy som er egnet til å anskueliggjøre kommunenes menneskerettighetsansvar på ulike områder. Dette kan for eksempel være kompetanseheving, regelverksendringer, ressurstilføring eller organisatoriske grep.

Begrunnelse

Landets kommuner har etter Grunnloven § 92 et selvstendig ansvar for å respektere og sikre menneskerettighetene. Det eksisterer flere menneskerettslige utfordringer på kommunalt nivå.

Menneskerettighetene er etter intern norsk rett like bindende for kommuner som for staten. Dette følger av Grunnloven § 92 og ble bekreftet av Høyesterett i en kjennelse vinteren 2022, hvor retten slo fast at kommuner kan bli erstatningsansvarlige for brudd på Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK).⁷⁵ NIMs rapport «Kommuner og menneskerettigheter» gir grundige juridiske analyser av kommunenes menneskerettslige ansvar.⁷⁶

Betydelige deler av ansvaret for gjennomføringen av menneskerettighetene ligger i praksis hos kommunene. Dels har kommunene hjemler i lovgivningen til å gjøre vidtgående inngrep overfor personer i for eksempel smittevernloven eller barnevernsloven. Dels har kommunenes ytelse av tjenester stor betydning for oppfyllelsen av menneskerettighetene, for eksempel ved ytelse av helse- og omsorgstjenester. Kommunene har også en viktig rolle der statlige myndigheter primært er ansvarlige for ivaretagelse av en persons rettigheter, for eksempel ved at de har ansvaret for helsetjenestene i fengslene.

Samtidig ser vi flere tegn på at kommunene ikke alltid er tilstrekkelig rustet til å ivareta sitt menneskerettslige ansvar i praksis.

Et eksempel er ivaretagelsen av eldre på sykehjem. Sivilombudets besøk på fem sykehjem i perioden 2020–2022 viste at det blant annet var stor usikkerhet blant ansatte om tvangslovverket i helselovgivningen.⁷⁷

Dette ga seg uttrykk i misforståelser og feil som svekket rettssikkerheten til sykehjemsbeboerne. Ombudet fant også omfattende bruk av ulovlig tvang under stelle- og pleie-situasjoner. Det var også ofte manglende kompetanse og rutiner for å forebygge og håndtere vold eller overgrep mot beboere. Dette kan utfordre både EMK artikkel 3 om forbudet mot nedverdiggende behandling og artikkel 8 om retten til privatliv, samt forpliktelser etter Istanbulkonvensjonen.

Myndighetene har en menneskerettslig plikt til å tilby krisesenteropphold til voldsutsatte personer, se for eksempel Istanbulkonvensjonen artikkel 23. Lov om krisesentre pålegger kommunene å sørge for et krisesentertilbud som kan benyttes av personer som er utsatt for vold eller trusler i nære relasjoner. Flere rapporter viser at det er store mangler i dagens krisesentertilbud, blant annet for sårbare personer. I november 2022 fikk Norge kritikk for dette av Istanbulkonvensjonens overvåkningsorgan (GREVIO). Personer i aktiv rus, funksjonshemmede, personer med samisk bakgrunn og fedre med barn mangler ofte et tilstrekkelig krisesentertilbud i flere kommuner.⁷⁸

Myndighetene skal også ivareta urfolks menneskerettslige vern mot inngrep i samiske bruksområder. Dette følger blant annet av FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 27. I praksis betyr dette at kommunale myndigheter må ha kunnskap om disse rettighetene for å kunne operasjonalisere dem i sine vedtak

⁷⁵ HR-2022-401-A, avsn. 46.

⁷⁶ Rapporten er tilgjengelig på NIMs nettsider.

⁷⁷ Sivilombudet, *Sivilombudets besøk til sykehjem 2020–2022: Oppsummering av de viktigste funnene*, 2022.

⁷⁸ NKVTS, *Kommunenes helhetlige arbeid med vold mot kvinner og vold i nære relasjoner*, 2021. Se også Bufdirs krisesenterstatistikk.

om ulike former for naturinngrep som gruvedrift, vindmøller og annet. Kommunene må ha kompetanse til å foreta disse vurderingene.

Også når det gjelder kommunens ansvar for deler av barnevernet, ser NIM menneskerettslige utfordringer. For eksempel viser en nylig undersøkelse at det er svakheter ved dokumentasjon av det kommunale barnevernets vurderinger og begrunnelser.⁷⁹

I tillegg er fremdriften i mange undersøkelsesaker for lav, og mange barn blir ikke hørt i sin egen barnevernssak.⁸⁰ Dette utfordrer barns rettigheter etter FNs barnekonvensjon.

NIM ser også at det er menneskerettslige utfordringer knyttet til ivaretagelsen av kommunalt ansattes yringsfrihet. Sivilombudet har i flere saker kommet til at kommuner har gått for langt i å begrense ansattes yringsfrihet under henvisning til lojalitetsplikten.⁸¹ Yringsfrihetskommisjonen peker på behov for både kultur- og kompetanseheving for å styrke yringsfriheten i arbeidslivet.⁸²

For at kommunene skal kunne ivareta sitt menneskerettighetsansvar fullt ut, er det nødvendig med tilstrekkelig tilføring av ressurser fra statlig hold, og god samhandling internt i kommunene. Den varslede tillitsreformen bør derfor etter NIMs vurdering ha et tydelig menneskerettighetsfokus,

og flere av de mulige tiltakene som nevnes i denne anbefalingen, kan inngå i en slik reform.

Utfordringene som er nevnt her kan løses på ulike måter, gjennom for eksempel kompetanseheving, regelverksendringer, ressurstilføring eller organisatoriske grep. Staten kan velge hvordan den vil innrette sine tjenester til borgerne, herunder valg av forvaltningsnivå. Ansvaret for å finne og gjennomføre løsninger på de menneskerettslige utfordringene ligger både på statlig og kommunalt nivå. NIM anbefaler at staten gjør en helhetlig vurdering av hvordan man kan styrke gjennomføringen av menneskerettighetene på kommunalt nivå.

I NIMs rapport «Kommuner og menneskerettigheter» har vi anbefalt en rekke tiltak som kan bidra til å styrke gjennomføringen av menneskerettighetene på kommunalt nivå. Eksempler på dette er at menneskerettighetene kan inkluderes i kommunepanens samfunnsdel og at sentrale myndigheter jevnlig bør evaluere om kommunene mottar tilstrekkelig informasjon om menneskerettslige utviklingstrekk.

⁷⁹ Dokument 3:5 (2022–2023).

⁸⁰ Helsetilsynet, *Det handler om ledelse – Oppsummering av landsomfattende tilsyn med barnevernets arbeid med undersøkelser 2020–2021*, 2022.

⁸¹ Les mer i bl.a. NIMs veileder *Yringsfrihet for kommunalt ansatte*, 2022.

⁸² NOU 2022: 9, kap. 15.6.

Tidligere anbefalinger

NIM følger systematisk opp tidligere anbefalinger, og her presenteres en oversikt over anbefalingene som NIM har fremmet de tre siste årene, samt myndighetenes oppfølging på disse områdene.

Mange av utfordringene som NIM har pekt på, er løst eller det er iverksatt prosesser med sikte på løsninger. For eksempel er det fremmet forslag om endringer i vergemålsloven som i større grad ivaretar retten til selvbestemmelse under FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD), og det jobbes med å inkorporere konvensjonen i norsk lov, slik NIM og andre har gått inn for. Regjeringen har nylig besluttet å utrede spørsmålet om reparasjon for menneskerettighetskrenkelser, i tråd med anbefalinger NIM har fremmet over flere år. Samiske voldsutsatte har fått en egen dedikert del i handlingsplanen mot vold og overgrep. På barnevernsfeltet har vi fått en ny barnevernslov som på en bedre måte angir de relevante menneskerettslige kravene. Noen anbefalinger knytter seg imidlertid til større problemkomplekser som ikke enkelt kan løses fra ett år til et annet.

I det følgende redegjøres det nærmere for oppfølgingen av anbefalingene som ble fremmet i NIMs årsmeldinger i 2019, 2020 og 2021. Som tidligere nevnt er NIMs anbefalinger av noe ulik karakter, noen forutsetter en bestemt løsning, mens andre gir uttrykk for mer overordnede målsettinger. Det vil ofte være krevende å konkludere helt eksplisitt på om de mer målbaserte anbefalingene er fulgt. NIM beskriver kort utvikling knyttet til de enkelte anbefalingene der NIM kjenner til myndighetenes oppfølging eller håndtering. Her kan det være flere forhold, prosesser eller vurderinger som NIM ikke kjenner til.

NIMs anbefalinger i 2019

BARNEVERN

Anbefaling:

Regelverk og praksis på barnevernsfeltet må vurderes opp mot EMDs prinsipp om at alle omsorgsovertakelser som utgangspunkt skal anses som midlertidige. Fylkesnemnder og domstoler må ha tilstrekkelig bredt og oppdatert faktagrunnlag, gi konkrete begrunnelser og avveie kryssende menneskerettigheter når de treffer beslutninger om barnevernstiltak.

Utvikling:

Det har vært 13 fellende dommer i EMD mot Norge på barnevernsfeltet siden 2019.

I 2020 sendte Barne- og familiedepartementet ut informasjonsskriv til kommuner og statsforvaltere om hvilken betydning ny rettspraksis på barnevernsfeltet har for saksbehandlingen i barnevernssaker. Ny barnevernslov ble vedtatt i 2021 og trådte i kraft 1. januar 2023. Gjennom dette lov-arbeidet er behovet for en god og grundig saksbehandling tydeliggjort. Loven tydeliggjør også at gjenforeningsmålet er et klart utgangspunkt i saker om omsorgsovertakelse. I tillegg lanserte Bufdir i 2022 nye retningslinjer for vurdering av samvær etter omsorgsovertakelse.

ISOLASJON I FENGLER

Anbefaling:

Anbefalingene i Sivilombudsmannens særskilte melding om isolasjon og mangel på menneskelig kontakt i norske fengsler bør gjennomføres. Klagemekanismene, domstolskontrollen og ordningen med fri retts-hjelp i isolasjonssaker bør gjennomgås.

Utvikling:

Justis- og beredskapsdepartementet sendte i februar 2023 ut høringsforslag om endringer i straffegjennomføringsloven og helse- og omsorgstjenesteloven om fellesskap, utelukkelse og tvangsmidler i fengsel. Endringene kan bidra til å redusere utfordringene med isolasjon i norske fengsler.

Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) har etablert en strategi mot isolasjon som blant annet inkluderer publisering av statistikk, utdannings- og opplæringstiltak, aktivitets-team, samt opprettingen av en koordinerings-gruppe som jevnlig skal ha møter for å arbeide med problematikken. Gruppen skal utarbeide en plan for gjennomgang av eksisterende bygningsmasse for å vurdere om areal kan gjøres tilgjengelig til fellesskap for innsatte.

Stortinget har økt bevilgningene til fengslene for å redusere isolasjon.

Helsedirektoratet fikk i 2020 i oppdrag å revidere veilederen om helse- og omsorgstjenester til innsatte i fengsel. Helse- direktoratet arbeider med revisjon av denne veilederen, i samarbeid med KDI.

Regjeringen har varslet at den skal fremme et nytt lovforslag om tilsynsordningen med kriminalomsorgen i starten av 2023.

VOLD I NÆRE RELASJONER

Anbefaling:

Den varslede handlingsplanen mot vold i nære relasjoner bør identifisere sårbare grupper og inneholde kunnskapsbaserte tiltak som sikrer koordinert og effektiv beskyttelse av disse gruppene. Det er særlig viktig å etablere tiltak knyttet til barn og eldre, slik det skal gjøres for urfolk. Kommunenenes rolle og ansvar bør reflekteres i planen.

Utvikling:

Handlingsplan mot vold i nære relasjoner kom i 2021. Den inneholder et kapittel med tiltak rettet mot samiske samfunn. Barn og eldre har ikke egne kapitler, men planen inneholder tiltak rettet mot disse gruppene. Regjeringen har satt i gang et arbeid med en opptrappingsplan om barn utsatt for vold i nære relasjoner.

TVANG I HELSE- OG OMSORGSTJENESTEN

Anbefaling:

For å sikre at bruken av tvang i helse- og omsorgstjenesten ikke praktiseres i større grad enn menneskerettighetene tillater, bør det foretas lovendringer, herunder innføres et beslutningsstøttesystem, samt foretas grundige vurderinger av kunnskapsgrunnlaget for tvangsbehandlingstiltak. Det må også sikres at den som utøver tvang, har tilstrekkelig kunnskap om menneskerettslige krav.

Utvikling:

Etter at *NOU 2019:14 Tvangsbegrensningsloven* ble fremlagt og sendt på høring, sendte regjeringen i juli 2021 ut et høringsnotat om hvordan de ville følge opp. Saken er fortsatt under behandling i departementet. I notatet ble det varslet at deler av lovforslaget vil følges opp, med en målsetning om mindre bruk av tvang og utvikling av blant annet beslutningsstøttesystemer.

Justis- og beredskapsdepartementet er også i ferd med å gjennomføre en helhetlig gjennomgang av vergemålslovgivningen. Som ledd i denne gjennomgangen vil departementet blant annet vurdere ulike beslutningsstøtteordninger. Mens de arbeider med den helhetlige gjennomgangen, er det i *Prop. 141 L (2021–2022)* fremmet flere lovendringer i vergemålsloven som vil styrke selvbestemmelsesretten og ikke-diskriminering. Lovendringene er ikke vedtatt enda.

NIMs anbefalinger i 2020

MENNESKERETTIGHETER I KRISETIDER

Anbefaling:

1. Myndighetene må ivareta minste inngreps prinsipp og foreta grundige forholdsmessighetsvurderinger av alle tiltak som treffes under kriser, når tiltakene griper inn i menneskerettighetene.
2. Høringsinstituttet bør benyttes så langt det er praktisk mulig, også når det haster.
3. I alle tiltak må det tas særlig hensyn til sårbare grupper og deres behov.

Utvikling:

Etter utbruddet av covid-19 har regjeringen nedsatt tre etterfølgende koronakommisjoner. De to første leverte i henholdsvis 2021 og 2022, mens den tredje skal levere sin utredning i 2023. NIM utarbeidet en bred gjennomgang av de menneskerettslige rammene for koronahåndteringen til den første kommisjonen. Begge de to første utredningene peker på manglende begrunnelser for inngripende smitteverntiltak og manglende bruk av høringsinstituttet. Den andre kommisjonen fremholdt behovet for å sikre rutiner for å i større grad ivareta behovene for sårbare grupper, blant annet barn og unge. Samtidig har saker om hvorvidt ulike koronatiltak grep for langt inn i menneskerettighetene, ikke ført fram i Høyesterett, som har vektlagt at myndighetene har et stort handlingsrom til å iverksette tiltak for å beskytte retten til liv og helse under en pandemi.

BARNEVERN

Anbefaling:

1. Regelverk og praksis på barnevernsfeltet må vurderes opp mot EMDs prinsipp om at alle omsorgsovertakelser som utgangspunkt skal anses som midlertidige. Barnevernet, fylkesnemnder og domstoler må ha tilstrekkelig bredt og oppdatert faktagrunnlag, gi konkrete begrunnelser og avveie kryssende menneskerettigheter når de treffer beslutninger om barnevernstiltak. Hensynet til barnets beste må veie tungt, og barnets rett til å bli hørt må sikres på alle stadier.
2. Staten bør aktivt arbeide for at det oppnevnes egne representanter for barnet som kan sikre barnets rett til å bli hørt i barnevernssaker for EMD.
3. Barne- og familiedepartementet bør utrede og etablere en ordning for å reparere menneskerettighetskrenkelser på barnevernsfeltet gjennom tildeling av oppreisningserstatning. I den forbindelse bør departementet vurdere om det skal gis en lovhjemmel der dette reguleres.

Utvikling:

Det har vært 13 fellende dommer i EMD mot Norge på barnevernsfeltet siden 2019.

Ny barnevernslov ble vedtatt i 2021 og trådte i kraft 1. januar 2023. Gjennom dette lovarbeidet er det tydeliggjort at gjenforeningsmålet er utgangspunktet i saker om omsorgsovertakelse. I tillegg lanserte

Bufdir i 2022 nye retningslinjer for vurdering av samvær etter omsorgsovertakelse.

Det er ikke satt i verk større arbeid knyttet til å oppnevne egne representanter for barn i barnevernssaker for EMD. Dette mener NIM fortsatt er viktig for å ivareta barns selvstendige rettigheter i prosesser for EMD.

Selv om det ikke er i verk utredninger for å sikre oppreisningserstatning på barnevernsfeltet særskilt, har Justis- og beredskapsdepartementet gitt mandat til en utredning som skal vurdere behovet for lovendringer for å sikre erstatning for menneskerettighetskrenkelser i nasjonal rett generelt, som vil omfatte også denne type krenkelser.

VERGEMÅL OG BESLUTNINGSSTØTTE

Anbefaling:

NIM mener vergemålsinstituttet bør utvikles og erstattes med et system for beslutningsstøtte, slik at retten til selvbestemmelse og personlig autonomi i størst mulig grad kan ivaretas for alle, i tråd med det paradigmeskiftet som FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) har markert.

Utvikling:

Det er startet opp et arbeid med en helhetlig gjennomgang av vergemålsordningen.

Det er fremmet forslag om endringer i den eksisterende vergemålsloven som i større grad ivaretar retten til selvbestemmelse under CRPD.

INNSATTES MULIGHET TIL FELLESSKAP OG UTETID

Anbefaling:

Straffegjennomføringsloven bør endres slik at det fremgår at innsatte som hovedregel har rett til å tilbringe minst åtte timer i fellesskap utenfor cellen.

Utvikling:

Regjeringen sendte i februar 2023 ut et høringsforslag om at det lovfestet at kriminalomsorgen skal legge forholdene til rette for fellesskap mellom innsatte, arbeide for å forebygge isolasjon, og så langt mulig avhjelpe negative virkninger av isolasjon. Samtidig foreslås det at kriminalomsorgen skal arbeide for at innsatte kan tilbringe åtte timer utenfor cellen hver dag og at alle innsatte skal sikres tilgang til daglig minimum to timers meningsfylt menneskelig kontakt med andre personer. Det foreslås også enkelte andre endringer knyttet til lufting og tilrettelegging av fellesskap for innsatte på avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå.

Regjeringen har varslet at den skal sette ned et utvalg som skal vurdere hvordan innsatte med alvorlige psykiske lidelser eller utviklingshemming blir fulgt opp.

KONSULTASJONSRETT OG KONSULTASJONSPLIKT

Anbefaling:

Stortinget bør, i samråd med Sametinget, etablere retningslinjer for gjennomføring av Stortingets konsultasjonsplikt. Dette er viktig der Stortinget overveier å gjøre substansielle endringer i forslag som regjeringen har fremmet for Stortinget etter å ha gjennomført konsultasjoner, og endringene kan få direkte betydning for samiske interesser.

Utvikling:

Stortinget har ikke etablert retningslinjer for gjennomføring av Stortingets egen konsultasjonsplikt.

KLIMA OG MENNESKERETTIGHETER

Anbefaling:

Staten må ivareta sin menneskerettslige plikt til å sikre liv og helse gjennom å avverge farlige klimaendringer. For å ivareta denne forpliktelsen, mener NIM at myndighetene bør utrede opprettelsen av en uavhengig klimakommisjon, med lovfestet mandat til å gi råd om utslippskutt og overvåke etterlevelsen av menneskerettslige klimaforpliktelser.

Utvikling:

Det er ikke opprettet en slik kommisjon.

NIMs anbefalinger i 2021 SONINGSDYKTIGHET, ISOLASJON OG TVANGSBRUK I FENGSEL

Anbefaling:

Stortinget bør be regjeringen om å

- utrede om terskelen for soningsdyktighet i tilstrekkelig grad sikrer at den innsatte vil kunne håndtere soning, og om retts-sikkerhetsgarantiene for å vurdere soningsdyktighet før og underveis i soningen er tilstrekkelige
- komme tilbake til Stortinget med en tidsplan for gjennomgangen av regelverket om utelukkelse fra fellesskap og bruk av tvang i fengsel samt lovhjemmel for helsepersonells oppfølging av isolerte innsatte

Utvikling:

Regjeringen har ikke varslet en slik regelverksgjennomgang særskilt knyttet til regelverket om soningsdyktighet. Regjeringen har imidlertid varslet at den skal sette ned et utvalg som skal vurdere hvordan innsatte med alvorlige psykiske lidelser eller utviklingshemming blir fulgt opp.

Regjeringen sendte i februar 2023 ut et høringsforslag om at det lovfestet at kriminalomsorgen skal legge forholdene til rette for fellesskap mellom innsatte, arbeide for å forebygge isolasjon, og så langt mulig avhjelpe negative virkninger av isolasjon. Det foreslås også i høringen en rekke endringer i reglene om utelukkelse fra felles-

skapet. Blant annet fastsettes det at utelukkelse på grunn av forhold ved den enkelte bare kan benyttes i ekstraordinære tilfeller, og når det er strengt nødvendig for å hindre skade, straffbare handlinger eller en fortsatt særlig negativ påvirkning av miljøet i fengselet.

Kravet til en forsvarlig helsemessig oppfølging av innsatte som er isolert, skal i første omgang presiseres i en revidert veileder om helse- og omsorgstjenester til innsatte i fengsel. Det foreslås å lovfeste krav til tilsyn for innsatte i sikkerhetscelle eller i sikkerhetsseng. Det fremholdes at det på sikt kan bli aktuelt å vurdere ytterligere lovfesting om oppfølging fra helsepersonell. KDI har besluttet å avvikle sikkerhetsseng som tvangsmiddel innen 2024.

KLIMA OG MENNESKERETTIGHETER

Anbefaling:

Stortinget bør be regjeringen om å utrede endring av klimaloven for å lovfeste 1,5-gradersmålet og forplikte til spesifiserte årlige utslippskutt fram til nullutslipp innenfor et nasjonalt karbonbudsjett.

Utvikling:

Det er ikke satt i gang en slik utredning.

ENSLIGE MINDREÅRIGE ASYLSØKERES OMSORGSTILBUD

Anbefaling:

Stortinget bør be regjeringen om å utarbeide et lovforslag om å sikre enslige mindreårige asylsøkere over 15 år et omsorgstilbud som både kvalitativt og rettighetsmessig er likeverdig med det tilbudet som gis til enslige mindreårige asylsøkere under 15 år og øvrige barn som det offentlige har omsorgen for.

Utvikling:

Omsorgstilbudet for asylsøkerbarn mellom 15 og 18 år ligger fortsatt hos UDI. Tilbudet er nå lovfestet i utlendingsloven til tross for gjentatte oppfordringer fra flere aktører, blant annet fra FN, om å gi dem et likeverdig tilbud som andre barn på samme alder, gjennom barnevernet. Det er imidlertid lov- og forskriftsfestet nye regler for tilsyn med omsorgen.

URFOLKS VERN MOT NATURINNGREP

Anbefaling:

Stortinget bør be regjeringen om å

- tydeliggjøre, gjennom lovgivning eller andre reguleringer, de relevante vurderingstemaene etter FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 27 for å bidra til gode menneskerettslige vurderinger i forvaltningen
- vurdere om man bør tillate utbygging i reinbeiteområder før gyldigheten av en tillatelse er rettslig avklart

Utvikling:

Energiloven, mineralloven eller andre lover som er relevante for urfolks rettigheter er ikke endret slik at vurderingstemaene etter SP artikkel 27 er tydeliggjort.

Det har ikke vært endringer i regelverk om forhåndstiltrede i forbindelse med inngrepsaker.

MENNESKERETTIGHETER OG NYE TEKNOLOGIER

Anbefaling:

Stortinget bør be regjeringen om at lovforslag som innebærer økt bruk av informasjonsteknologi, følges av grundige konsekvensanalyser som vektlegger menneskerettighetene, særlig retten til privatliv, ikke-diskriminering og ytringsfrihet.

Utvikling:

NIM er ikke kjent med at Stortinget har iverksatt dette. Personvernkommissjonen har imidlertid fremmet en rekke forslag om bedre konsekvensanalyser, herunder at slike analyser bør inkludere allerede eksisterende regelverk på feltet, at det bør utarbeides en veileder for slike vurderinger, at det bør være åpenhet om analysene og at det bør bevilges penger til forskning på samfunnsmessige konsekvenser av overvåkingstiltak i justis-sektoren.

Kapittel 3

Menneskerettigheter i Høyesterett, EMD og FN

Menneskerettighetene i Norge ivaretas av både nasjonale og internasjonale domstoler og overvåkningsmekanismer. Dette kapitlet gir en oversikt over statistikk fra Høyesterett, Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) og FN-organer.

Menneskerettigheter i Høyesterett i 2022

I 2022 avgjorde Høyesterett 111 saker etter muntlig behandling i avdeling. Av dem var det 56 sivile saker og 55 straffesaker.⁸³

Som i tidligere årsmeldinger, har NIM sett på hvor stor andel av sakene Høyesterett behandlet i 2022 som handlet om menneskerettigheter, og hvilke typer spørsmål som ble behandlet.⁸⁴ Sakene er valgt ut basert på følgende kriterier:

- I mange saker vil menneskerettighetene ha hatt betydning for rettsstilstanden som legges til grunn i saken og for utfallet, for

eksempel ved at tidligere relevant praksis har bygget på menneskerettslige standarder, eller at lovregler, lovarbeider eller andre kilder gjør det. NIMs gjennomgang dekker saker der Høyesterett har gått nærmere inn på, og til en viss grad drøftet, innholdet i menneskerettslige regler.

⁸³ Se Høyesteretts årsmelding for 2022 s. 34.

⁸⁴ Se NIMs årsmelding 2017 s. 154, 2018 s. 112, 2019 s. 96, 2020 s. 82 og 2021 s. 46. Oversikten er basert på en gjennomgang av avgjørelsene på Høyesteretts nettside, kontrollert mot Lovdatas database. I Lovdata var søk filtrert på avgjørelser fra Høyesterett i avdeling for 2022 og søkeordene «menneskerett*, grunnlov*, flykt*, charter*, ILO*, sosialpakt*, konvensjon*» utvidet med synonymer. I utvelgelsen av menneskerettighetssaker er det inkludert avgjørelser der Høyesteretts flertall i sitt votum har vist til menneskerettighetene i Grunnloven, EMK, SP eller andre internasjonale konvensjoner, ev. praksis fra internasjonale overvåkningsorganer, og der innholdet i rettighetene er drøftet i en viss grad.

- Saker fra Høyesterett der menneskerettighetene bare er kort referert, men der forståelsen av menneskerettighetene likevel synes å ha hatt vesentlig betydning for rettsanvendelsen og avgjørelsen synes å innebære en viss rettsavklaring eller rettsutvikling, er også tatt med.
- Det samme gjelder saker der rettsreglene er tolket på en måte som bidrar til oppfyllelsen av menneskerettighetene, selv om en slik tolkning ikke nødvendigvis var påkrevd for å oppfylle menneskerettighetene. Tilsvarende gjelder der domstolen har anvendt sitt skjønn på en måte som har vesentlig betydning for oppfyllelsen av menneskerettslige forpliktelser.

NIMs ovennevnte utvelgelseskriterier har elementer av skjønn i seg.⁸⁵ Avgjørelser fra Høyesteretts ankeutvalg faller utenfor gjennomgangen, på samme måte som i tidligere årsmeldinger.⁸⁶

En gjennomgang av høyesterettspraksis – basert på NIMs utvelgelseskriterier – kan bidra til å gi et mer utfyllende kunnskapsgrunnlag for diskusjoner om menneskerettighetene og deres betydning for norsk rett, særlig når tallene ses over tid. Denne kartleggingen har imidlertid noen begrensninger som det er viktig å være klar over. Det er få saker som ender i Høyesterett, og en gjennomgang av høyesterettsavgjørelser vil ikke nødvendigvis gi et dekkende bilde av i hvilken grad menneskerettighetsspørsmål behandles i lavere domstoler.

NIMs gjennomgang viser at Høyesterett tok stilling til menneskerettighetsspørsmål i 28 avgjørelser i 2022. Avgjørelsene fordelte seg på 12 sivile saker og 16 straffesaker.⁸⁷ For begge sakstypene sett under ett utgjør disse cirka 25 prosent av det totale antall avgjørelser. De siste fem årene var prosentandelen henholdsvis 29, 25, 13, 21 og 16 prosent. Økningen i antall menneskerettighetssaker de siste tre årene sammenliknet med tidligere kan ha sammenheng med

⁸⁵ Eksempler på avgjørelser som ikke er inkludert etter vår klassifikasjon, til tross for at de kan komme opp ved søk som nevnt i forrige fotnote, er følgende sivile saker: HR-2022-207-A, HR-2022-328-A, HR-2022-390-A, HR-2022-925-A, HR-2022-956-A, HR-2022-993-A, HR-2022-1132-A, HR-2022-1246-A, HR-2022-1322-A og følgende straffesaker: HR-2022-2120-A og HR-2022-2120-A, HR-2022-2225-A.

⁸⁶ Ankeutvalgets kjennelser kan likevel reise prinsipielle spørsmål om menneskerettigheter eller bidra til å avklare innholdet i menneskerettighetene, se f.eks. HR-2022-1859-U, som hadde sin bakgrunn i en foreldretvist. Høyesterett opphevet lagmannsrettens beslutning om ankenektelse og også dens kjennelse om rettskraft av tingrettens dom. Lagmannsrettens ankenektelse innebar i realiteten fastsettelse av samvær og barnets bosted. Lagmannsretten hadde feilaktig lagt til grunn at barnet var hørt av den sakkyndige og hadde ikke tatt i betraktning barnets synspunkter, jf. barneloven § 31, som Høyesterett uttalte at «gir et mer konkret uttrykk for det som følger av» Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen art. 12. Se også f.eks. HR-2022-734-U, HR-2022-1270-U og HR-2022-2312-U.

⁸⁷ Sivile saker: HR-2022-401-A, HR-2022-718-A, HR-2022-729-A, HR-2022-847-A, HR-2022-833-A, HR-2022-1113-A, HR-2022-1246-A, HR-2022-1639-A, HR-2022-2106-A, HR-2022-2292-A, HR-2022-2329-A, HR-2022-2433-A.

Straffesaker: HR-2022-534-A, HR-2022-731-A, HR-2022-863-A, HR-2022-955-A, HR-2022-981-A, HR-2022-1271-A, HR-2022-1317-A, HR-2022-1703-A, HR-2022-1707-A, HR-2022-1843-A, HR-2022-2104-A, HR-2022-2171-A, HR-2022-2172-A, HR-2022-2418-A, HR-2022-2420-A, HR-2022-2421-A.

justeringene vi har gjort i utvelgelses-kriteriene.⁸⁸

Som NIMs gjennomganger fra tidligere årsmeldinger har vist, er det sjelden at en privat part får medhold i Høyesterett i anførsler som bygger på menneskerettighetene.⁸⁹ Denne trenden vedvarte i 2022. Den private part fikk i 2022 medhold eller delvis medhold i fem av de 28 menneskerettighets-anførslene.⁹⁰ I én av sakene fikk den private part delvis medhold fordi minst én av anførslene førte frem og minst én ikke gjorde det.⁹¹ Videre finnes saker der menneskerettighetene er trukket inn i sakens rettslige eller faktiske side uten at det er konstatert brudd på en menneskerettighetsforpliktelse.⁹²

Rettskildene Høyesterett anvendte for å fastlegge menneskerettighetenes nærmere rettslige innhold, var i hovedsak tidligere høyesterettspraksis og rettspraksis fra EMD. Disse kildene ble anvendt i majoriteten av avgjørelsene. Høyesterett viste til FNs barnekonvensjon, FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD), FNs konvensjon om flyktningers stilling og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP), Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk og EØS-retten. Disse kildene brukes på ulik måte fra sak til sak – noen ganger tillegges de til dels stor selvstendig vekt, andre ganger brukes de mer som støtteargumenter.

År	Antall MR-anførsler	Ikke medhold	Medhold/delvis medhold
2022	28	23	5
2021	22	14	8
2020	26	20	6
2019	16	16	0
2018	22	17	5

⁸⁸ Utvelgelseskriteriene ble justert noe i årsmeldingen for 2020, sammenliknet med tidligere år. Denne årsmeldingen følger modellen fra 2020, slik som i 2021.

⁸⁹ Det avgjørende for kategoriseringen er ikke om parten vant saken eller ikke, men om de menneskerettslige anførslene førte fram.

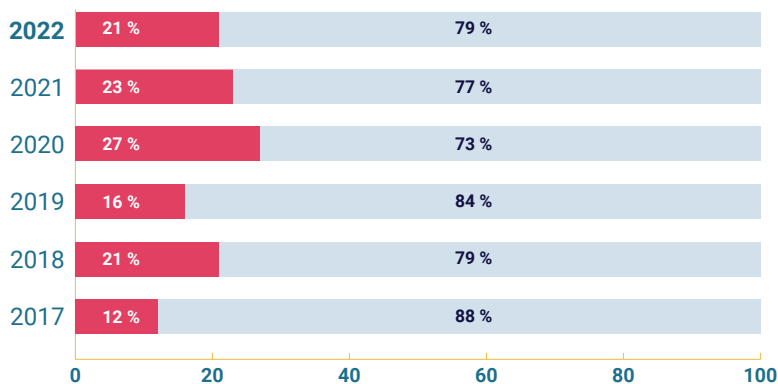
⁹⁰ Merk at i HR-2022-883-A og HR-2022-1639-A var menneskerettighetene anført av to ulike parter, hvor den ene fikk medhold og den andre ikke.

⁹¹ Se HR-2022-847-A der anførsel om fast bosted og foreldreansvar ikke førte fram, men samvær ble gitt til ikke-biologisk far etter EMK art. 8. I de to straffesakene HR-2022-1319-A og HR-2022-1320-A ble det for øvrig konstatert brudd på EMK art. 6, som fikk betydning for straffeutmålingen, se nærmere i neste fotnote.

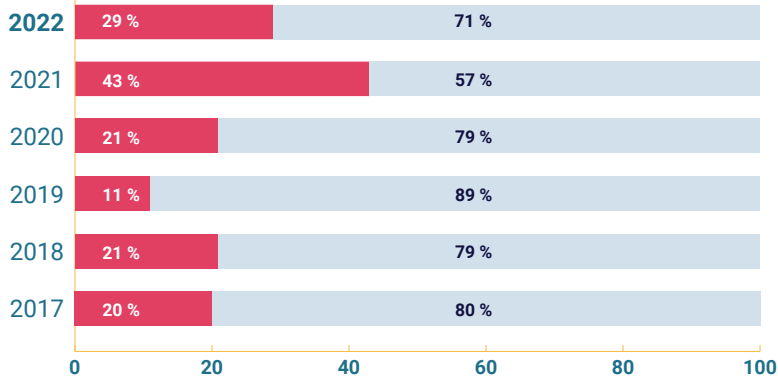
⁹² Menneskerettighetene er trukket inn i vurderingen av sakens rettslige side i følgende sivile saker: HR-2022-653-A, HR-2022-2251-A og følgende straffesaker: HR-2022-926-A, HR-2022-980-A, HR-2022-1319-A og HR-2022-1320-A. I HR-2022-732-A, HR-2022-733-A og HR-2022-1322-A synes utfallet å ha betydning for ivaretagelse av menneskerettslige forpliktelser. I HR-2022-350-A har Høyesterett nevnt menneskerettslige kilder som en del av reguleringen.

Fordeling menneskerettighetsaker i Høyesterett

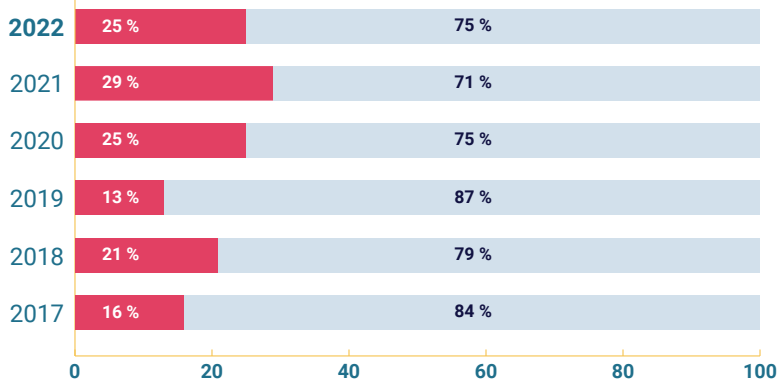
Sivile saker

Straffesaker

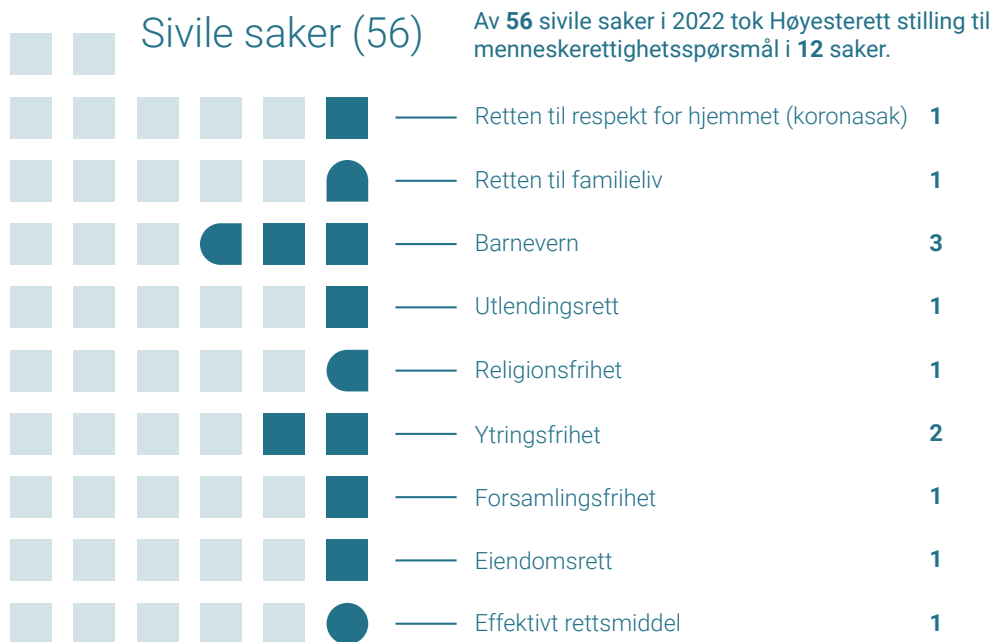

Begge sakstyper

Menneskerettighetsaker
Andre saker

Temaer i 2022

● Sak hvor MR-anførsel **førte fram**

◐ Sak hvor MR-anførsel **delvis førte fram**

◑ Sak hvor MR-anførsel **ikke førte fram**

◒ Sak hvor én av de private partene fikk medhold, mens en annen ikke fikk det

EMD og Norge – en historisk oversikt

I 2022 ble Norge domfelt i én sak for EMD, og frifunnet av domstolen i fire saker. Totalt har EMD avsagt 70 dommer mot Norge, og staten har blitt dømt i 44 av disse.

Klager som avvises

EMD har mottatt over 2300 klager mot Norge siden domstolen ble opprettet i 1959.⁹³ I 2022 mottok domstolen 131 nye klager mot Norge. Totalt har EMD mottatt over én million klager mellom 1959 og 2022.

EMD avviser de fleste klagen domstolen mottar. For perioden 1959–2022 ble 96 prosent av klagen som ble avgjort enten avvist eller strøket av listen. Når EMD avviser en sak, er det fordi vilkårene for å klage til domstolen ikke er oppfylt.⁹⁴

Majoriteten av klager mot Norge avvises også, slik tabellen viser.

Flesteparten av klagen mot Norge som blir avvist, blir avgjort av én dommer.⁹⁵ At en sak blir avgjort av én dommer indikerer at det er ganske opplagt at saken skal avvises, og dermed ikke tas opp til realitetsbehandling.⁹⁶ Disse avgjørelsene blir ikke publisert.

Noen få saker, der avvisningsspørsmålet er mer tvilsomt, blir avgjort enten av en komité

År	Klager behandlet	Avvist/strøket
2017	132	129 (97,7 %)
2018	88	85 (96,6 %)
2019	104	99 (95,2 %)
2020	96	92 (95,8 %)
2021	116	92 (90,2 %)
2022	125	120 (96,0 %)
1959–2022	2 248	2 168 (96,4 %)

⁹³ All statistikk i denne delen er basert på EMDs egne oversikter, tilgjengelig på www.echr.coe.int.

⁹⁴ Jf. EMK art. 35. EMD henlegger også mange klager administrativt pga. mangler ved klagen/klageskjemaet, jf. EMDs interne reglement § 47. En sak kan bli strøket fra listen dersom klageren ikke har til hensikt å følge opp klagen, saken er løst eller domstolen ikke lenger kan forsvare videre behandling, jf. EMK art. 37.

⁹⁵ 126 av 129 i 2017, 77 av 85 i 2018, 97 av 99 i 2019 og 89 av 92 i 2020, 86 av 92 i 2021. Tallene for 2022 ble ikke publisert i tide til å bli inkludert i denne årsmeldingen.

⁹⁶ Enedommerens kompetanse følger av EMK art. 27, hvor det bl.a. heter «A single judge may declare inadmissible or strike out of the Court's list of cases an application submitted under Article 34, where such a decision can be taken without further examination».

med tre dommere eller av et kammer med syv dommere. Disse sakene, som gjerne omtales som begrunnede (eller materielle) avvisningskjennelser, blir publisert. I 2022 avsa EMD to slike avvisningskjennelser mot Norge.⁹⁷ I enkelte saker blir én anførsel fremmet for realitetsbehandling, mens en annen anførsel blir avvist ved begrunnet avvisningskjennelse. Det var tilfellet i tre av sakene mot Norge i 2022.⁹⁸

I løpet av 2022 ble tre nye saker kommunisert mot Norge.⁹⁹ At en sak blir kommunisert betyr at EMD henvender seg til partene og ber om deres syn på saken eller deler av den. Formelt sett er saken fortsatt på stadiet der EMD ikke har tatt stilling til om klagevilkårene er oppfylt eller ikke, noe som innebærer at den kan ende opp med å bli avvist.

Den 1. januar 2023 hadde EMD mottatt 73 klager mot Norge hvor det ennå ikke var avgjort om saken skulle tas til realitetsbehandling eller avvises.

DEN EUROPEISKE MENNESKERETTSDOMSTOL (EMD)

- Behandler klager om brudd på Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK).
- Ble opprettet i 1959, lokalisert i Strasbourg.
- EMD og EMK er en del av Europarådet.
- Har 46 medlemsland etter at Russland ble utelukket og beskytter rettighetene til i underkant av 700 millioner innbyggere.
- Før en sak kan bringes inn for EMD, må klageren ha prøvd saken så langt det er mulig i det nasjonale rettssystemet.

Klager som ender med dom

Klager som ikke blir avvist eller strøket fra listen ender opp med at domstolen avsier dom i saken. En dom kan enten frifinne staten eller konkludere med at det har blitt begått en eller flere menneskerettighetskrenkelser.

Totalt har EMD avsagt om lag 25 000 dommer siden domstolen ble opprettet i 1959.

⁹⁷ *Stevens v. Norge* (42259/20) og *Wakileh v. Norge* (36684/21). Førstnevnte sak gjaldt spørsmål om avslag på søknad om erstatning for helseskader en irsk statsborger, som arbeidet i petroleumssektoren i Norge, utgjorde en krenkelse av rettighetene etter TP. 1 art. 1 sammenholdt med EMK art. 14. Vilkåret for erstatning knyttet seg ikke til statsborgerskap, men til medlemskap i folketrygden. Klageren hadde ikke blitt diskriminert på grunnlag av nasjonalitet, og klagen ble avvist som åpenbart grunnløs. Den andre saken gjaldt spørsmål om DNA-registrering i identitetsregisteret av en amerikansk statsborger bosatt i Norge som var dømt til 21 dagers fengsel for motarbeidelse av rettsvesenet krenket hans rett til privatliv etter EMK art. 8. Klagen ble avvist som åpenbart grunnløs bl.a. med henvisning til nasjonale myndigheters grundige vurdering.

⁹⁸ I *A.L. m.fl. v. Norge* (45889/18) ble anførselen om brudd på EMK art. 6 om behandling innen rimelig tid avvist som åpenbart grunnløs, se avsn. 58. I *E.M. m.fl. v. Norge* (53471/17) avviste EMD den delen av saken som var fremsatt av en forelder på barnets vegne fordi den fant at myndighetenes anførsel om konflikt mellom forelderen og barnas interesser var velbegrunnet, se avsn. 64–65. I *A.M. v. Norge* (30254/18) ble deler av saken avvist fordi klageren ikke kunne anses for å ha uttømt nasjonale rettsmidler, se avsn. 102–105.

⁹⁹ *Haugen v. Norge* (59476/21), *Sameby v. Norge* (2381/22), *Alneel v. Norge* (14368/22).

Flesteparten av dommene mot Norge har handlet om retten til privat- og familieliv, som er beskyttet i Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 8. De fleste av disse dommene har omhandlet barnevernssaker. Dernest har Norge hatt flere saker mot seg som gjelder retten til en rettferdig rettergang, som er beskyttet i EMK artikkel 6. Dette er den sakstypen EMD oftest behandler og oftest finner menneskerettsbrudd i. En annen sakstype der Norge har fått flere domfellelser mot seg, er saker om ytrings- og pressefrihet. Andre sakstyper der EMD ofte finner menneskerettsbrudd er ulovlig frihetsberøvelse (EMK artikkel 5), krenkelse av eiendomsretten (EMKs tilleggsprotokoll 1, artikkel 1) og brudd på forbudet mot tortur, umenneskelig eller nedverdiggende behandling (EMK artikkel 3). Norge har blitt dømt for brudd på vernet mot vilkårlig frihetsberøvelse ved én anledning.¹⁰⁰ Videre har Norge blitt dømt for å ha krenket eiendomsretten i én sak.¹⁰¹

EMD har avsagt 70 dommer mot Norge.¹⁰² Den første av disse ble avsagt i 1990. I 44 av sakene – det vil si cirka 63 prosent – har EMD konkludert med at Norge har krenket en eller flere menneskerettigheter, mens de øvrige sakene er frifinnelser.¹⁰³ Som nevnt

har domstolen mottatt over 2300 klager mot Norge, hvorav de aller fleste altså er blitt avvist.

I 2022 ble det avsagt fem dommer mot Norge. Saken *A.L. mot Norge* gjaldt omsorgsovertakelse og samværsbegrensninger etter omsorgsovertakelse. EMD fant at Norge hadde krenket retten til familieliv etter EMK artikkel 8 hva gjaldt samværsordningen.

Norge ble frifunnet i to andre saker om retten til familieliv, og en sak om retten til privatliv.¹⁰⁴ Videre ble Norge frifunnet i en sak om eiendomsretten etter EMKs tilleggsprotokoll 1 artikkel 1. EMD fant at tomtefestelovens regler om festeavgift (som ble endret i 2015 etter at Norge ble dømt i EMD i Lindheim-saken) ikke var i strid med det menneskerettslige eiendomsvernet.

I 2022 intervenerte Norge, sammen med flere andre land, i en sak mot Frankrike, som handlet om repatriering av egne statsborgere fra leirer i Nordøst-Syria.¹⁰⁵ Dommen stiller krav til saksbehandling, men innebærer ingen plikt for en stat til å hente hjem statsborgere i utlandet.

¹⁰⁰ *E. v. Norge* (11701/85).

¹⁰¹ *Lindheim m.fl. v. Norge* (13221/08 og 2139/10).

¹⁰² Av sakene avsagt i 2022, er én av dem (*The Karibu Foundation v. Norge*) per 1. jan. 2023 ikke rettskraftig.

¹⁰³ I EMDs oversikt står det at Norge har blitt funnet skyldig i minst ett menneskerettsbrudd i 45 saker.

I saken *Ibrahim v. Norge* (15379/16) fra 2019 fant domstolen at det forelå brudd på art. 8. Saken ble behandlet i storkammer i 2021, og i den rettskraftige avgjørelsen fra storkammeret ble det også konstatert brudd. NIM regner dette som én sak, slik at totalt antall saker blir 44.

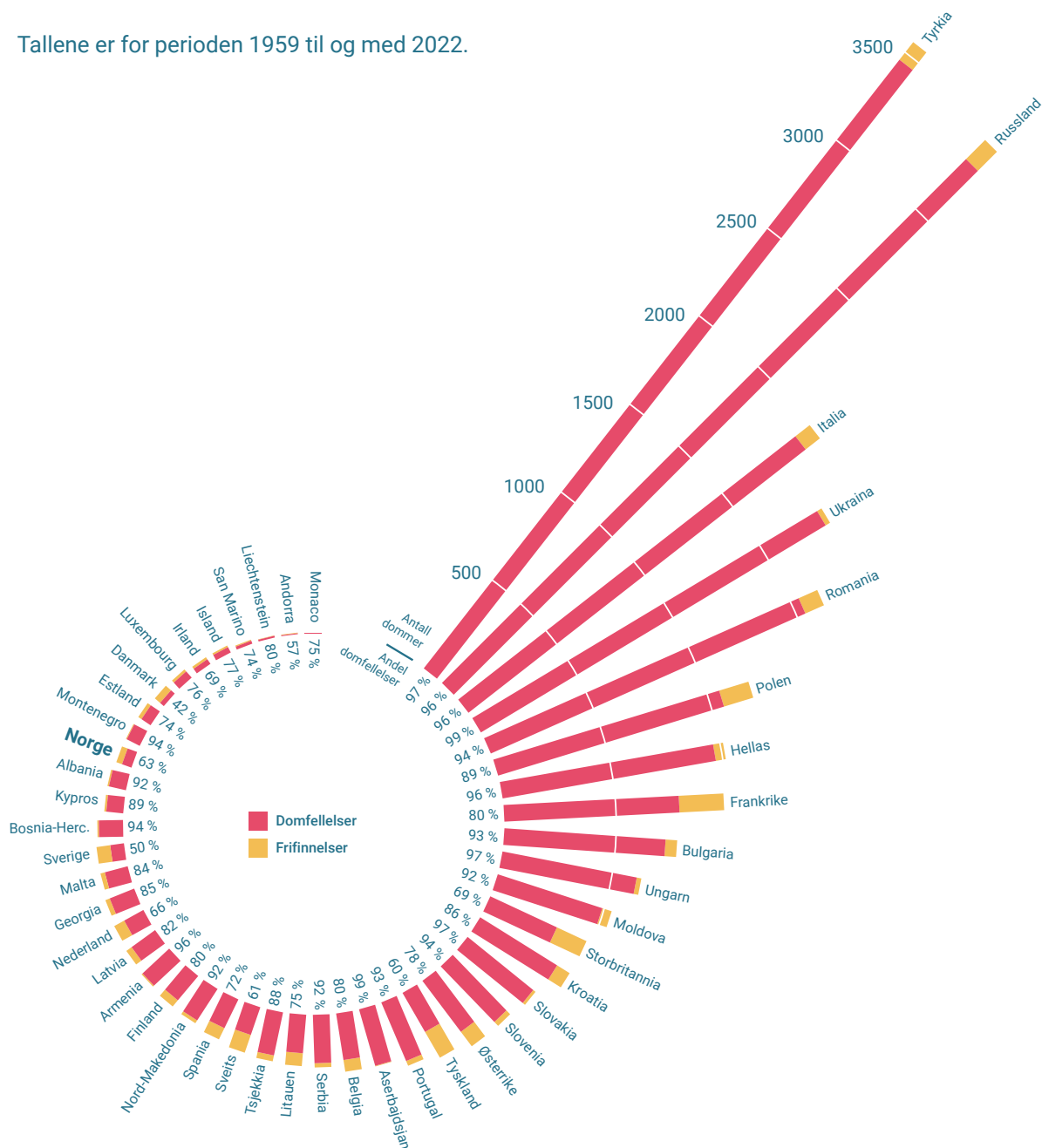
¹⁰⁴ Se hhv. *Alleleh m.fl. v. Norge*, *E.M. v. Norge* og *A.M. v. Norge*. Disse omtales nærmere i kap. 1.

¹⁰⁵ *HF. m.fl. v. Frankrike* (24384/19 og 44234/20). Dette er basert på egne undersøkelser. Dette betyr at Norge kan ha intervenert i flere saker.

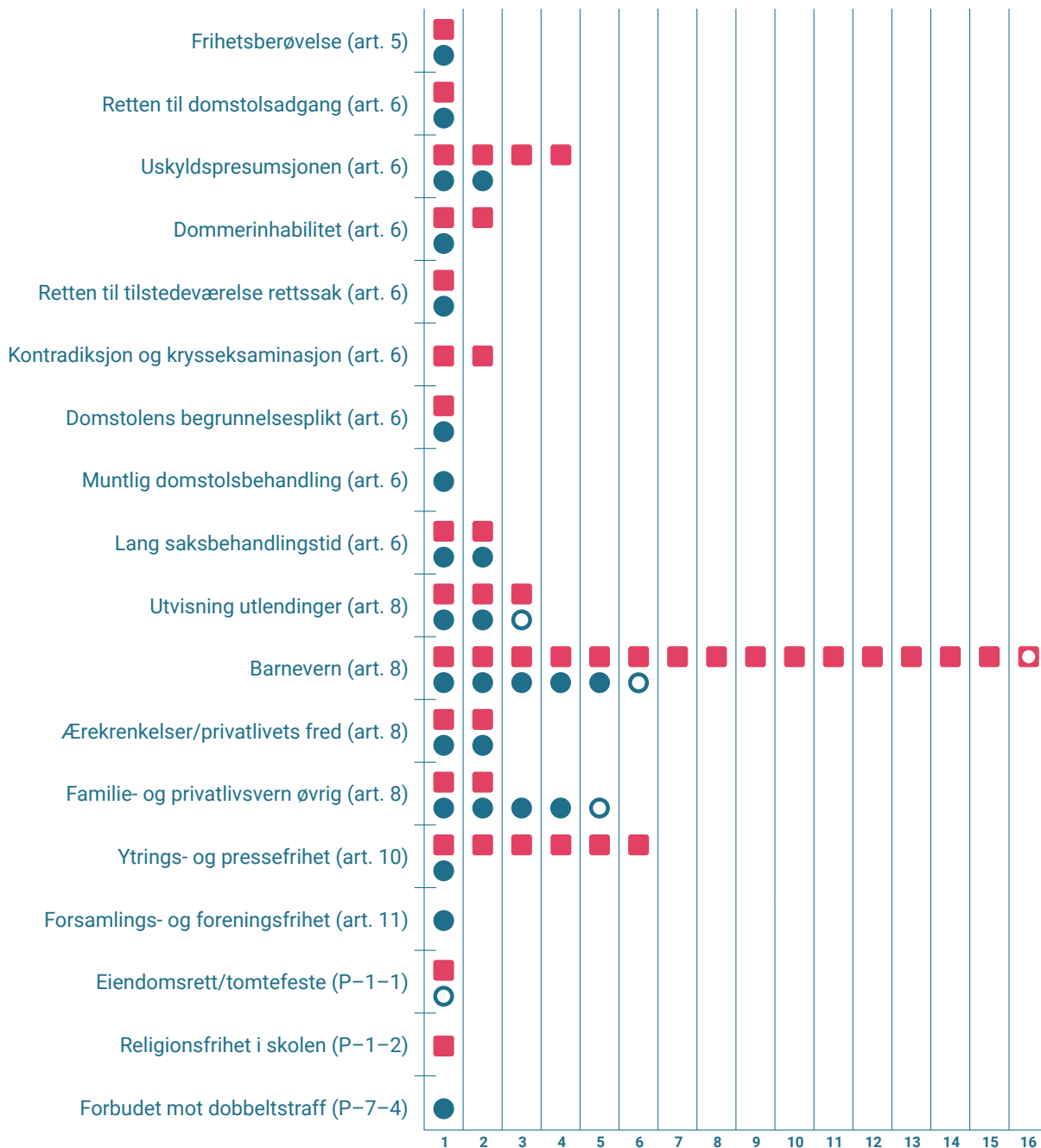
Oversikt over EMD-dommer

Grafen gir oversikt over antall saker som er behandlet i EMD, inklusiv andel domfellelser for menneskerettighetskrenkelser. I oversikten er kun domfellelser og frifinnelser tatt med.

Tallene er for perioden 1959 til og med 2022.

Oversikt over EMK-spørsmål i norske saker

I noen av sakene har EMD behandlet brudd på flere EMK-bestemmelser. Derfor er det totale antallet krenkelser og ikke-krenkelser i oversikten noe høyere enn antallet saker mot Norge.

■ Krenkelse
● Ikke krenkelse
○ Nye i 2022

FNs overvåkningsorganer og Norge – en historisk oversikt

FNs overvåkningsorganer gir jevnlig anbefalinger til Norge, og kan i utgangspunktet behandle individklager. I 2022 ble det behandlet én individklage mot Norge.

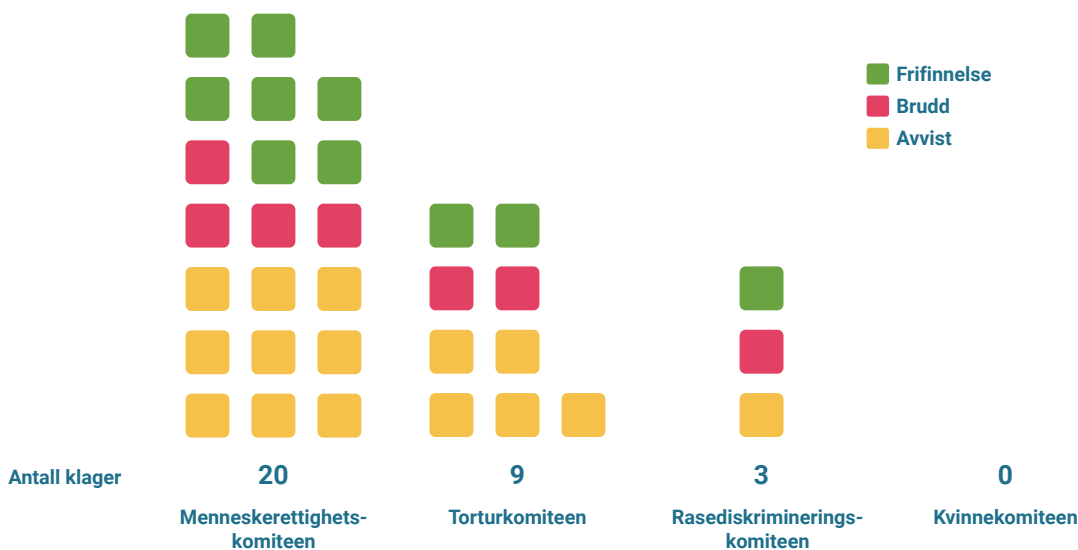
FN har ni kjernekonvensjoner på menneskerettighetsområdet. Norge er tilsluttet åtte av disse. Alle konvensjonene har hvert sitt overvåkningsorgan, også kalt FN-komité, som følger opp medlemsstatenes oppfølging av konvensjonen.

Komiteene har tre hovedoppgaver: For det første skal de med jevne mellomrom gi anbefalinger til statene, såkalte konkluderende merknader («concluding observations»), på bakgrunn av rapporter fra statene om gjennomføringen av menneskerettighetene nasjonalt. For det andre publiserer komiteene på eget initiativ generelle kommentarer eller generelle anbefalinger, som er tolkningsuttalelser eller anbefalinger knyttet til spesifikke artikler eller temaområder. For det tredje behandler komiteene individklager om brudd på menneskerettighetene, forutsatt at statene har akseptert en slik klageordning.

FNs NI KJERNEKONVENSJONER OM MENNESKERETTIGHETER

- FNs rasediskrimineringskonvensjon 1965
- FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter 1966
- FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter 1966
- FNs kvinnewediskrimineringskonvensjon 1979
- FNs torturkonvensjon 1984
- FNs barnekonvensjon 1989
- FNs konvensjon om migrantarbeidere 1990 (Norge er ikke part)
- FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne 2006
- FNs konvensjon om beskyttelse mot tvungen forsvinning 2006

Verken konkluderende merknader, generelle kommentarer/anbefalinger eller avgjørelser i individklagesaker er rettslig bindende for statene, i motsetning til dommer fra EMD.

Diagrammet viser totalt antall individklager mot Norge.

Individklager mot Norge

Norge har akseptert klageordningene til fire av konvensjonene: FNs menneskerettighetskomité (som overvåker SP), FNs torturkomité, FNs rasediskrimineringskomité og FNs kvinnekomité.¹⁰⁶

FNs menneskerettighetskomité behandlet en sak mot Norge i 2022. Komiteen fant at Norge hadde brutt menneskerettighetene til en toåring som ble internert på Trandum i 76 dager sammen med foreldrene sine.¹⁰⁷

Siden Norge tilsluttet seg klageordningene, har 32 individklager mot Norge vært vurdert. 15 av disse sakene har blitt avvist, mens 17 har blitt realitetsbehandlet.¹⁰⁸ I syv av de 17 realitetsbehandlede klagen ble det konkludert med menneskerettighetsbrudd, mens Norge ble «frifunnet» i ti av sakene. De tidligere sakene hvor det ble konstatert menneskerettighetsbrudd er nærmere omtalt i NIMs tidligere årsmeldinger.¹⁰⁹

¹⁰⁶ I 2017 vedtok Stortinget at Norge ikke skulle slutte seg til klageordningene til FNs barnekomité, FNs komité for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og FNs komité for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, jf. Stortingets vedtak 454, 31. jan. 2017. I forbindelse med ratifikasjonen av FNs konvensjon om beskyttelse mot tvungen forsvinning uttalte regjeringen at spørsmålet om tiltredelse vil vurderes på et senere tidspunkt, se Prop. 42 LS (2018–2019) pkt. 9. Se også NIMs høringsuttalelse til Utenriksdepartementet av 27. sept. 2017. Høringsuttalelsen er tilgjengelig på NIMs nettsider.

¹⁰⁷ CCPR/C/135/2926/2017.

¹⁰⁸ Oversikten er basert på praksisdatabasen tilgjengelig på FNs høykommissær for menneskerettigheters nettside.

¹⁰⁹ Se f.eks. NIMs årsmelding fra 2021, s. 57.

Anbefalinger tilknyttet statens rapporter

Norge mottok sine første anbefalinger om ivaretagelsen av menneskerettighetene under de ulike FN-konvensjonene fra FNs rasediskrimineringskomité i 1972. Siden den gang har Norge mottatt slike anbefalinger i forbindelse med statens rapporter totalt 49 ganger fra ulike overvåkningsorganer og komiteer.¹¹⁰

Rapporteringssystemet fungerer slik at statene med jevne mellomrom leverer rapporter til komiteene om gjennomføringen av konvensjonsforpliktelsene nasjonalt. Det rapporteres ofte på bakgrunn av spesifikke spørsmål fra komiteene. Andre aktører, som ulike relevante organisasjoner, får anledning til å komme med tilleggsinformasjon (såkalte skyggerapporter) både til komiteens spørsmål og etter at staten har levert sin rapport. Nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner med A-status, slik som NIM, har nå en fast rolle i forbindelse med slike rapporter og avgir en egen rapport hvor statens rapport kommenteres. Deretter er det en muntlig høring av staten i komiteen (eksaminasjon), før komiteen til slutt gir sine anbefalinger («concluding observations») til staten om mulige tiltak for ivaretagelsen av menneskerettighetene. Stadig flere komiteer krever også en rapport om noen utvalgte anbefalinger etter ett til to år for å vurdere statens oppfølging.

I 2022 mottok ikke Norge noen nye anbefalinger fra konvensjonsorganer. Staten mottok imidlertid vurderinger fra komiteene for to av FNs konvensjoner på grunnlag av statens oppfølgingsrapporter. Menneskerettighetskomiteens vurderinger omhandlet vold mot kvinner og jenter, asylsøkere og ureturnerbare utlendinger, samt urfolks rettigheter.¹¹¹ Vurderingene fra ØSK-komiteen handlet om mottakssystemet og ivaretagelsen av enslige mindreårige asylsøkere, eldres helse- og omsorgstjenester og beskyttelse mot vold og overgrep, samt ulovlige migranternes tilgang på helsetjenester.¹¹²

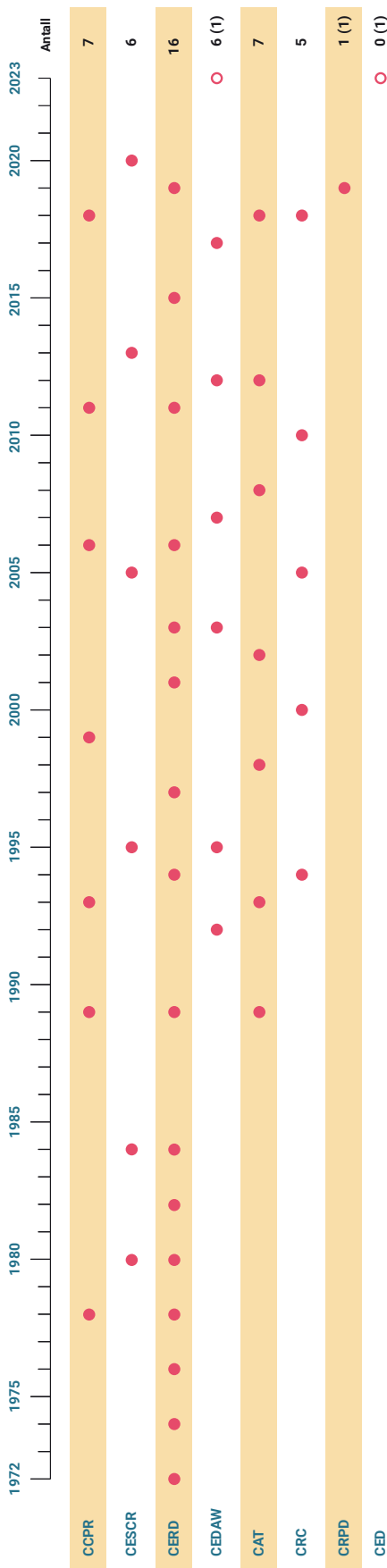
Selv om ikke anbefalinger fra FN-komiteene er rettslig bindende kan de likevel ha en viss rettskildemessig vekt. Komiteens syn på et spørsmål kan også gi en pekepinn på hvordan de vil forholde seg dersom de mottar en individklage om spørsmålet. Komiteene har en pådriverfunksjon, og anbefalingene gir uttrykk for komiteenes syn på hvordan statene ideelt sett bør innrette sin praksis.

¹¹⁰ En oversikt over alle anbefalingene er tilgjengelig på FNs høykommissær for menneskerettigheters nettside. NIM har laget en sammenstilling av anbefalingene Norge har fått i 2017–2020, tilgjengelig her: <https://www.nhri.no/NIM-R-2020-002>

¹¹¹ CCPR/C/134/3/Add.4.

¹¹² 2022-63/CESCR/FU tilgjengelig på ohchr.org.

Oversikt over anbefalinger/rapporteringer

● Tidligere anbefalinger
○ Kommende anbefalinger

CRPD = FNs komité for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne
CESCR = FNs komité for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter

CED = FNs komité for beskyttelse mot tvungne forsvinninger
CCPR = FNs menneskerettskomité

CEDAW = FNs kvinnekommité
CRC = FNs barnekommité

CAT = FNs torturkommité
CERD = FNs rasediskrimineringskommité

Årstallene i tidslinjen baserer seg primært på tidspunktet for komiteens anbefalinger, slik dette fremgår av FNs høykommissær for menneskerettigheters nettside www.ohchr.org. Der er det også en oversikt over alle rapporteringer med tilhørende dokumentasjon.

På NIMs nettsider finner du en oversikt over alle anbefalinger til Norge siden 2017: nhri.no/en/recommendations

Kapittel 4

Høringsuttalelser, innspill og rapporter

I 2022 avga NIM 59 høringsuttalelser, innspill og brev til regjeringen, Stortinget og andre instanser. NIM sendte også innspill til to av FNs internasjonale overvåkningsorganer. I tillegg lanserte NIM åtte nye rapporter og leverte fire tredjepartsintervensjoner i tilknytning til pågående saker i Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD).

Høringsuttalelser, innspill og brev

Høringsinstituttet er et viktig verktøy for å sikre demokrati og rettssikkerhet ved regelverksprosesser, og NIMs oppgave er å bidra til at regelverket er i tråd med menneskerettighetene. Regjeringen sender lovforslag ut på høring slik at interesseorganisasjoner, fagmiljøer og andre kan få uttale seg og gi innspill.

Å vurdere menneskerettslige aspekter ved lovforslag er en høyt prioritert del av NIMs mandat, og NIMs innspill blir i mange tilfeller tatt hensyn til i senere steg av lovgivningsprosessen.

I dette kapittelet gis en oversikt over høringsuttalelsene og innspillene som NIM har avgitt i løpet av året, i tillegg til brev som ble sendt til blant annet kommuner, statsråder og departementer. Disse er inndelt i temaer og omtales kronologisk under hver temaoverskrift. Temaene er angitt alfabetisk. Noen av høringsuttalelsene og innspillene passer under flere overskrifter.

ASYL OG INNVANDRING

- **Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om midlertidige endringer i lovverket som følge av ankomst av fordrevne fra Ukraina med rett til midlertidig kollektiv beskyttelse**

NIM hadde særlig merknader til deler av forslaget som berørte barns rettigheter. Regjeringen foreslo blant annet tilpasninger i regelverket for tilsyn med omsorgsinstitusjoner og fosterhjem. NIM hadde også innspill til fristen for å tilby barn grunnskoleopplæring, og anbefalte at den ikke utvides lenger enn absolutt nødvendig. *Avgitt 12. april.*

- **Skriftlig innspill til Oslo kommune og Arbeids- og inkluderingsdepartementet om bostedsløse EØS-migranternes rett til husly**

Innspillet omhandler hvilke plikter norske myndigheter har til å gi et overnattings tilbud til bostedsløse EØS-migranter som befinner seg på territoriet. I innspillet fremhevet NIM blant annet at det er grunn til å vurdere nærmere om akuttovernattings tilbudene som finnes i Oslo i tilstrekkelig grad sikrer betryggende oppfyllelse av menneskerettighetene. *Avgitt 22. desember.*

- **Brev til Oslo kommune og Arbeids- og inkluderingsdepartementet med oversendelse av innspillet om bostedsløses menneskerettigheter**

I brevet oppsummerte NIM innholdet i innspillet om bostedsløse EØS-migranternes rett til husly. I tillegg ba NIM om å bli orientert om myndighetenes videre oppfølging i saken. *Sendt 22. desember.*

BARN OG FAMILIE

- **Skriftlig innspill til Stortingets utenriks- og forsvarskomite om representantforslag om å sikre barn individuell klagerett etter barnekonvensjonen**

I forbindelse med behandling av et representantforslag om at Norge skal slutte seg til FNs barnekonvensjons tredje tilleggsprotokoll, leverte NIM innspill til utenriks- og forsvarskomiteen, hvor det ble redegjort for barnekomiteens praksis, og for betydningen av komiteens uttalelser i individklagesaker. Tilleggsprotokollen gir barn rett til å klage til FNs barnekomité over brudd på sine rettigheter, og NIM fastholdt i innspillet at Norge burde tilslutte seg protokollen. *Avgitt 8. februar.*

- **Skriftlig innspill til FNs barnekomité's arbeid med ny generell kommentar (nr. 26)**
 I forbindelse med FNs barnekomité's arbeid med ny generell kommentar om barns rettigheter i møte med klimaendringer, sendte NIM innspill til komiteen. NIM trakk særlig fram statens forpliktelse til å avverge farlige klimaendringer, plikten til å vurdere barnets beste i avgjørelser som angår barn (herunder avgjørelser som påvirker klimaet), barns rett til å bli hørt i slike saker samt barns rett på tilgang til effektive rettsmidler. *Avgitt 4. mars.*

- **Ytterligere innspill til Stortingets utenriks- og forsvarskomite om representantforslag om å sikre barn individuell klagerett etter barnekonvensjonen**
 Som en oppfølging av Stortingets behandling av representantforslaget om barns klagerett, sendte NIM et nytt innspill til komiteen. NIM mente at komiteens saksbehandling og begrunnelse hadde vært knapp og kortfattet, og etter NIMs syn ikke i tråd med de spesielle prosessuelle kravene etter barnekonvensjonen for saker som gjelder barn. Innspillet handlet særlig om barnekomiteens tolkning av begrepet «jurisdiksjon». *Avgitt 25. mars.*

- **Skriftlig innspill til Barne- og familiedepartementet om søskenbarneekteskap**
 Etter dialog med Barne- og familiedepartementet utredet NIM det menneskerettslige handlingsrommet ved en eventuell regulering av søskenbarneekteskap i norsk rett. I innspillet konkluderte NIM med at EMK ikke er til hinder for visse begrensninger, men at dette eventuelt må vurderes opp mot EMK artikkel 12. *Avgitt 8. april.*

- **Skriftlig innspill til Bufdirs langtidsplan for forskning, evaluering og utvikling av kunnskapsgrunnlag**
 I innspillet ble tre områder som NIM mente burde inngå i planen trukket fram: kommunenes menneskerettighetsansvar, barns rett til medvirkning og vold og overgrep i samiske samfunn. *Avgitt 22. april.*

- **Brev til barne- og familieminister Kjersti Toppe om behov for å styrke strukturer og systemer for innhenting av kunnskap fra barn**
 NIM sendte et brev til statsråden i etterkant av en mediasak som avdekket ulike bekymringsverdige forhold ved stiftelsen Forandringsfabrikken. NIM påpekte i brevet at det er behov for å styrke barns rett til medvirkning ved innhenting av kunnskap om barn, og sikre at denne rettigheten i større grad blir en integrert del av politiske prosesser. *Sendt 3. juni.*

- **Oppfølgingsbrev til barne- og familieminister Kjersti Toppe om behov for å styrke strukturer og systemer for innhenting av kunnskap fra barn**
 Som en oppfølging av kontakten mellom NIM og barne- og familieministeren om barns rett til medvirkning ved innhenting av kunnskap om barn, sendte NIM ytterligere et brev for å få et møte med departementet om hvordan arbeidet med barns rett til medvirkning kan styrkes. *Sendt 25. august.*
- **Skriftlig innspill til Stortingets utdannings- og forskningskomité om barnehage- og skoletilbudet til barn bosatt i Longyearbyen og forholdet til menneskerettighetene**
 I forbindelse med at det i juni ble vedtatt nye forskrifter om barnehage og opplæring på Svalbard, sendte NIM et brev til komiteen. NIM gjentok enkelte bekymringer som også ble reist i høringssvaret avgitt 15. september 2021, og ga uttrykk for at det ikke var gjort tilstrekkelige menneskerettslige vurderinger når det i forskriften ble gitt unntak fra flere bestemmelser i barnehageloven og opplæringsloven. *Avgitt 27. august.*
- **Skriftlig innspill til Stortingets familie- og kulturkomité om behov for styrking av barns klageadgang**
 Sammen med Advokatforeningen, Redd Barna og Barnas Jurist (nå Ung retts-hjelp) sendte NIM innspill til komiteen om behovet for å styrke barns muligheter til å klage over brudd på sine rettigheter. Innspillene kom i forlengelse av en debatt om samme tema under Arendalsuka, og organisasjonene løftet blant annet behovet for en bred utredning. *Avgitt 6. september.*
- **Høringsuttalelse til Barne- og familiedepartementet om forskrift om barns medvirkning i barnevernet**
 NIM mente at utkastet til forskrift ga et godt rettslig rammeverk for ivare-takelsen av retten til medvirkning, men hadde enkelte kommentarer og forslag til forbedringspunkter. NIM påpekte at barns klagemuligheter er mangelfullt gjennomført i norsk rett, og at en slik klagerett bør styrkes. *Avgitt 21. oktober.*
- **Skriftlig innspill til Bufdir om reglene for stebarnsadopsjon i lys av EMK**
 NIM har utredet adopsjonslovens regler om stebarnsadopsjon i lys av EMK artikkel 8. NIMs vurdering var at det norske lovverket fremstår godt egnet til å ivareta de kravene som stilles for stebarnsadopsjon etter praksis fra EMD. *Avgitt 30. november.*

- **Skriftlig innspill til Stortingets familie- og kulturkomité om representantforslag om å sikre forsvarlige barnevernstjenester**

NIM har avgitt skriftlig innspill til sak om behandling av et representantforslag som blant annet handlet om å utrede nasjonale klageordninger for barn i norsk rett. NIM påpekte i innspillet at det er behov for å se helhetlig på barns muligheter til å få prøvet brudd på sine rettigheter. Dette spørsmålet har aldri vært gjenstand for en samlet gjennomgang. En helhetlig gjennomgang bør etter NIMs syn se på alle sektorer, og sikre barns klagemuligheter fra det nærmeste forvaltningsorgan og gjennom hele forvaltnings- og domstolkjeden. *Avgitt 1. desember.*

COVID-19

- **Skriftlig innspill til Helse- og omsorgsdepartementet om begrunnelser for inngrep i koronatiltak som griper inn i menneskerettighetene**

I forbindelse med covid-19-pandemien kom NIM med innspill til Helse- og omsorgsdepartementet som koordinerende departement for smitteverntiltak. NIM påpekte at mange smitteverntiltak kan utgjøre inngrep i menneskerettighetene, og anbefalte departementet å sørge for at slike inngrep begrunnes godt, og at begrunnelsene blir offentliggjort samtidig som vedtakene fattes. *Avgitt 7. januar.*

- **Skriftlig innspill til Kunnskapsdepartementet og Barne- og familiedepartementet om begrunnelse av koronatiltak som rammer barns menneskerettigheter**

Samtidig med innspillet til Helse- og omsorgsdepartementet, ble det også sendt særskilte innspill til Kunnskapsdepartementet og Barne- og familiedepartementet. NIM pekte på barns rettigheter som ble berørt av regjeringens pandemiltak. I innspillet kom NIM med anbefalinger om hvordan regjeringen bedre kunne sikre ivaretagelsen av barn og unges menneskerettigheter under pandemien. *Avgitt 7. januar.*

- **Skriftlig innspill til Stortingets helse- og omsorgskomité om behandling av representantforslag om å sikre demokratisk forankring og kontroll av inngripende smitteverntiltak**

NIM fokuserte på to ting i innspillet: For det første mente NIM at det var behov for å lovfeste krav til skriftlige begrunnelser der forskrifter etter smittevernloven i tilknytning til håndteringen av koronapandemien griper inn i menneskerettighetene. For det andre mente NIM at slike begrunnelser bør inneholde en

redegjørelse for det smittevernfarene behovet for forskriften og hvorfor den er nødvendig. Det bør også gis en begrunnelse for hvorfor andre beskyttelsestiltak ikke anses tilstrekkelige og en vurdering av forskriftens forholdsmessighet.

Avgitt 31. januar.

■ **Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om revisjon og forlengelse av midlertidig lov om innreiserestriksjoner for utlendinger av hensyn til folkehelsen**

NIM mente det var positivt at departementet foreslo å revidere loven, og at et utgangspunkt om at innreise var tillatt, bedre reflekterte situasjonen. Samtidig ga den foreslåtte loven fullmakter til forvaltningen til å innføre innreiserestriksjoner. NIM hadde enkelte kommentarer til lovbestemmelsene som etter NIMs syn bedre kan ramme inn den myndighetsutøvelsen som loven la opp til.

Avgitt 1. mars.

■ **Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om forslag til midlertidig hjemmel for pålegg om undersøkelse og tvangstesting for covid-19 mv.**

Forslaget gikk ut på at personer som skal uttransporteres til fremmed stat etter utlendingsloven, utleveringsloven eller arrestordreloven kan pålegges en undersøkelse og tvangstestes dersom dette er nødvendig for å gjennomføre uttransporteringen og tiltakene er forholdsmessige. NIM påpekte i høringsvaret at innholdet i kravet til forholdsmessighet ved bruk av tvangstesting burde presiseres ytterligere. Videre mente NIM at det ikke burde åpnes opp for bruk av tvang overfor barn under 16 år. Domstolskontrollen bør legges opp slik at den ligger nær i tid til når tvangen er aktuell. NIM mente at dette ville gi et bedre grunnlag for en betryggende vurdering fra rettens side av hvorvidt tvangen er forholdsmessig. *Avgitt 2. mars.*

■ **Høringsuttalelse til Helse- og omsorgsdepartementet om midlertidige endringer i smittevernloven (forlengelse av reglene om koronasertifikat)**

NIM kommenterte departementets forslag om å forlenge reglene om koronasertifikat som dokumentasjon for vaksinasjonsstatus, gjennomgått covid-19 og testresultat for SARS-CoV-2. Departementet foreslo ingen endringer i vilkårene for å iverksette smitteverntiltak. Når det gjaldt de menneskerettslige sidene, viste NIM til en tidligere høringsuttalelse, avgitt 12. mai 2021. NIM forutsatte at dersom det skulle bli aktuelt å ha forskjellige smitteverntiltak for ulike grupper, ville dette bli gjenstand for en ny høring ettersom det kunne reise både etiske, politiske og menneskerettslige spørsmål av stor betydning. *Avgitt 4. mars.*

- **Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om forslag om å forlenge straffegjennomføringsloven kapittel 3 A (straffegjennomføring under utbrudd av en allmennfarlig smittsom sykdom)**

NIM mente at vurderingen av behovet for forlengelse måtte foretas i lys av et oppdatert faglig grunnlag. Dersom det var behov for å innføre regler av mer generelle beredskapshensyn, mente NIM at dette burde inngå i en større diskusjon om hvilke beredskapshjemler vi skal ha i norsk rett. Avgitt 28. april.

- **Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om NOU 2022:5 – Myndighetenes håndtering av koronapandemien del 2**

NIM sluttet seg i denne høringsuttalelsen til mange av Koronakommisjonens vurderinger. NIM utdypet noen spørsmål knyttet til utredning, kunnskapsgrunnlag og saksbehandling som kan gi viktige lærdommer for fremtidige kriser. Etter NIMs syn burde et fremtidig læringspunkt være at regjeringen sørger for utarbeidelse og tilgjengeliggjøring av begrunnelser for tiltak som griper inn i menneskerettighetene. En rekke mer konkrete spørsmål, om blant annet kommuners ansvar, barn og unge, innreiseregelverk og karantenehotell ble også drøftet i høringsuttalelsen. Et eksempel var behandlingen av flere utlendinger med lovlig opphold i Norge. NIM mente at de menneskerettslige kravene til at inngrep må ha lovhjemmel og må være forholdsmessige, ble utfordret av at ikke-folkeregistrerte utlendinger ble vurdert som ikke «bosatt» etter innreiserestriksjonsloven, og dermed nektet innreise til Norge selv om de hadde fast hjem og oppholdsrett. NIM anbefalte å utvise stor varsomhet med å oppstille innreisebegrensninger for personer med fast hjem og oppholdstillatelse eller oppholdsrett i Norge. Avgitt 23. august.

DISKRIMINERING

- **Skriftlig innspill til Stortingets kommunal- og forvaltningskomité om Meld. St. 40 (2020–2021) Mål med mening – Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030**

I innspillet tok NIM opp at vi savnet et tydelig skille mellom politiske mål og folkerettslige forpliktelser i denne meldingen, og etterlyste en plikt for forvaltningen til å gjøre menneskerettslige vurderinger i alle relevante politiske tiltak som kan påvirke menneskerettighetene. Avgitt 4. januar.

■ **Høringsuttalelse til Helse- omsorgsdepartementet om NOU 2021:11 – Selvstyrt er velstyrt – Forslag til forbedringer i ordningen med brukerstyrt personlig assistanse**

Høringen reiste mange spørsmål knyttet til funksjonshemmedes menneskerettigheter. Formålet med NIMs høringssvar var å klargjøre de overordnede menneskerettslige rammene for brukerstyrt personlig assistanse. NIM kom også med enkelte innspill om kommuners menneskerettighetsansvar, plassering av BPA i lovverket, og regler om grenser for timebehov for å motta BPA. Gjennomgangen av de menneskerettslige rammene i høringsuttalelsen var ikke uttømmende, og NIM avventer et mer enhetlig forslag om lovgivning om BPA. At NIM bare ga innspill til enkelte deler av utredningen i dette hørings-svaret, betyr ikke at de øvrige delene av utredningen anses som mindre viktige eller relevante av NIM. Avgitt 30. juni.

■ **Skriftlig innspill til Kultur- og likestillingsdepartementet om regjeringens handlingsplan for lhbt+**

Som respons på regjeringens invitasjon til innspill om ny handlingsplan for lhbt+, fremmet NIM skriftlige innspill til Kultur- og likestillingsdepartementet. NIM løftet fram særlig tre menneskerettslige utfordringer for transpersoner: vold og overgrep, hets, trakassering og hatefulle ytringer, samt helsetilbudet for transpersoner. Avgitt 6. september.

■ **Skriftlig innspill til Bufdirs utredning om et tredje juridisk kjønn mv.**

Etter invitasjon fra Bufdir kom NIM med innspill til deres utredning om et tredje juridisk kjønn. NIM trakk fram flere menneskerettslige utfordringer for binære og ikke-binære transpersoner, og drøftet Norges menneskerettslige forpliktelser. NIMs konklusjon var at det per i dag ikke foreligger en menneskerettslig plikt til å innføre et tredje juridisk kjønn, men at det heller ikke er noen hindre for dette. Avgitt 23. september.

■ **Høringsuttalelse til Kultur- og likestillingsdepartementet om kriminalisering og markedsføringsforbud mot konverteringsterapi**

NIM mente at lovforslaget måtte presiseres og avgrenses for å minimere risikoen for uforholdsmessige inngrep i retten til privatliv, religionsfriheten og ytringsfriheten ved håndhevelsen av straffebudet. NIM mente at det var menneskerettslig lite betryggende å ilegge straff for å utøve konverterings-terapi overfor personer over 18 år når disse har gitt et fritt samtykke, utover de tilfeller hvor vedkommende påføres betydelig skade. NIM hadde noen særlige merknader om utformingen av et straffebud mot konverteringsterapi mot barn, og betydningen av barnets beste ved straffeutmålingen overfor barnets

omsorgspersoner. Videre hadde NIM merknader til skyldkravet og strafferammen i den foreslåtte bestemmelsen og knyttet dette til vurderingen av forholdsmessighet. *Avgitt 10. oktober.*

- **Skriftlig innspill til Stortingets justiskomite om Prop. 141 L (2021–2022) Endringer i vergemålsloven mv. (vergemål som frivillig støttetiltak mv.)**
Samlet sett inneholder lovproposisjonen etter NIMs syn gode og velfunderte menneskerettslige vurderinger. De foreslåtte endringene er bedre egnet til å ivareta vergehavers rett til selvbestemmelse og personlig autonomi, og er i større grad i tråd med Norges forpliktelser etter CRPD. NIM understreket samtidig at CRPD artikkel 12 innebærer at det må innføres et system for beslutningsstøtte. NIM ser derfor fram til at departementet kommer tilbake med et forslag til helhetlig gjennomgang av vergemålsloven i tråd med paradigmeskiftet i CRPD. *Avgitt 31. oktober.*
- **Skriftlig innspill til Stortingets justiskomite om representantforslag om å inkorporere FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) i norsk lovgivning**
I innspillet oversendte NIM rapporten «Inkorporering av CRPD i norsk rett», og rapportens hovedkonklusjoner ble oppsummert. *Avgitt 1. november.*

HELSE OG OMSORG

- **Skriftlig innspill til Stortingets helse- og omsorgskomite om behandling av representantforslag om helsehjelp til papirløse migranter i Norge**
NIM mente at myndighetene burde iverksatt tiltak for å sørge for at papirløse migranter har reell tilgang til nødvendig helsehjelp, og at forslaget ville kunne bidra til å oppfylle statens plikt til å sikre denne gruppens rett til helse etter ØSK artikkel 12. *Avgitt 22. februar.*
- **Brev til helse- og omsorgsminister Ingvild Kjerkol, justis- og beredskapsminister Emilie Enger Mehl og barne- og familieminister Kjersti Toppe om NIMs rapport om rus og menneskerettigheter**
NIM ba i brevet om dialog om rapportens innhold, og møter med departementene om det videre arbeidet på rusfeltet. *Sendt 5. oktober.*

- **Skriftlig innspill til Helse- og omsorgsdepartementet om forebyggings- og behandlingsreformen på rusfeltet**
NIM sendte rapporten «Rus og menneskerettigheter» som skriftlig innspill til regjeringens planlagte forebyggings- og behandlingsreform på rusfeltet. Avgitt 5. oktober.

KLIMA OG MILJØ

- **Skriftlig innspill til Olje- og energidepartementet om Grunnloven § 112 og plan for utbygging og drift av petroleumsforekomster**
Som et ledd i NIMs arbeid med klima og menneskerettigheter, sendte NIM et innspill til Olje- og energidepartementet om oppfølgingen av Høyesteretts dom av 22. desember 2020 (HR-2020-2472-P). NIMs innspill vurderte særlig konsekvensene av Høyesteretts uttalelser om at staten vil kunne ha «rett og plikt til ikkje å godkjenne» søknader om godkjenning av plan for utbygging og drift av petroleumsforekomster (PUD) dersom «omsynet til klima og miljø elles» tilsier det. NIM pekte videre på Høyesteretts føringer om at klimavirkningen av forbrenningsutslipp fra norsk petroleum «vil bli konsekvensutgreidde ved ein eventuell søknad om PUD». Avgitt 18. mars.
- **Skriftlig innspill til Stortingets energi- og miljøkomité om å trekke tilbake utbyggingstillatelser på norsk sokkel som er i strid med Grunnloven**
Innspillet fulgte opp NIMs brev om Grunnloven § 112 og plan for utbygging og drift av petroleumsforekomster (PUD). Innspillet fokuserte særlig på krav til konsekvensutredning av klimavirkninger fra eksportert norsk olje og gass på PUD-stadiet. Avgitt 27. april.
- **Høringsuttalelse til Olje- og energidepartementet om NOU 2022: 3 – På trygg grunn**
Formålet med NIMs høringsuttalelse var å trekke opp menneskerettslige rammer for myndighetenes plikt til å beskytte liv, herunder plikten til å etterforske og identifisere årsaken til at liv går tapt som følge av en naturkatastrofe. NIMs inntrykk var at utvalget generelt har drøftet årsakene til skredet på Gjerdrum grundig og kommet med forslag til en rekke tiltak om hvordan staten kan ta skritt for å gjennomføre flertallets nullvisjon om at ingen flere liv skal gå tapt i kvikkleireskred. NIM sa seg enig med Gjerdrumutvalget i at det er et økende behov for faglige vurderinger av hvilken betydning klimaendringer og økt nedbør kan få for kvikkleireskred. Avgitt 19. august.

- **Skriftlig innspill (2) til delrapporten fra Klimautvalget 2050**
NIM sendte sitt andre innspill til noen utvalgte spørsmål fra Klimautvalget 2050 i forbindelse med deres delrapport. NIM svarte kun på de spørsmålene som var relevante for temaet klimaendringer og menneskerettigheter, ved å peke på relevant rettspraksis og våre anbefalinger fra 2020 og 2021 om å utrede (i) oppretting av et uavhengig klimaråd og (ii) endring av klimaloven. *Avgitt 30. september.*
-

KOMMUNER OG MENNESKERETTIGHETER

- **Skriftlig innspill til Kommunal- og distriktsdepartementet om tillitsreformen**
I innspillet trakk NIM fram enkelte rettssikkerhetsspørsmål som oppstår ved en slik reform, og drøftet hvordan menneskerettighetene kan ivaretas, ettersom rapportering og kontrollrutiner kan være nødvendig for å fange opp svikt. Etter NIMs syn er dette særlig viktig ved myndighetshandlinger som har en side til menneskerettighetene. *Avgitt 8. april.*
  - **Brev til Oslo kommune med forespørsel om møte med Oslos ordfører og byrådsleder om kommuner og menneskerettigheter**
I forbindelse med lanseringen av NIMs rapport om kommuner og menneskerettigheter, ba NIM om et møte med politisk ledelse i Oslo kommune. Formålet med møtet var å overlevere rapporten, samt å diskutere mulig videre samarbeid om temaet. *Sendt 21. september.*
  - **Brev til kommuner og statsforvaltere om NIMs rapport om rus og menneskerettigheter**
NIM oversendte rapporten «Rus og menneskerettigheter» til landets kommuner og statsforvaltere, med ønske om å på sikt styrke rusbrukeres menneskerettigheter. *Sendt 10. oktober.*
-

NÆRINGSLIV

- **Skriftlig innspill til Utenriksdepartementet om oppfølging av dialogmøte med utviklingsministeren om næringsutvikling og betydningen av ansvarlig næringsliv**

I etterkant av et dialogmøte med utviklingsministeren, sendte NIM sine skriftlige innspill til statsråden. Hovedbudskapet var at NIM håper på at åpenhetsloven kan bidra til økt kunnskap om hvordan næringslivets virksomhet kan påvirke ivaretagelsen av menneskerettighetene, og i brevet ga NIM uttrykk for hvordan dette kan oppnås. *Avgitt 31. januar.*

- **Skriftlig innspill til EU-kommisjonens forslag til direktiv for virksomheters aktsomhetsvurderinger om menneskerettigheter, klima og miljø**

NIM ønsket forslaget velkommen, og fokuserte i innspillet på virkeområdet til direktivet både når det gjelder menneskerettigheter og miljø (artikkel 2 og 3 (b) og (c)). NIM kommenterte at terskelen som er foreslått for menneskerettighetskrenkelser er svært høy. NIM kommenterte også den foreslåtte bestemmelsen om klima og påpekte blant annet at klimagassutslipp i seg selv kan utgjøre menneskerettighetskrenkelser. *Avgitt 23. mai.*

OM NIM

- **Høringsuttalelse til Stortingets presidentskap om foreslåtte endringer i NIM-loven, EOS-kontrollloven og lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret**
NIM stilte seg positiv til de fleste forslagene til endringer i NIM-loven, og til sammenslåingen av NIM-loven og NIM-instruksen. Blant annet ønsket NIM presiseringen av adgangen til å sende særskilte meldinger til Stortinget, og henvisningen til Paris-prinsippene i selve lovteksten velkommen. NIM anbefalte at direktøren kun skulle ansettes for ett åremål, og ikke to, slik lovforslaget la opp til, av hensyn til institusjonens uavhengighet. *Avgitt 20. april.*

- **Brev til Stortingets presidentskap om at NIM har fått fornyet A-status**
NIM sendte et brev til Stortingets presidentskap for å informere om at den globale alliansen for nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner (GANHRI) gikk inn for å forlenge NIMs A-status for fem nye år. Akkrediteringen er en anerkjennelse av at NIM opererer i tråd med FNs krav til nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner (Paris-prinsippene). *Sendt 12. oktober.*

RETTSSYSTEMET

- **Skriftlig innspill til Justis- og beredskapsdepartementet om oppfølging av gjennomføring av retten til et effektivt rettsmiddel**
I 2019 ba NIM om at det ble igangsatt et arbeid for å utvide rekkevidden av statens plikt til å gi erstatning for ikke-økonomisk tap etter menneskerettighets-krenkelser. I oppfølgingsbrevet ba NIM departementet om å igangsette en utrednings- og lovgivningsprosess for å sikre gjennomføring av retten til effektivt rettsmiddel etter EMK artikkel 13. *Avgitt 14. januar.*
- **Skriftlig innspill til Riksadvokaten om tvangsmiddelbruk i mindre alvorlige narkotikasaker i lys av Riksadvokatens rapport av 14. februar 2022**
I etterkant av publiseringen av en nasjonal rapport om tvangsmiddelbruk i mindre alvorlige narkotikasaker, kom NIM med skriftlig innspill til Riksadvokaten. NIM gikk gjennom noen utvalgte menneskerettslige problemstillinger, og trakk særlig fram behovet for prosessuelle garantier. *Avgitt 4. mars.*
- **Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om endringer i domstolstruktur**
Etter NIMs syn – holdt opp mot begrunnelsen for domstolsreformen av 2021 som blant annet var å sikre kvalitet i domstolene og dermed rettssikkerheten – var ikke forslaget til endring i domstolstruktur (reversering av domstolsreformen) egnet til å styrke oppfyllelsen av menneskerettighetene. Uavhengig av spørsmålet om reversering, er det uansett viktig å vurdere tiltak som kan styrke kompetansen i de små og dermed mer sårbare rettsstedene. Alle rettssteder bør, etter NIMs syn, ha et fagmiljø og en størrelse som ivaretar en betryggende behandling av alle saker som reiser menneskerettslige spørsmål. *Avgitt 25. april.*

URFOLK OG NASJONALE MINORITETER

- **Skriftlig innspill til Olje- og energidepartementet om NIMs rapport om SP artikkel 27 og oppfølging av Fosen-dommen**
Innspillet ble levert i forbindelse med lanseringen av NIMs rapport «Menneskerettslig vern mot inngrep i samiske bruksområder». NIM redegjorde særlig for rapporten og for betydningen av Fosen-dommen i et menneskerettslig perspektiv. NIM tok også opp spørsmål knyttet til statens menneskerettslige reparasjonsplikt og anmodet departementet om en snarlig oppfølging av Fosen-dommen og effektive tiltak som vil reparere den pågående krenkelsen. *Avgitt 1. april.*

- **Høringsuttalelse til Nærings- og fiskeridepartementet om NOU 2022: 8 Ny minerallov**

I høringssvaret stilte NIM spørsmål ved forslaget om å kunne inngå avtaler om å frasi seg menneskerettighetsbeskyttelsen i SP artikkel 27. NIM påpekte at de rettslige aspektene ved dette ikke var drøftet grundig i NOUen. NIM stilte også spørsmål ved forslagets bestemmelser om konsultasjonsrett, og om terminologien i formålsbestemmelsen. *Avgitt 30. november.*

VOLD OG OVERGREP

- **Skriftlig innspill til Stortingets justiskomite om representantforslag om endringer i straffeloven for å hindre seksuell utnyttelse av barn**

NIM viste til at Norge etter Lanzarotekonvensjonen er forpliktet til å effektivt beskytte barn mot seksuell utnyttelse, og var positiv til en gjennomgang av forholdet mellom straffeloven og forpliktelsene etter konvensjonen. *Avgitt 17. januar.*

- **Høringsuttalelse til Arbeids- og inkluderingsdepartementet om ratifikasjon av ILO-konvensjon nr. 190 om avskaffelse av vold og trakassering i arbeidslivet, og endringer i arbeidsmiljølovens regelverk om trakassering**

NIM mente at ratifikasjon av ILO-konvensjon nr. 190 om avskaffelse av vold og trakassering i arbeidslivet, og de foreslåtte endringene om presiseringer i arbeidsmiljølovens bestemmelser om trakassering og seksuell trakassering, ville kunne bidra til bedre etterlevelse av statens menneskerettslige plikt til å forebygge og bekjempe vold og trakassering, inkludert seksuell trakassering. *Avgitt 8. juni.*

- **Skriftlig innspill til Straffelovrådets arbeid med å gjennomgå straffelovens kapittel om seksuallovbrudd**

I innspillet redegjorde NIM for hvilke krav menneskerettighetene stiller til lovgivning i straffelovens bestemmelser om seksuallovbrudd. NIM mente at menneskerettighetene tilsier at det er behov for at straffebestemmelsene om seksuallovbrudd endres, slik at de i større grad fanger opp ufrivillig seksuell omgang. Situasjoner der en person verbalt eller gjennom annen kommunikasjon har avvist den seksuelle omgangen, er slik NIM ser det ikke tilstrekkelig dekket i dagens straffelovgivning. *Avgitt 17. oktober.*

- **Brev til justis- og beredskapsminister Emilie Enger Mehl med forespørsel om dialogmøte om FNs anbefalinger knyttet til vold mot kvinner**
Sammen med Likestillings- og diskrimineringsombudet sendte NIM et brev til justis- og beredskapsministeren for å be om et dialogmøte om departements oppfølging av FN-organenes anbefalinger til Norges arbeid med vold mot kvinner. *Sendt 27. oktober.*

YTRINGSFRIHET OG PRIVATLIV/PERSONVERN

- **Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om endringer i politiloven og politiregisterloven mv. – PSTs etterretningsoppdrag og behandling av åpent tilgjengelig informasjon**
Samlet sett mente NIM at dette forslaget utgjorde et uforholdsmessig inngrep i EMK artikkel 8, og at forslaget ikke kunne vedtas uten endringer. Forslaget la opp til at PST kunne samle inn og lagre nær sagt alt som er publisert på internett. Dette gjaldt også informasjon publisert åpent i blant annet sosiale medier. Dette ville også omfattet sensitive opplysninger som for eksempel personers legning, politiske eller religiøse ståsted eller helseopplysninger. Forslaget la ikke opp til forhåndskontroll av om innsamlingen og bruken av opplysningene ville være tillatt eller ikke. NIM mente samtidig at etterhåndskontrollen ikke var betryggende. *Avgitt 7. januar.*
- **Høringsuttalelse til Kunnskapsdepartementet om NOU 2022: 2 – Akademisk ytringsfrihet**
I høringsuttalelsen fremhevet NIM særlig at de ytringsutfordringene som utvalget har behandlet ikke bare er utfordringer for academia, men også for resten av samfunnet. En styrket akademisk ytringsfrihet er derfor også av samfunnsmessig betydning. Dette gjelder både formidling, forskning og undervisning. *Avgitt 24. juni.*
- **Høringsuttalelse til Utenriksdepartementet om endringer i eksportkontrollforskriften**
Forslaget innebærer en presisering av at også overføring av akademisk kunnskap kan omfattes av plikten til å søke lisens. Overtredelse av bestemmelsene er straffbart. I høringsuttalelsen pekte NIM på uklarheter i utforming og hjemmelsgrunnlaget, og at dette kan ha en «nedkjølende effekt» på ytrings- og informasjonsfriheten i academia. *Avgitt 27. juni.*

- **Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om dokument-offentlighet i straffesaker**
Høringen gjaldt en utredning innhentet av departementet. NIM ønsket en revisjon av regelverket velkommen. NIM konsentrerte høringssvaret om noen utvalgte menneskerettslige problemstillinger, blant annet om ytrings- og informasjonsfriheten, personvern, samt om uskyldspresumsjonen og videreformidling av informasjon. Innsyn i straffesaksdokumenter reiser prinsipielle spørsmål som berører sentrale menneskerettigheter, som dels står i spenningsforhold til hverandre. Etter NIMs syn er det viktig at disse rettighetene vurderes og avveies både i utformingen av regelverk, og i den konkrete praktiseringen av dette. Dette krever en grundigere vurdering av en del ulike typetilfeller enn utredningen legger opp til. *Avgitt 23. september.*

  - **Høringsuttalelse til Forsvarsdepartementet om endringer i etterretningstjenesteloven**
NIM fokuserte særlig på regelverkets betydning for kildevernet. NIM fremhevet at reelle spørsmål om kildevern nok kan oppstå i flere tilfeller enn det lovteksten og høringsnotatet forutsetter. Videre merket NIM seg at departementet i større grad enn tidligere gikk inn for domstolskontroll ved søk og innhenting. Dette er klart en endring i retning av de kriteriene som EMD etterspør, og som bedre ivaretar hensynene til uavhengighet. Etter NIMs syn ga imidlertid ikke loven og høringsnotatet tilstrekkelig grunnlag for å ta stilling til om domstolsprøvingen ville innebære tilstrekkelig og effektiv rettsikkerhetsgaranti. NIM knyttet også noen kommentarer til EOS-utvalgets kapasitet og kontrollfunksjon. *Avgitt 27. september.*

  - **Høringsuttalelse til Kultur- og likestillingsdepartementet om Europakommisjonens forslag til European Media Freedom Act**
NIM påpekte i høringen at den norske reguleringen allerede verner pressefriheten sterkere enn i det foreslåtte regelverket. Norge kan opprettholde sitt sterkere vern, men NIM pekte på noen hovedområder som bør få oppmerksomhet ved en fremtidig implementering og ved norske myndigheters arbeid fram til da. *Avgitt 15. november.*
-

INNSPILL I FORBINDELSE MED INTERNASJONAL OVERVÅKNING

I 2022 avga NIM to innspill til internasjonale overvåkningsorganer:

- FNs torturkomité (CAT): skriftlig innspill til Norges 9. periodiske rapport. Avgitt 21. mars.
- FNs komité for beskyttelse mot tvungne forsvinninger (CED): skriftlig innspill til komiteens sakliste (List of Issues) til Norge. Avgitt 9. desember.

Tredjepartsintervensjoner

- Tredjepartsintervensjon til EMD i den norske klimasaken *Greenpeace Nordic m.fl. mot Norge*
Sammen med ENNHRI, har NIM inngitt et tredjepartsinnlegg til EMD i den norske klimasaken *Greenpeace Nordic m.fl. mot Norge*. I innlegget pekte ENNHRI særlig på betydningen av offentlig tilgjengelige utredninger av den potensielle klimaeffekten av fremtidige forbrenningsutslipp før det gis tillatelse til å lete etter ny olje og gass. Formålet med dette er å sikre miljø- og demokratihensyn og at menneskerettighetene ivaretas. Avgitt 11. mai.
- Tre tredjepartsintervensjoner til EMDs storkammer i klimasakene *Duarte m.fl. mot Portugal m.fl.*, *KlimaSeniorinnen mot Sveits* og *Carême mot Frankrike*
Tredjepartsintervensjonene ble inngitt sammen med ENNHRI. I innlegget argumenterte ENNHRI for at enhver stat som er part til EMK kan holdes menneskerettslig ansvarlig for effektene alle utslipp *under deres effektive kontroll* har for menneskers liv og helse, og må kutte disse utslippene for å beskytte sine innbyggers rett til liv og privatliv etter EMK artikkel 2 og 8. Avgitt 5. desember.

Rapporter

I 2022 hadde NIM en omfattende produksjon av rapporter. Åtte nye ble utgitt og en fra 2021 ble oppdatert.

Funnene i rapportene har ført til mange medieoppslag og bidratt til at myndighetene har truffet tiltak for å bedre menneskerettighetssituasjonen for ulike grupper. Rapportene som omhandlet menneskerettslig vern mot inngrep i samiske bruksområder og rus og menneskerettigheter var de mest leste rapportene i løpet av året. Alle rapportene er tilgjengelige på nhri.no.

Menneskerettslig vern mot inngrep i samiske bruksområder

Et viktig formål med denne rapporten har vært å vise hvordan de internasjonale menneskerettsbestemmelsene som ivaretar urfolks rettigheter, tolkes i internasjonale organer, i norske domstoler og i forvaltningen.

Rapporten kartlegger innholdet i det menneskerettslige vernet mot inngrep i samiske bruksområder, slik dette fremgår av særlig FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP), og ILO-konvensjon 169 om urfolks rettigheter. FNs menneskerettskomité og Høyesterett har tolket og anvendt disse bestemmelsene, og langt på vei fastlagt innholdet i rettighetsvernet. Forvaltningspraksis om blant annet gruve- og vindkraftindustri er brukt som eksempler. Bestemmelsene gir føringer om effektiv deltakelse i beslutningsprosesser og konsultasjoner, om samlet effekt eller kumulative virkninger av flere inngrep, om hvordan enkelte avbøtende tiltak kan avhjelpe virkningene av et inngrep og om hvilken terskel for krenkelse av SP artikkel 27 som skal anvendes. Disse vurderingene er den røde tråden i rapporten.

Rapporten drøfter også hvordan næringslivets menneskerettsansvar, inkludert gjennom åpenhetsloven, omfatter urfolks rettigheter. NIM anbefaler at det tas grep for å styrke menneskerettslig etterlevelse blant annet når det gjelder konsekvensutredninger, kunnskap om bit-for-bit-nedbygginger og kumulative virkninger, at man vurderer praksisen med å gi tillatelser til å starte utbygginger før saker er endelig avgjort, samt å tydeliggjøre de relevante vurderingstemaene etter SP artikkel 27 i lov eller regelverk. *Utgitt januar 2022.*

Inkorporering av CRPD i norsk rett

I denne rapporten drøftes spørsmålet om mulig motstrid mellom norsk rett og FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) med utgangspunkt i en folkerettslig tolkning av konvensjonens artikkel 12 om rettslig handleevne og artikkel 14 om tvungen helsehjelp. NIM konkluderer med at bekymringen for at inkorporering av CRPD vil føre til stor rettsusikkerhet, synes overdreven. I tillegg peker NIM på at inkorporering av CRPD i menneskerettsloven vil gi mennesker med funksjonsnedsettelse en svært viktig anerkjennelse av deres menneskerettigheter og likestilling, og et signal om at staten tar deres rettigheter på alvor. CRPD er nå den eneste av FNs diskrimineringskonvensjoner som ikke er inkorporert i norsk lovgivning. Inkorporering i menneskerettsloven vil også kunne føre til at konvensjonen får større synlighet og praktisk gjennomslagskraft, for eksempel i norske kommuner og overfor andre instanser som kan pådra staten menneskerettighetsansvar. *Utgitt mars 2022.*

Ny teknologi og menneskerettigheter

Rapporten gir et overblikk over de viktigste menneskerettslige utfordringene som oppstår når teknologiutviklingen gir maskinene en stadig mer sentral plass i forvaltningen av det norske samfunnet. Den digitale omveltningen tegner til å bli en av de mest dramatiske samfunnsendringene i menneskehetens historie. Ny teknologi åpner blant annet opp for helt nye former for samkvem, styring, formidling og kommunikasjon, og gir myndighetene store muligheter til å forbedre måten menneskerettighetene sikres på. Men det er også faretegn. FNs høykommissær for menneskerettigheter advarte i fjor om at ny teknologi kan få svært negative følger dersom den rulles ut uten hensyn til hvordan den påvirker menneskerettighetene. NIM fremmer en rekke anbefalinger om gjennomføringen av gode menneskerettighetsvurderinger ved innføring av ny teknologi, særlig når det innføres helautonome beslutnings-systemer. *Utgitt mars 2022.*

Barns rett til beskyttelse mot vold, overgrep og omsorgssvikt

Formålet med rapporten er å bidra til forebygging og bekjemping av vold, omsorgssvikt og overgrep mot barn. Rapporten gir en oppdatert oversikt over det menneskerettslige rammeverket for myndighetenes plikt til å beskytte barn mot vold, overgrep og omsorgssvikt, samt at den setter dette menneskerettighetsansvaret på dagsordenen.

Vold, overgrep og omsorgssvikt mot barn er et alvorlig samfunnsproblem og har store konsekvenser for barna som utsettes for dette. Selv om vold og overgrep oftest begås mellom privatpersoner, er det likevel myndighetenes ansvar å forebygge og bekjempe dette. Statens myndigheter er forpliktet etter en rekke menneskerettighetsbestemmelser til å beskytte barn mot vold, overgrep og omsorgssvikt, og til å bistå og følge opp de barna som utsettes for dette. Forpliktelsene spenner over flere områder og sektorer, og kan deles inn på følgende måte: Statens myndigheter må kriminalisere, forebygge, identifisere, rapportere, avverge, etterforske og straffeforfølge vold, overgrep og omsorgssvikt mot barn. I tillegg må staten ivareta retten til familieliv og følge opp og reparere krenkelser. De menneskerettslige kildene oppfordrer også statene til å samarbeide internasjonalt om arbeidet med vold og voldsforebygging.

Utgitt april 2022.

Kommuner og menneskerettigheter

Formålet med rapporten er bidra til å sikre ivaretagelsen av menneskerettighetene i kommunene. Dette innebærer å øke kompetansen om menneskerettigheter i kommunene. Landets kommuner har et selvstendig menneskerettighetsansvar, og står i førstelinjen og er de som ivaretar mange av menneskerettighetene i praksis. Rapporten, som først ble utgitt i 2021, ble i 2022 oppdatert på grunn av Høyesteretts kjennelse i Tolga-saken av 17. februar 2022 (HR-2022-401-A).

Rapporten inneholder en rettslig analyse av kommuners rettslige plikt til å ivareta menneskerettighetene overfor sine innbyggere. Videre gjennomgår rapporten funn fra en spørreundersøkelse som ble gjennomført i forbindelse med arbeidet med rapporten, som gir et innblikk i hvordan norske kommuner ser på sitt menneskerettighetsansvar, deres kjennskap til menneskerettighetene og hva de anser som de største menneskerettslige utfordringene.

NIM anbefaler i denne rapporten at kommunene bør styrke juridisk kompetanse om menneskerettigheter og systematisk opplæring i menneskerettigheter, samt styrke arbeidet med gjennomføring av menneskerettighetene. Sentrale myndigheter bør sikre tydelig gjennomføring av menneskerettighetsforpliktelser i regelverk som kommuner forvalter, samt allokere ressurser til gjennomføring av menneskerettighetene i kommunene. *Utgitt november 2021 og oppdatert april 2022.*

Funksjonshemmedes ytringsfrihet – åtte utfordringer

Formålet med rapporten er å styrke det menneskerettslige vernet rundt funksjonshemmedes ytringsfrihet. I rapporten løfter NIM fram noen av ytringsfrihetsutfordringene funksjonshemmede møter, og peker på Norges menneskerettslige forpliktelser på dette området.

Rapporten er basert på funn fra en undersøkelse som NIM gjennomførte i 2021. Gjennom dybdeintervjuer søkte NIM å få kunnskap om hvilke utfordringer personer med ulike funksjonshemminger møter når de ønsker å tilegne seg informasjon og å ytre seg. NIM finner store utfordringer innen åtte områder: manglende tilgang på informasjon, mangelfull fysisk tilgang til ytringsarenaer, hets, trakassering og hatefulle ytringer, selv-sensur og frykt for represalier, barrierer mot deltakelse i det politiske og offentlige liv, utilstrekkelig personlig assistanse, usynliggjøring og stigmatiserende medierepresentasjon og negative holdninger mot funksjonshemmede.

I rapporten gjennomgås også det menneskerettslige rammeverket for funksjonshemmedes ytringsfrihet etter Grunnloven, EMK og CRPD, samt eksisterende forskning på feltet.

I rapporten fremmer NIM anbefalinger til myndighetene om blant annet arbeid mot hets, trakassering og hatefulle ytringer, BPA-ordningen og funksjonshemmedes representasjon i komiteer, utvalg og styrever. Politiske partier og sivilt samfunn anbefales blant annet å utvikle strategier for rekruttering av funksjonshemmede, mens mediene oppfordres til å senke graden av stigmatiserende medierepresentasjon. Kulturinstitusjoner bør på sin side prioritere teksting, tegnspråktolking og tilrettelegging av lyd. *Utgitt mai 2022.*

Holdninger til samer og nasjonale minoriteter i Norge

I rapporten presenteres funn fra en omfattende spørreundersøkelse om befolkningens holdninger til samer og nasjonale minoriteter.¹¹³ Undersøkelsen viser at mange i befolkningen har lite kunnskap om samer og nasjonale minoriteter og at de har lært lite om flere av gruppene i skolen. Rapporten viser at andelen av befolkningen som har observert hatefulle ytringer/hets de siste tolv månedene er størst når det gjelder jøder (19 %) og samer (15 %), etterfulgt av romani/tatere (12 %) og romer (10 %). Observert hets rettet mot samer øker til 33 prosent i Nord-Norge. I tillegg rapporterer over 30 prosent at de har et negativt inntrykk av romer og romani/tatere, og tolv prosent ville mislike å ha disse gruppene som nabo.

På bakgrunn av det som har kommet fram i rapporten fremmer NIM fem anbefalinger for videre arbeid. Disse anbefalingene rettes mot både stat og kommuner, samt andre offentlige organer som har en sentral rolle i kunnskapsoppbygning og i bekjempelse av hets/hatprat.
Utgitt august 2022.

Rus og menneskerettigheter

Rapporten viser at det er flere utfordringer knyttet til realiseringen av menneskerettighetene til personer som bruker ulovlige rusmidler i Norge. Formålet med rapporten er å styrke menneskerettighetsvernet til personer som bruker ulovlige rusmidler. I rapporten viser NIM til statens menneskerettslige forpliktelser på rusfeltet, samt hvor godt de er ivarettatt. Rapporten tar for seg menneskerettslige problemstillinger innenfor tre områder: bruk av straff som reaksjon på befatning med narkotika til eget bruk, rusbrukeres hjelpetilbud og rusbrukeres juridiske vern mot diskriminering. NIM kommer med flere anbefalinger innen alle disse tre områdene. Blant annet anbefaler NIM at menneskerettslige vurderinger må gjennomføres når det tas stilling til spørsmålet om avkriminalisering, at hjelpetilbud og helsetilbud bør styrkes innen flere områder, samt at myndighetene bør utrede behovet for et diskrimineringsvern for personer som bruker rus.
Utgitt september 2022.

¹¹³ Undersøkelsen ble utført av Kantar Public på bestilling fra NIM.

Metaverset og menneskerettigheter

Rapporten, som er skrevet i samarbeid med Teknologirådet, inneholder en kartlegging av hva metaverset er og kan bli, og hva det kan bety for folk, samfunn, politikk og menneskerettigheter. Teknologitviken skjer med lynets hastighet, og politikktviken henger stadig etter. Selv om det er usikkert hvilken form metaverset vil ta, kan vi ikke vente med diskusjonen om hvilke menneskerettslige implikasjoner det vil få. Målet med rapporten er å bidra til å sette dette temaet på dagsorden blant de som har ansvar for politikktviken og fremme oppmerksomhet omkring neste generasjons internett og menneskerettighetenes kår i en virtuell virkelighet. *Utgitt desember 2022.*

Kapittel 5

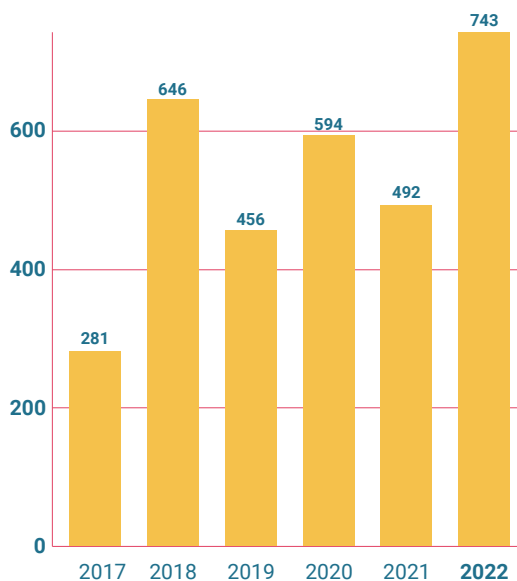
NIMs formidlingsarbeid

NIM har som oppgave å informere om menneskerettighetene og fremme opplæring, utdanning og forskning på menneskerettighetene. Dette innebærer omfattende møte- og foredragsvirksomhet, tilstedeværelse i mediene og høy produksjon av innhold til egne kanaler. I dette kapitlet kan du lese om NIMs formidlingsarbeid i 2022.

NIM i media

NIM skal bidra til å øke kunnskapen om menneskerettigheter i Norge og formidle menneskerettslige vurderinger i aktuelle saker i offentligheten. I 2022 har NIM vært premissleverandør i en rekke nyhetssaker og bidratt til å sette menneskerettslige problemstillinger på dagsordenen i både lokale og nasjonale medier.

I 2022 har temaer som klima og menneskerettigheter, offentliggjøring av begrunnelser for koronatiltak, ytringsfrihet, hatefulle ytringer og inngrep i samiske bruksområder preget menneskerettighetsdebatten, og NIM uttalte seg i saker om blant annet reparasjon av menneskerettighetskrenkelser, Fosendommen, Grunnloven § 112, PSTs metoder for overvåkning, rus og menneskerettigheter, ytringsfrihet i idretten og straffeloven § 185.

Diagrammet viser antall medieoppslag om NIM i perioden 2017–2022.

I løpet av året skrev også NIM en rekke kronikker. Her er et utvalg:

- Juristen: «Sikrer den norske klimaloven et levelig klima for etterslekten?», 7. januar.
- Morgenbladet: «Vi risikerer å bryte menneskerettighetene ved et arbeidsuhell», 3. februar.
- Dagens Næringsliv: «Når koronatiltak griper inn i menneskerettighetene, kreves det mer enn at man viser til en «helhetsvurdering»», 8. februar.
- Nettavisen: «Storebror ser deg: Kina som digital overvåkningskjempe», 12. februar.
- Dagens Næringsliv: «Ikke alle kan marsjere fritt for sine rettigheter. Vi løfter fanen for dem», 7. mars.
- Adresseavisen: «Gåten Agnes og andre brudd på menneskerettighetene», 13. mars.
- Khrono: «Den akademiske frihetens nye former», 15. mars.
- Morgenbladet: «Menneskerettighetene må sitte i ryggmargen», 21. april.
- Vårt Land: «Privatlivets ufred», 25. april.
- Aftenposten: «Norges institusjon for menneskerettigheter blir kritisert på misvisende grunnlag», 29. mai.
- Klassekampen: «Hvem lytter til barna?», 4. juni.
- Adresseavisen: «Vold i nære relasjoner er et menneskerettighetsproblem», 17. juni.
- Vårt Land: «Det gylne lyset», 16. oktober.
- Altinget: «Fortsatt uavklart hvordan menneskerettighetsbruddet på Fosen skal rettes opp», 21. oktober.
- Juristen: «En rettsstat for de minste?», 21. oktober.

- Dagens Næringsliv: «De små, en gigabyte lange», 28. oktober.
- Rett24: «Menneskerettighetsbrudd må repareres», 9. november.
- Trønderdebatt: «Ytr deg om ytringsfriheten!», 20. november.
- Nationen: «Ytringsfrihet: Gult kort til idretten», 25. november.
- Altinget: «Hvilket menneskerettslig vern har sivil ulydighet?», 9. desember.
- Dagsavisen: «Tenk før du deler», 12. desember.

NIMs kanaler

I tillegg til at NIM uttaler seg i mediene, benytter også institusjonen egne kanaler. NIM er til stede i sosiale medier som Facebook, Instagram og YouTube. I tillegg har institusjonen egne nettsider.

På NIMs nettsider, www.nhri.no, publiseres høringsuttalelser, brev og rapporter som NIM produserer. I tillegg skrives det jevnlig nettsaker om temaer som NIM ønsker å løfte fram. I 2022 skrev NIM over 50 artikler til nettsidene. NIM har også innhold på engelsk og nordsamisk på nettsidene.

Besøkstall på NIMs nettsider

År	Sidevisninger	Sidevisninger per dag
2022	261 030	715
2021	176 880	484
2020	169 443	462
2019	143 706	393

Besøkstallene til nettsidene økte med over 47 prosent i 2022, og de mest besøkte sidene var rapportene «Rus og menneskerettigheter» og «Menneskerettslig vern mot inngrep i samiske bruksområder» samt informasjonssiden om EMD.

NIM er en aktiv bruker av sosiale medier, og i 2022 ble det publisert over 400 innlegg i NIMs kanaler. Flest innlegg ble publisert på Facebook (rundt 300), som er NIMs viktigste SoMe-kanal. Innlegg om NIMs rapporter og seminarer, inngrep i samiske bruksområder, rus og menneskerettigheter, bystander-

effekten og reparasjon av menneskerettighetskrenkelser var blant innleggene som engasjerte følgerne mest i 2022. I tillegg fortsatte sendingene av «Menneskerettigheter i hagen» å skape engasjement.

NIM – Norges institusjon for menneskerettigheter

NIM_Norge

NIM – Norges institusjon for menneskerettigheter

Formidlingsprosjekter

I 2022 lanserte NIM og Juridika artikkelserien «Rett skal være rett». I tillegg videreførte NIM strømmekonseptet «Menneskerettigheter i hagen».

Artikkelserie: Rett skal være rett

I februar 2022 lanserte NIM og Juridika artikkelserien «Rett skal være rett». Ikke alt er en menneskerettighet, men noen rettigheter er grunnleggende og universelle. Hvilke utfordringer møter menneskerettighetene i vår tid? Det er temaet for artikkelserien, som tar for seg de viktigste og mest aktuelle menneskerettighetsspørsmålene i Norge og Europa.

Artikler:

- «Retten til å bli glemt: Har mediene sletteplikt?», 4. februar.
- «Samers menneskerettslige vern og Fosen-dommen», 8. april.
- «Samvær etter omsorgsovertakelse – ny rettspraksis fra EMD og Høyesterett», 3. juni.

- «Menneskerettighetene til personer med funksjonsnedsettelse: Er det motstrid mellom FN-konvensjonen og norsk rett?», 21. juni.
- «Det menneskerettslege vernet for funksjonshemma sin ytringsfridom – etter Grunnlova, EMK og CRPD», 14. oktober.

Strømmekonsept: Menneskerettigheter i hagen

I 2022 videreførte NIM strømmekonseptet «Menneskerettigheter i hagen», som går ut på at NIM inviterer ulike gjester til å diskutere menneskerettslige problemstillinger i hagen til NIMs direktør Adele Matheson Mestad. I 2022 ble det produsert tre sendinger, og ved årsskiftet hadde sendingene over 27.000 videovisninger på Facebook.

■ **Menneskerettslig vern mot inngrep i samiske bruksområder**

I episoden diskuterte panelet Fosensaken, reindriftsamers rett til kulturutøvelse og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP), i forbindelse med at NIM lanserte rapporten «Menneskerettslig vern mot inngrep i samiske bruksområder». Deltakere: sametingspresident Silje Karine Muotka, stortingsrepresentant Ola Elvestuen, statssekretær i Olje- og energidepartementet Amund Vik og NIMs regionkontorleder Johan Strömngren. Samtalen ble moderert av NIMs spesialrådgiver Anine Kierulf.

■ **Funksjonshemmedes ytringsfrihet**

I denne episoden diskuterte panelet utfordringer knyttet til funksjonshemmedes ytringsfrihet i forbindelse med at NIM lanserte rapporten «Funksjonshemmedes ytringsfrihet – åtte utfordringer». Deltakere: Aftenposten-kommentator

Frank Rossavik, Sverre Fuglerud fra Norges Blindeforbund og likestillings- og diskrimineringsombud Bjørn Erik Thon. Samtalen ble moderert av NIMs direktør Adele Matheson Mestad.

■ **Ny åpenhetslov**

I denne episoden diskuterte panelet den nye åpenhetsloven, som plikter selskaper å arbeide aktivt for å kartlegge, vurdere og håndtere menneskerettighetsrisikoer i virksomheten sin. Deltakere: Lederen for Norges OECD-kontaktpunkt Frode Elgesem, Christoffer Bjørnum fra Forbrukertilsynet og NIMs assisterende direktør Gro Nystuen. Samtalen ble moderert av NIMs spesialrådgiver Anine Kierulf.

Totalt har NIM laget 19 sendinger av «Menneskerettigheter i hagen». Alle sendingene er tilgjengelige på NIMs Facebook-side og på [nhri.no](https://www.nhri.no).

Arrangementer

Møte- og foredragsvirksomhet utgjør en stor og viktig del av NIMs formidlingsarbeid. I 2022 deltok NIM på mellom 400 og 500 arrangementer og møter i regi av eksterne eller NIM.

Egne arrangementer

Hvert år arrangerer NIM en rekke egne seminarer, debatter og samtaler om ulike menneskerettslige temaer, i både inn- og utland. I 2022 arrangerte NIM eller var medarrangør for 17 arrangementer.

- Menneskerettigheter i hagen: Digital lansering av NIMs rapport «Menneske-

rettslig vern mot inngrep i samiske bruksområder». 21. januar.

- Lansering av NIMs årsmelding for 2021. 30. mars.
- Lansering av NIMs rapport «Barns rett til beskyttelse mot vold, overgrep og omsorgssvikt». 5. april.
- Digitalt seminar i forbindelse med FNs permanente forum for urfolkssaker: «Human Rights Protection against

- Interference in Traditional Sami Areas», i regi av NIM og Sametinget. 5. mai.
- Menneskerettigheter i hagen: Digital lansering av NIMs rapport «Funksjonshemmedes ytringsfrihet – åtte utfordringer». 12. mai.
  - Seminar om ytringsfrihet i Bergen fengsel. 13. mai.
  - Menneskerettigheter i hagen: Åpenhetsloven. 15. juni.
  - Seminar under Arendalsuka: «Barnas rettsstat – om barns rettslige handleevne», i regi av Advokatforeningen, Redd Barna, Ung Rettshjelp og NIM. 16. august.
  - Digitalt lanseringsseminar: NIMs rapport om holdninger til samer og nasjonale minoriteter. 26. august.
  - Seminar: «Menneskerettslig vern mot inngrep i samiske bruksområder». 15. september.
  - Frokostseminar: «Barn og rus: Er hjelpe-tilbudet godt nok?». 21. oktober.
  - Lærerseminar om konspirasjonsteorier, i regi av Fritt Ord og NIM. 1. november.
  - Rundebordsmøte om klima og menneskerettigheter, i regi av NIM, Barneombudet, Redd Barna og Amnesty Norge. 4. november.
  - Seminar under FNs klimatoppmøte (COP27): «Taking stock of climate change and human rights – what's new since COP26, and what to expect going forward?». 10. november.
  - Frokostseminar: «Rus og rettigheter: Får rusavhengige den hjelpen de trenger?». 15. november.
  - Seminar om menneskerettigheter i metaverset, i regi av NIM og Teknologirådet. 5. desember.
  - Frokostseminar: «Straff og rus: Hva sier menneskerettighetene?». 6. desember.
- Andre arrangementer og møter**
- I tillegg til å arrangere egne arrangementer, holder NIM foredrag og innlegg og er deltaker på arrangementer, møter, kollokvier, seminarer og debatter i regi av andre, både nasjonalt og internasjonalt. NIM tar også selv initiativ til mange møter i løpet av et år. Her er et utvalg av arrangementene og møtene NIM deltok på i 2022 (i regi av eksterne eller NIM):
- Møte med justis- og beredskapsminister Emilie Enger Mehl om flere temaer, deriblant forholdene i norske fengsler, maktbruk mot barn og EMK artikkel 13. 24. januar.
  - Dialogmøte med utviklingsminister Anne Beathe Tvinninge om menneskerettigheter og næringsliv. 27. januar.
  - Dialogmøte med utenriksminister Anniken Huitfeldt om samarbeid med sivilsamfunn om oppfølging av FNs anbefalinger til Norge, i regi av NGO-forum. 31. januar.
  - Møte med klima- og miljøminister Espen Barth Eide om klima og menneskerettigheter. 7. februar.
  - Møte med KS om kommunenes menneskerettighetsansvar. 9. februar.
  - Paneldeltaker under Urfolksforelesningen 2022, i regi av LawTransform (UiB). 10. februar.
  - Møte med utenriksminister Anniken Huitfeldt om ytringsfrihet og Utenriksdepartementets menneskerettighetsagenda. 7. mars.

- Ordstyrer og paneldeltaker på arrangementet «Klimasøksmål jorden rundt – hvem, hva, hvorfor?», under klimafestivalen Varmere Våtere Villere. 9. mars.
- Overlevering av NIMs rapport «Kommuner og menneskerettigheter» til kommunal- og distriktsminister Bjørn Arild Gram. 23. mars.
- Overlevering av NIMs årsmelding 2021 til første visepresident Svein Harberg i Stortingets presidentskap. 29. mars.
- Møte med Riksadvokaten og Politidirektoratet om tvangsmiddelbruk i mindre alvorlige narkotikasaker. 1. april.
- Foredrag om barns rettigheter under Barn- og ungekongressen 2022. 25. april.
- Foredrag om klima og menneskerettigheter fra et norsk perspektiv under seminaret «Climate and sustainability lawsuits – how to reduce the risk?», i regi av Wiersholm. 3. mai.
- Møte med EMDs president Robert Spanó om menneskerettigheter og EMDs arbeid. 12. mai.
- Foredrag om menneskerettslige rammer for bruk av makt mot barn for Makt-middelutvalget. 19. mai.
- Studiebesøk til Romerike fengsel, Ullersmo avdeling. 31. mai.
- Paneldeltaker i debatten «I lomma på algoritmene?» under Norsk Litteraturfestival, i regi av Innlandet fylkesbibliotek, Norsk Bibliotekforening. 1. juni.
- Deltaker under Sametingets plenumsbehandling av NIMs årsmelding 2021. 15. juni.
- Overlevering av NIMs rapport «Funksjonshemmedes ytringsfrihet – åtte utfordringer» til kultur- og likestillingsminister Anette Trettebergstuen. 20. juni.
- Møte med barne- og familieminister Kjersti Toppe om behov for bedre systemer for å ivareta barns rett til medvirkning på systemnivå. 20. juni.
- Dialogmøte med FNs spesialrapportør for klima og menneskerettigheter. 22. juni.
- Innlegg om mandatet til FNs spesialrapportør for klima og menneskerettigheter i FNs menneskerettighetsråd. 23. juni.
- Arendalsuka: Paneldeltaker under debatten «For syk til å være i fengsel, for frisk for psykiatrien», i regi av Kriminalomsorgen. 16. august.
- Arendalsuka: Paneldeltaker under Minotenks lansering av rapporten «Kunnskapsoppsummering om rasisme og diskriminering». 16. august.
- Arendalsuka: Paneldeltaker under debatten: «Kampen om Funkis-konvensjonen – Det neste steget for menneskerettigheter i Norge?», i regi av FFO og Unge funksjonshemmede. 18. august.
- Stand på Oslo Freedom of Expression Festival. 3. september.
- Årlig administrativt kontaktmøte med Sametinget. 14. september.
- Møte med sametingspresident Silje Karine Muotka om menneskerettslige utfordringer for samer. 15. september.
- Paneldeltaker under Rettssikkerhetskonferansen 2022. 21. september.
- Presentasjon av NIMs rapport «Rus og menneskerettigheter» på Rusreformkonferansen, i regi av Foreningen Tryggere Ruspolitikk. 23. september.
- Stand på Karrieredagene 2022 ved Det juridiske fakultet ved UiO. 23. september.
- Paneldeltaker under Folkerettskonferansen 2022, i regi av Forsvarsdeparte-

- mentet, Forsvarets høgskole og Norges Røde Kors. 29. september.
- Foredragsholder og paneldeltaker under Oslo International Environmental Law Conference 2022. 4.–6. oktober.
  - Foredrag på webinar «Likeverdige tjenester og forebygging av samehets og diskriminering», i regi av Likestillings-senteret KUN og Sametinget. 5. oktober.
  - Møte med GANHRI's akkrediteringskomité om NIMs status som nasjonal menneskerettighetsinstitusjon. 6. oktober.
  - Møte med Sonja Victorias Stiftelse om barns rettigheter i forbindelse med utforming av offentlige bygg. 14. oktober.
  - Paneldeltaker under fagdag om hatprat mot nasjonale minoriteter og samer, i regi av Rådet for flerkulturelle minoriteter i Oslo. 18. oktober.
  - Foredrag om de norske barneverns-sakene under Nordisk Dommerseminar i København. 28. oktober.
  - Paneldeltaker på seminaret «Hat-kriminalitet og politisk kritikk – hvor går grensen?», i regi av Den Norske Kriminalistforening. 3. november.
  - FNs klimatoppmøte (COP27): Innspillsmøte med klima- og miljøminister Espen Barth Eide om klima og menneskerettigheter. 8. november.
  - Konferansier under Raftokonferansen 2022. 12. november.
  - Paneldeltaker i samtalen «Passive tilskuere til hatprat – hva kan og bør vi gjøre?», i regi av Stopp hatprat. 16. november.
  - Foredrag om ytringsfrihet for lærere under Kompetansenettverksdagen, i regi av Viken fylkeskommune. 16. november.
  - Foredrag om voldsutsattes rettigheter under Krisesentersekretariatets fagkonferanse. 21. november.
  - Studiebesøk til Danmarks NHRI (Institut for menneskerettigheter). 29. november.
  - Overlevering av NIMs rapport «Rus og menneskerettigheter» til barne- og familieminister Kjersti Toppe. 2. desember.
  - Foredrag om åpenhetsloven under Åpenhetskonferansen 2022, i regi av Forbrukertilsynet. 7. desember.
  - Flere arbeidsmøter med sivilsamfunn om oppfølging av FNs anbefalinger til Norge, i regi av NIM og LDO.
  - Månedlige møter med direktøren for Danmarks NHRI (Institut for menneskerettigheter).
  - Flere møter i ENNHRI-nettverket.

Kapittel 6

Om NIM

I 2022 vedtok Stortinget ny NIM-lov, og den globale alliansen for nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner (GANHRI) gikk inn for å fornye NIMs A-status for fem nye år. I dette kapitlet kan du også lese mer om NIMs mandat og NIMs styre og ansatte.

NIMs mandat

FN anbefaler alle stater å ha en nasjonal institusjon for menneskerettigheter som fremmer og beskytter menneskerettighetene nasjonalt. Stortinget etablerte i 2015 NIM for å ivareta denne rollen i Norge.

NIM er et uavhengig offentlig organ, som er organisatorisk tilknyttet Stortinget. NIMs hovedoppgave er å fremme og beskytte menneskerettighetene i Norge, jf. NIM-loven § 1. Dette gjøres særlig ved å

- overvåke menneskerettighetenes stilling i Norge
- gi råd til Stortinget, regjeringen, forvaltningen og Sametinget
- informere om menneskerettighetene
- være en brobygger mellom myndighetene og sivilsamfunnet

NY NIM-LOV VEDTATT AV STORTINGET

I desember 2022 vedtok Stortinget ny NIM-lov, som en oppfølging av evalueringen av NIM og Harberg-utvalgets innstilling. Dette er noen av endringene:

- NIMs direktør oppnevnes av styret og ikke lenger av Stortinget.
- Adgang til ny åremålsoppnevning av direktør for ytterligere en periode på seks år.
- Justering av bestemmelsen om adgang til gjenoppnevning av styremedlemmer. Ingen kan sitte i styret i mer enn to perioder.
- NIM-instruksen oppheves og integreres i NIM-loven.
- Det er lagt inn en ny bestemmelse som fastslår at NIM har adgang til å avgis særskilt melding til Stortinget.
- NIMs styre skal fastsette personalreglementet og økonomireglementet.

NIM-loven er tilgjengelig på lovdata.no.

Disse oppgavene ivaretas blant annet gjennom å avgi høringsuttalelser til lovforslag, offentlige utredninger og skriftlige innspill til Stortinget, departementer, Sametinget og andre aktører. NIM skriver også kronikker, artikler, rapporter og innlegg til domstolene i saker som berører prinsipielle menneskerettighetsspørsmål. Institusjonen gjør i tillegg egne undersøkelser og har dialog med sivilsamfunn, ombudene, fagmiljøer og andre aktører om menneskerettslige temaer. NIM utarbeider også rapporter og innspill til internasjonale overvåkningsorganer og overvåker og følger med på menneskerettighetssituasjonen i Norge.

NIM har hovedkontor i Oslo og et mindre kontor i Kautokeino. NIM ledes av et styre og en direktør.

Styret

NIMs styre består av fem medlemmer:

- Marit Berger Røsland, styreleder
- Nils Asbjørn Engstad, nestleder
- Gro Dikkanen, styremedlem
- Jan E. Helgesen, styremedlem
- Anne-Sofie Syvertsen, styremedlem

Styret har det overordnede ansvaret for NIMs faglige virksomhet, økonomi og drift. Stortinget velger styret, herunder leder og nestleder. NIMs nåværende styre er valgt for tidsrommet 1. juli 2019–30. juni 2023. Det ble avholdt seks styremøter i 2022, fem ordinære og ett ekstraordinært. Protokoller fra styremøtene og mer informasjon om styret er tilgjengelig på NIMs nettsider.

NIM EVALUERT AV GANHRI

- Alle nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner med A-status evalueres hvert femte år.
- I 2022 ble NIM evaluert, og GANHRI gikk inn for å fornye NIMs A-status for fem nye år.
- Å bli tildelt A-status er en anerkjennelse av at NIM opererer i tråd med de kravene som FN stiller til nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner.
- Blant de 120 medlemmene av GANHRI har 89 A-status og 31 B-status.

Ansatte

NIMs daglige virksomhet ledes av en direktør. I mars 2019 ble Adele Matheson Mestad direktør for NIM, for en periode på seks år.

NIMs ansatte per januar 2023:

Direktører:

- **Adele Matheson Mestad**, direktør
- **Gro Nystuen**, assisterende direktør

Øvrig ledelse:

- **Jenny Sandvig**, fagdirektør
- **Vidar Strømme**, fagdirektør
- **Birgitte Bøgh-Olsen**, kontorsjef

Analyseenheten:

- **Johan Strömngren**, regionkontorleder (Kautokeino)
- **Kirsten Kolstad Kvalø**, seniorrådgiver
- **Thomas Berge**, seniorrådgiver
- **Stine Langlete**, seniorrådgiver
- **Hannah Cecilie Brænden**, rådgiver
- **Mathilde Palm Strand Wilhelmsen**, rådgiver
- **Mina Haugen**, rådgiver (Kautokeino)
- **Vilde Tennfjord**, rådgiver
- **Anine Kierulf**, spesialrådgiver (20 %)
- **Cecilie Hellestveit**, spesialrådgiver (20 %)
- **John Bernhard Henriksen**, spesialrådgiver (10 %, Kautokeino)
- **Petter Wille**, spesialrådgiver på timesbasis
- **Erik Møse**, spesialrådgiver på timesbasis

Overvåkningsenheten:

- **Kristin Høgdahl**, seniorrådgiver
- **Peter Dawson**, seniorrådgiver
- **Eivind Digranes**, rådgiver
- **Jan-Paul Brekke**, spesialrådgiver (20 %)

Kommunikasjonsenheten:

- **Magnus Eide**, seniorrådgiver
- **Nora Vinsand**, seniorrådgiver

Administrasjonsenheten:

- **Anders Bals**, seniorrådgiver (Kautokeino)
- **Trude Undheim**, seniorkonsulent (60 %)

Ansatte i permisjon:

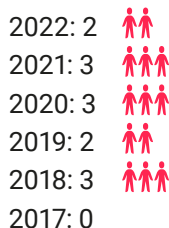
- **Ilia Utmedlize**, seniorrådgiver
- **Anders Broderstad**, rådgiver (Kautokeino)

Nøkkeltall

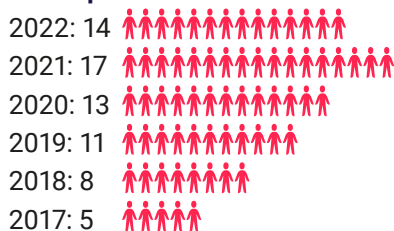
Antall ansatte:

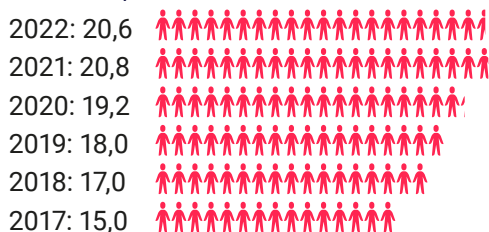
Antall ansatte i 100 % permisjon:

Antall praktikanter:

Antall utførte årsverk:

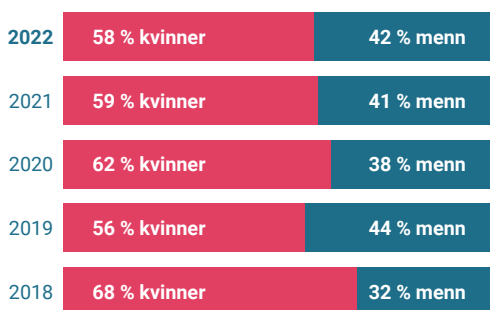
Nøkkeltallene for antall ansatte og antall ansatte i permisjon er innhentet ved års-

skiftet. Antall praktikanter og antall utførte årsverk er summen for hele året.

Rapportering etter likestillings- og diskrimineringsloven § 26

Kjønnslikestilling 2022

NIM ønsker en kjønnsbalanse i staben og har søkelys på dette i rekrutteringsarbeidet. Kjønnsbalansen blant de ansatte var i 2022 42 prosent menn og 58 prosent kvinner.

Oversikt over kjønnsfordelingen blant de ansatte i NIM i perioden 2018–2022.

Ledergruppen består som i 2021 av 80 prosent kvinner.

NIM har også fokus på likestilling i lønnsutviklingen. I 2022, som i 2021, var det kvinnene som hadde den høyeste gjennomsnittslønnen i NIM. Dette skyldes i hovedsak at det er flere kvinnelige enn mannlige ledere i NIM, som drar opp snittlønnen. I de lokale lønnsforhandlingene har partene i 2022 hatt lønnslikestilling som en av flere prioriteringer. NIM har også i sin lønnspolitikk tiltak som blant annet sikrer at ansatte som er ute i permisjon, ikke blir hengende etter lønnsmessig.

Gjennomsnittlig årslønn i 2022: 811 213 kr
Gjennomsnittslønn kvinner i 2022: 832 978 kr
Gjennomsnittslønn menn i 2022: 777 576 kr

Seniorrådgivere

(33,3 % kvinner, 66,7 % menn i utvalget):

Gjennomsnittslønn menn: 740 699 kr
Gjennomsnittslønn kvinner: 765 820 kr

Rådgivere

(66,7 % kvinner, 33,3 % menn i utvalget):

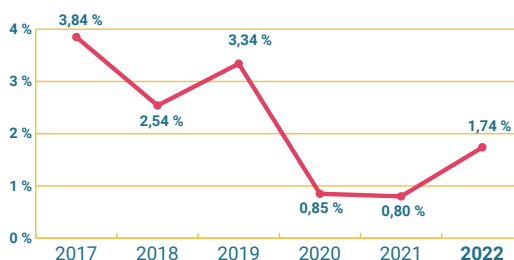
Gjennomsnittslønn menn: 629 669 kr
Gjennomsnittslønn kvinner: 639 150 kr

Øvrig arbeid knyttet til likestilling og diskriminering

NIM har en HR-strategi som blant annet inneholder mål og tiltak for kompetanseutvikling for alle ansatte. Det er også et uttalt mål i denne strategien at NIM skal bidra i statens inkluderingsdugnad.

Sykefravær

Sykefraværet i 2022 var på 1,74 prosent. Dette er en økning sammenliknet med året før, men fortsatt en god del lavere enn landsgjennomsnittet. Det legemeldte sykefraværet var 0,11 prosent.

Oversikt over sykefraværet i NIM i perioden 2017–2022.

Rådgivende utvalg

Styret har oppnevnt et rådgivende utvalg som skal bidra med informasjon, råd og innspill til NIMs arbeid. Utvalget er bredt sammensatt og består av 15 medlemmer med relevant kompetanse. I 2022 ble det avholdt fire møter. Les mer om rådgivende utvalg og sammensetningen på NIMs nettsider.

Henvendelser fra enkeltpersoner

NIM skal ikke behandle enkeltsaker om krenkelser av menneskerettigheter. Dette ivaretas av andre aktører, som de ulike ombudsordningene, nemnder og domstolene. NIM kan imidlertid veilede om nasjonale og internasjonale klageordninger. I 2022 mottok NIM om lag 208 henvendelser fra enkeltpersoner. NIM svarer på alle enkelthenvendelser og går også gjennom henvendelsene to ganger i året for å kartlegge om disse henvendelsene viser utfordringer som NIM bør ta tak i på systemnivå.

Ressursbruk

NIMs bevilgning i 2022 var på 26 040 000 kr, i tillegg til overførte ubrukte midler fra 2021 på 475 000 kr. Total disponibel ramme for 2022 har dermed vært 26 515 000 kr. NIM er samlokalisert med Sivilombudet og skal i henhold til *Innst. 240 S (2013–2014)* være administrativt tilknyttet Sivilombudet. I 2022 har NIM betalt Sivilombudet 2 262 153 kr til dekning av utgifter til husleie og kjøp av administrative tjenester. Disse utgiftene er regnskapsført hos Sivilombudet, men belastet NIMs bevilgning. I statsregnskapet fremkommer disse som utgiftsføringer i Sivilombudets regnskap. Lønnsrelaterte utgifter i 2022 beløp seg til 21 126 357 kr. Utgifter til drift, inkludert Sivilombudets belastninger, utgjorde 5 823 334 kr, mens utgifter til investeringer utgjorde 19 099 kr. Det er mottatt 48 484 kr i syke- og foreldrepengerefusjon. NIMs regnskap for 2022 endte derfor opp på et overforbruk på 455 455 kr. Merforbruket oppsto i hovedsak grunnet økte energikostnader og at IKT-tjenester og infrastruktur økte mer i pris enn forventet.

Årsregnskapet med noter og styrets beretning følger som vedlegg til årsmeldingen.

Vedlegg

Årsregnskap 2022

Styrets beretning

1. Innledning

Med dette legges det fram årsregnskap for Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) for 2022. Det legges fram et årsregnskap i tråd med økonomiregelverkets bestemmelse pkt. 3.4, og ikke en fullstendig årsrapport, jf. økonomiregelverkets bestemmelse pkt. 2.3.3, jf. lov om Norges institusjon for menneskerettigheter § 6. Fyllestgjørende informasjon om virksomheten rapporteres til Stortinget i NIMs årsmelding for 2022, Dokument nr. 6 (2022–2023). Virksomheten fører regnskap iht. kontantprinsippet.

2. Formål

Stortinget vedtok 19. juni 2014 ifm. behandlingen av Innst. 240 S (2013–2014), jf. Dokument 8:32 S (2013–2014) å opprette Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter fra 1. juni 2015, organisatorisk underlagt Stortinget. Navnet på institusjonen ble endret til Norges institusjon for menneskerettigheter fra 1. januar 2023. NIMs oppgaver følger av Lov om Norges institusjon for menneskerettigheter av 22. mai 2015, endret 20. desember 2022.

NIMs mandat er å fremme og beskytte menneskerettighetene i tråd med Grunnloven, menneskerettsloven og øvrige lovgivning, internasjonale traktater og folkeretten

for øvrig. NIM skal blant annet overvåke og rapportere om menneskerettighetenes stilling i Norge, herunder gi råd til Stortinget, Sametinget, regjeringen og andre offentlige og private organer om gjennomføringen av menneskerettighetene i Norge.

3. Bekreftelse

Årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten pkt. 3.4.1 og Finansdepartementets rundskriv R-115 om utarbeidelse og avleggelse av statlige virksomheters årsregnskap. Regnskapet gir et dekkende bilde av NIMs disponible bevilgninger, regnskapsførte utgifter, inntekter, eiendeler og gjeld.

4. Vesentlige forhold

I 2022 har NIM disponert samlede tildelinger på kr 26 515 000. NIM har regnskapsført utgifter på kr 24 708 302 og avgitt belastningsfullmakter på til sammen kr 2 262 153, jf. bevilgningsregnskapet og note B. Samlet sum kr 26 970 455. Dette ga NIM et merforbruk mot samlet tildeling 2022 på kr 455 455, jf. note B.

Merforbruket kan i all hovedsak forklares med økte energikostnader og en generell høy prisstigning gjennom hele året. Blant annet økte energikostnadene for NIM med kr 174 000 fra 2021 til 2022. Samlet sett økte driftskostnadene med kr 587 000 (11,2 %) fra 2021 til 2022, som er cirka kr

440 000 over det NIM hadde budsjettert med (2,8 %). Av dette utgjør en ikke-budsjettert, men nødvendig oppgradering av IKT-systemene for å sikre seg at institusjonen har et fungerende arkivsystem, cirka kr 240 000.

Merforbruket på kr 455 455 behandles i en egen prosess av Stortingets presidentskap.

NIM hadde ved årets slutt en leverandørgjeld på kr 410 337 (kostnader påløpt i 2022 med forfall i 2023), se note 9. Endringer i pensjonsmodellen fra 2021 til 2022 gir også kr 639 375 som annen kortsiktig gjeld, se note 9.

Institusjonens ledelse består av et styre og en direktør. Styret har det overordnede ansvaret for institusjonens faglige virksomhet, økonomi og drift, og er oppnevnt av Stortinget jf. § 6. Styret avholdt seks møter i løpet av 2022. NIMs direktør leder en ledergruppe med assisterende direktør, kontorsjef og to fagdirektører. NIM har to kontorer. Ett kontor ligger Oslo, samlokalisert med Sivilombudet jf. Innst. 240 S (2013–2014) hvor det fremgår at NIM skal være administrativt tilknyttet Sivilombudet. NIM har også et kontor i Kautokeino med fem faste ansatte.

NIM har i 2022 22 faste og tre midlertidige stillinger. I tillegg har NIM to timelønnte jurister tilknyttet organisasjonen på pensjonistvilkår. Antall årsverk er redusert med 0,18 fra året før, til 20,57 årsverk i 2022, jf. note 2. Inkludert i det totale årsverktallet er også 14 timelønnte praktikanter på kortere eller lengre kontrakter i 2022, med til sammen 1,05 årsverk.

Utbetalinger til lønn og sosiale utgifter som er regnskapsført på kapittel 45 beløp seg til kr 21 126 357, jf. note 2, mot kr 20 598 195 i 2021. Dette er en endring på 2,6 prosent, som er litt lavere enn den generelle lønnsveksten på rundt 4 prosent. Lønnsandel av driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet for kapittel 45 er om lag 78 prosent, som er en endring fra 79 prosent i 2021. Av de totale lønnskostnadene utgjør kr 208 085 styrehonorarer.

NIMs øvrige driftskostnader utgjorde totalt kr 5 823 334 i 2022. Av dette er kr 3 561 181 regnskapsført på kapittel 45 til annen drift, jf. note 3. Dette er kostnader til leie og drift av lokaler i Kautokeino, kostnader til kjøp av eksterne tjenester, reisekostnader og kontorkostnader, samt innkjøp av utstyr og inventar.

I tillegg har det påløpt utgifter hos Sivilombudet på kr 2 262 153, hovedsakelig knyttet til leie av lokaler i Oslo. Dette beløpet er regnskapsført hos Sivilombudet, men belastet NIMs bevilgning. Disse utgiftene omfatter i tillegg til leie og drift av lokaler også utgifter til lønns- og regnskaps-tjenester og andre kontorkostnader, samt enkelte andre driftsutgifter, jf. note 3.

Utbetalinger som NIM har regnskapsført på kapittel 45 til investeringer utgjør kr 19 099, jf. note 5.

Mellomværende med statskassen utgjorde per 31. desember 2022 kr -1 420 095. Oppstillingen av artskontorrapporteringen viser hvilke eiendeler og gjeld mellomværendet består av. Foruten rapportert

mellomværende hadde NIM en påløpt leverandørgjeld på kr 410 337 som ikke er betalt i 2022 og derfor ikke fremkommer som utgift i årsregnskapet, jf. opplysninger om avregning med statskassen i note 9.

NIM har ikke kapitalposter i statens kapitalregnskap, eller finansielle anleggsmidler i form av investeringer i aksjer og selskapsandeler.

Tilleggsopplysninger

Riksrevisjonen er ekstern revisor for NIM. Årsregnskapet for 2022 er ikke ferdig revidert. Revisjonsberetningen antas å foreligge innen utløpet av annet kvartal 2023.

Oslo, 20. februar 2023

Marit Berger Røsland
Styreleder

Adele Matheson Mestad
Direktør

Oppstilling av bevilgningsrapportering 2022

Utgiftskapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling*	Regnskap 2022	Merutgift (-) og mindreutgift
0045	Driftsutgifter	01			26 515 000	24 708 302	1 806 698
1633	Nettoordning, statlig MVA	01			0	583 986	
<i>Sum utgiftsført</i>					26 515 000	25 292 289	

Inntektskapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst		Samlet tildeling*	Regnskap 2022	Merinntekt og mindreinntekt(-)
5309	Tilfeldige inntekter	29			0	35 788	
5700	Folketrygdens inntekter	72			0	2 241 836	
<i>Sum inntektsført</i>					0	2 277 623	

Netto rapportert til bevilgningsregnskapet

23 014 665

Kapitalkontoer

60094101	Norges ank KK /innbetalinger					58 144	
60094102	Norges Bank KK/utbetalinger					-22 426 681	
700080	Endring mellomværende statskassen					-646 128	
<i>Sum rapportert</i>						0	

Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12)

		31.12.2022	31.12.2021	Endring
700080	Mellomværende med statskassen	-1 420 095	-773 967	-646 128

* Samlet tildeling skal ikke reduseres med eventuelle avgitte belastningsfullmakter (gjelder både for utgiftskapitler og inntektskapitler).
Se note B *Forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overførbart beløp til neste år* for nærmere forklaring.

Note A Forklaring av samlet tildeling utgifter

Kapittel og post	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
0045 01	475 000	26 040 000	26 515 000

Note B Forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overførbart beløp til neste år

Kapittel og post	Stikkord	Mer-utgift (-)/mindre utgift	Utgiftsført av andre iht. avgitte belastningsfullmakter** (-)	Merutgift (-)/mindre utgift etter avgitte belastningsfullmakter	Merinntekter / mindreinntekter (-) iht. merinntektsfullmakt	Omdisponering fra post 01 til 45 eller til post 01/21 fra neste års bevilgning	Innsparinger (-)	Sum grunnlag for overføring	Maks. overførbart beløp *	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten
0045 01		1 806 698	-2 262 153	-455 455				-455 455	1 302 000	0

* Maksimalt beløp som kan overføres er 5 % av årets bevilgning på driftspostene 01–29, unntatt post 24 eller sum av de siste to års bevilgning for poster med stikkordet «kan overføres». Se årlig rundskriv R-2 for mer detaljert informasjon om overføring av ubrukte bevilgninger.

Forklaring til bruk av budsjettfullmakter:

** Avgitte belastningsfullmakter (utgiftsført av andre på utgiftskapitler og inntektsført av andre på inntektskapitler) Sivilombudet (SOMB) belaster Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) på kapittel 45 post 01 for utgifter ifm. samlokalisering og administrative tjenester. Den avgitte belastningsfullmakten fra NIM til SOMB er på NOK 2 250 000.

Se note 3 for detaljert oppstilling av den avgitte belastningsfullmakten.

Mulig overførbart beløp:

NIM har ikke søkt om overføringer fra 2022 til 2023. Merforbruket på kr. 455 455 behandles i en egen prosess av Stortingets presidentskap.

Oppstilling av artskontorapporteringen 2022

	Note	2022	2021
Driftsinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetalinger fra gebyrer	1	0	0
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	1	0	0
Salgs- og leieinnbetalinger	1	0	0
Andre innbetalinger	1	0	1 730
<i>Sum innbetalinger fra drift</i>		0	1 730
Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetalinger til lønn	2	21 126 357	20 598 195
Andre utbetalinger til drift	3	3 561 181	3 249 045
<i>Sum utbetalinger til drift</i>		24 687 538	23 847 241
Netto rapporterte driftsutgifter		24 687 538	23 845 511
Investerings- og finansinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetaling av finansinntekter	4	0	0
<i>Sum investerings- og finansinntekter</i>		0	0
Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetaling til investeringer	5	19 099	123 563
Utbetaling til kjøp av aksjer	5, 9 del B	0	0
Utbetaling av finansutgifter	4	1 665	0
<i>Sum investerings- og finansutgifter</i>		20 764	123 563
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter		20 764	123 563
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten			
Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer m.m.	7	0	150
<i>Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten</i>		0	150
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten			
Utbetalinger av tilskudd og stønader	8	0	0
<i>Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</i>		0	0

	Note	2022	2021
Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler			
Gruppelivsforsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		35 788	37 312
Arbeidsgiveravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		2 241 836	2 089 340
Nettoføringsordning for merverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		583 986	685 700
<i>Netto rapporterte utgifter på felleskapitler</i>		-1 693 637	-1 440 952
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet		23 014 665	22 527 971
Oversikt over mellomværende med statskassen			
Eiendeler og gjeld		2022	2021
Fordringer på ansatte		0	0
Kontanter		0	0
Bankkontoer med statlige midler utenfor Norges Bank		0	0
Skyldig skattetrekk og andre trekk		-780 720	-780 132
Skyldige offentlige avgifter		0	0
Avsatt pensjonspremie til Statens pensjonskasse****		-639 883	0
Mottatte forskuddsbetalinger		0	0
Lønn (negativ netto, for mye utbetalt lønn m.m)		508	6 165
Differanser på bank og uidentifiserte innbetalinger		0	0
Sum mellomværende med statskassen	9	-1 420 095	-773 967

**** I forbindelse med omleggingen av pensjonspremiemodellen til SPK i 2022, ble også faktureringen fra SPK lagt om. I 2021 hadde faktura for pensjonspremie for 6. termin betalingsfrist i desember, mens pensjonspremie for 6. termin i 2022 ble fakturert i desember med betalingsfrist i januar 2023. Pensjonsutgiften etter omleggingen av pensjonspremiemodellen skal fremdeles være lik fakturert pensjonspremie fra SPK. Balansekontanter koblet mot mellomværende med statskassen benyttes for å utgiftsføre terminfaktura for 6. termin 2022 og eventuell tilleggsfaktura fra SPK, selv om disse ikke er betalt i 2022, jf. henholdsvis rundskriv R-118 Regnskapsføring av pensjonspremie for statlige virksomheter og rundskriv R-8/2022 Regnskapsføring av ikke utbetalte lønnsmidler ifm. lønnsoppgjøret 2022 og konsekvenser av manglende rapportering i november for fakturering og regnskapsføring av pensjonspremie fra SPK.

Noter

Note 1 Innbetalinger fra drift

	2022	2021
<i>Innbetalinger fra gebyrer</i>		
Sum innbetalinger fra gebyrer	0	0
<i>Innbetalinger fra tilskudd og overføringer</i>		
Sum innbetalinger fra tilskudd og overføringer	0	0
<i>Salgs- og leieinnbetalinger</i>		
Sum salgs- og leieinnbetalinger	0	0
<i>Andre innbetalinger</i>		
Annen driftsrelatert inntekt*	0	1730
Sum andre innbetalinger	0	1730
Sum innbetalinger fra drift	0	1730

* Beløpet i 2021 gjelder utkjøp av datautstyr/mobiltelefon ifm. overgang til annen stilling.

Note 2 Utbetalinger til lønn

	2022	2021
Lønn	17 259 824	16 877 459
Arbeidsgiveravgift	2 241 836	2 089 340
Pensjonsutgifter*	1 396 523	1 974 081
Sykepenger og andre refusjoner (-)	-48 484	-509 206
Andre ytelser	276 658	166 521
Sum utbetalinger til lønn	21 126 357	20 598 195
Antall utførte årsverk:**	21	21

- * Pensjoner utgiftsføres i artskontorrapporteringen. Premiesatsen for arbeidsgiverandelen utgjorde 9 prosent i 2022 (arbeidsgiverandel av pensjonspremie/pensjonsgrunnlaget i 2022 rapportert til SPK). For regnskapsåret 2021 benyttet virksomheten en virksomhetsspesifikk premiesats for arbeidsgiverandelen ved betaling av pensjonspremie til SPK, denne var 12 prosent for 2021. Medlemsandelen på to prosent av lønnsgrunnlaget er det samme for begge år og kommer i tillegg.

Forklaring til endringen av arbeidsgiverandel mellom 2021 og 2022

Fra 2022 har SPK lagt om pensjonspremiemodellen for statlige virksomheter. Fra 1. januar 2022 betaler alle statlige virksomheter en virksomhetsspesifikk hendelsesbasert arbeidsgiverandel som del av pensjonspremie. At premien er virksomhetsspesifikk, betyr at den beregnes ut fra den enkelte virksomhets forhold, ikke for grupper av virksomheter samlet. At den er hendelsesbasert, betyr at den tar hensyn til de faktiske hendelser i medlemsbestanden i virksomheten, slik at premiereserven er ajour i forhold til medlemmets opptjening. Medlemsandelen på to prosent av lønnsgrunnlaget er uendret.

- ** Inkludert i årsverktallet er også 14 timelønte praktikanter på kortere eller lengre kontrakter i 2022, med 1,05 årsverk.

Note 3 Andre utbetalinger til drift

	2022	2021
Husleie	350 161	382 408
Vedlikehold egne bygg og anlegg	0	0
Vedlikehold og ombygging av leide lokaler	2 574	5 928
Andre utgifter til drift av eiendom og lokaler	55 920	47 604
Reparasjon og vedlikehold av maskiner, utstyr mv.	0	0
Mindre utstyrsanskaffelser	33 847	133 810
Leie av maskiner, inventar og lignende	315 100	289 745
Kjøp av konsulent tjenester	87 031	290 045
Kjøp av andre fremmede tjenester	1 253 791	1 145 659
Reiser og diett	388 118	145 333
Øvrige driftsutgifter	1 074 639	808 513
Sum andre utbetalinger til drift	3 561 181	3 249 045

I andre utbetalinger til drift inngår ikke driftsutgifter belastet av Sivilombudet på kap. 45. Se også note B.
Disse driftsutgiftene omfatter:

	2022	2021
Leie lokaler, lys, varme, renhold, vakthold, vaktmestertjenester	2 239 847	1 960 640
Kjøp av lønns- og regnskapstjenester	7 944	7 595
Kontorrekvisita	0	762
Annen kontorkostnad	14 362	18 350
Telefoni, datakomm, samb., internett	0	0
Porto	0	0
Sum utbetalinger via belastningsfullmakt	2 262 153	1 987 346
Sum andre utbet. og belastningsfullmakter	5 823 334	5 236 391

Konsulent tjenester gjelder opptak av forklaringsfilmer og NIMs «MR i hagen», mens fremmede tjenester i hovedsak er IKT-leveranser og oversettelser, samt forskjellige typer undersøkelser ifm. arbeidet med temarapportene. Energikostnadene økte med 174 000 fra 2021 til 2022, mens driftskostnadene generelt økte med 11,2 %.

Note 4 Finansinntekter og finansutgifter

	2022	2021
<i>Innbetaling av finansinntekter</i>		
Renteinntekter	0	0
Valutagevinst	0	0
Annen finansinntekt	0	0
Sum innbetaling av finansinntekter	0	0
<i>Utbetaling av finansutgifter</i>		
Renteutgifter	1 665	0
Valutatap	0	0
Annen finansutgift	0	0
Sum utbetaling av finansutgifter	1 665	0

Note 5 Utbetaling til investeringer og kjøp av aksjer

	2022	2021
<i>Utbetaling til investeringer</i>		
Immaterielle eiendeler og lignende	0	0
Tomter, bygninger og annen fast eiendom	0	0
Infrastruktureiendeler	0	0
Maskiner og transportmidler	0	0
Driftsløsøre, inventar, verktøy og lignende*	19 099	123 563
Sum utbetaling til investeringer	19 099	123 563
<i>Utbetaling til kjøp av aksjer</i>		
Kapitalinnskudd	0	0
Obligasjoner	0	0
Investeringer i aksjer og andeler	0	0
Sum utbetaling til kjøp av aksjer	0	0

* **Driftsløsøre, inventar, verktøy og lignende**

Posten er redusert 85 % fra 2021 grunnet høy prisstigning og økte energikostnader.

Note 6 Driftsinntekter krevd inn på vegne av andre statlige virksomheter

	2022	2021
Sum driftsinntekter krevd inn på vegne av andre statlige virksomheter	0	0

Note 7 Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten

	2022	2021
Tilfeldige og andre inntekter*	0	150
Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten	0	150

* Beløpet i 2021 gjelder tilbakebetaling fra ekstern leverandør etter for mye fakturert ifm. et seminar.

Note 8 Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten

	2022	2021
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten	0	0

Note 9 Sammenheng mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen

Del A Forskjellen mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen

	31.12.2022	31.12.2022	
	Spesifisering av bokført avregning med statskassen	Spesifisering av rapportert mellom- værende med statskassen	Forskjell
Finansielle anleggsmidler			
Investeringer i aksjer og andeler*	0	0	0
Obligasjoner	0	0	0
<i>Sum</i>	0	0	0
Omløpsmidler			
Kundefordringer	0	0	0
Andre fordringer	0	0	0
Bankinnskudd, kontanter og lignende	0	0	0
<i>Sum</i>	0	0	0
Langsiktig gjeld			
Annen langsiktig gjeld	0	0	0
<i>Sum</i>	0	0	0
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	-410 337	0	-410 337
Skyldig skattetrekk	-780 720	-780 720	0
Skyldige offentlige avgifter	0	0	0
Annen kortsiktig gjeld	-639 375	-639 375	0
<i>Sum</i>	-1 830 432	-1 420 095	-410 337
Sum	-1 830 432	-1 420 095	-410 337

* NIM eier ikke finansielle anleggsmidler i form av investeringer i aksjer og selskapsandeler, og har derfor ikke note 9B – Spesifiseringer av investeringer i aksjer og selskapsandeler

Prinsippnote årsregnskapet

Årsregnskap for statlige virksomheter er utarbeidet og avlagt etter nærmere retningslinjer fastsatt i bestemmelser om økonomistyring i staten («bestemmelsene»).

Årsregnskapet er i henhold til krav i bestemmelsene punkt 3.4.1, nærmere bestemmelser i Finansdepartementets rundskriv R-115 av desember 2022 og eventuelle tilleggskrav fastsatt av overordnet departement.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i bestemmelsene punkt 3.4.2 – de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet:

- a) Regnskapet følger kalenderåret.
- b) Regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret.
- c) Regnskapet er utarbeidet i tråd med kontantprinsippet.
- d) Utgifter og inntekter er ført i regnskapet med brutto beløp.

Oppstillingene av bevilgnings- og artskontorapportering er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert etter ulike kontoplaner. Prinsippene samsvarer med krav i bestemmelsene punkt 3.5 til hvordan virksomhetene skal rapportere til statsregnskapet. Sumlinjen «Netto rapportert til bevilgningsregnskapet» er lik i begge oppstillingene.

Virksomheten er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank i henhold til krav i bestemmelsene pkt. 3.7.1. Bruttobudsjetterte virksomheter tilføres ikke likviditet gjennom året, men har en trekkrettighet på

sin konsernkonto. Ved årets slutt nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto ved overgang til nytt år.

Bevilgningsrapporteringen

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen og en nedre del som viser beholdninger virksomheten står oppført med i kapitalregnskapet. Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall som virksomheten har rapportert til statsregnskapet. Det stilles opp etter de kapitler og poster i bevilgningsregnskapet virksomheten har fullmakt til å disponere. Kolonnen samlet tildeling viser hva virksomheten har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrev for hver statskonto (kapittel/post). Oppstillingen viser i tillegg alle finansielle eiendeler og forpliktelser virksomheten står oppført med i statens kapitalregnskap.

Mottatte fullmakter til å belaste en annen virksomhets kapittel/post (belastningsfullmakter) vises ikke i kolonnen for samlet tildeling, men er omtalt i note B til bevilgningsoppstillingen. Utgiftene knyttet til mottatte belastningsfullmakter er bokført og rapportert til statsregnskapet, og vises i kolonnen for regnskap.

Avgitte belastningsfullmakter er inkludert i kolonnen for samlet tildeling, men bokføres og rapporteres ikke til statsregnskapet fra virksomheten selv. Avgitte belastningsfullmakter bokføres og rapporteres av virksomheten som har mottatt belastningsfullmakten og vises derfor ikke i kolonnen for regnskap. De avgitte fullmaktene framkommer i note B til bevilgningsoppstillingen.

Artskontorrapporteringen

Oppstillingen av artskontorrapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter og en nedre del som viser eiendeler og gjeld som inngår i mellomværende med statskassen. Artskontorrapporteringen viser regnskapstall virksomheten har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Virksomheten har en trekkrettighet på konsernkonto i Norges Bank. Tildelingene er ikke inntektsført og derfor ikke vist som inntekt i oppstillingen.

Regnskapstall i bevilgnings- og artskontorrapportering med noter viser regnskapstall rapportert til statsregnskapet. I tillegg viser noten til artskontorrapporteringen Sammenheng mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen bokførte tall fra virksomhetens kontospesifikasjon i kolonnen Spesifisering av bokført avregning med statskassen. Notene viser forskjellen mellom beløp virksomheten har bokført på eiendels- og gjeldskontoer i virksomhetens kontospesifikasjon (herunder saldo på kunde- og leverandørreskontro) og beløp virksomheten har rapportert som fordringer og gjeld til statsregnskapet og som inngår i mellomværendet med statskassen.

Virksomheten har innrettet bokføringen slik at den følger kravene i bestemmelser om økonomistyring i staten. Dette innebærer at alle opplysninger om transaksjoner og andre regnskapsmessige disposisjoner som er nødvendige for å utarbeide pliktig regnskapsrapportering, jf. bestemmelsene punkt 3.3.2, og spesifisering av pliktig regnskapsrapportering, jf. bestemmelsene punkt 4.4.3, er bokført. Bestemmelsene krever blant annet utarbeiding av kundespesifikasjon og leverandørspesifikasjon. Dette medfører at salgs- og kjøpstransaksjoner bokføres i kontospesifikasjonen på et tidligere tidspunkt enn de rapporteres til statsregnskapet, og innebærer kundefordringer og leverandørgjeld i kontospesifikasjonen.

Norges institusjon for menneskerettigheter

Årsmelding 2022

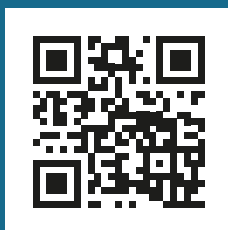
Papir: 130 g Scandia 2000

Layout og trykk: Aksell.no

NIMs årsmelding for 2022 beskriver hendelser, utviklingstrekk og data som knytter seg til 2022.

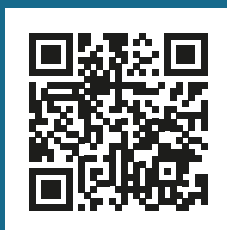
I hovedsak er alle kildeinnsamlinger avsluttet 31. desember 2022. Noen steder, der det er nødvendig for sammenhengens skyld, er det imidlertid tatt med informasjon om kilder som knytter seg til året 2023 frem til starten av februar.

Her finner du NIMs nettside

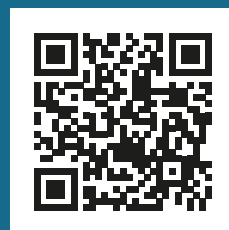
<https://www.nhri.no/>

Besøk NIMs Facebook-profil

<https://www.facebook.com/NIMNorge>

Besøk NIMs Instagram-profil

https://www.instagram.com/nim_norge/

**Norges institusjon for
menneskerettigheter**

Postadresse
Postboks 299 Sentrum
0103 Oslo

Besøksadresse
Akersgata 8
0158 Oslo

Tel: 23 31 69 70
Epost: info@nhri.no
www.nhri.no